

Julkaisuja 2000:15
ISBN 952-00-0837-3

Kansallisen Ikäohjelman
seurantaraportti

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ

TYÖMINISTERIÖ

Helsinki 2000

ESIPUHE

Kansallinen Ikäohjelma (1998-2002) perustuu valtioneuvoston 6.2.1997 tekemään periaatepäätökseen. Periaatepäätöksessä korostetaan toimenpiteitä, jotka parantavat ikääntyvien työntekijöiden edellytyksiä jatkaa työkykyisinä ja tuottavina työelämässä. Toisaalta painotetaan toimia, jotka tukevat työttömäksi joutuneiden ikääntyvien siirtymistä takaisin työelämään. Näillä toimenpiteillä hillitään ikääntyvien siirtymistä ennenaikaisesti eläkkeelle.

Sosiaali- ja terveysministeriö ja työministeriö asettivat 20.1.2000 Kansallisen Ikäohjelman toista seurantaraporttia valmistelevan asiantuntijaryhmän. Seurantaraportin tuli koskea ikäohjelmalle relevantteja seurantatietoja, kuten vuonna 1999 valmistuneessa Kansallisen Ikäohjelman seurantajärjestelmässä esitetään. Seuraavat seuranta-alueet ja mittarit seurantajärjestelmässä keskeisimpiä.

- Tärkein seurantatieto osoittaa, miten ikääntyvien pysyminen työelämässä on kehittynyt. Sen perusmittari on työllisyysaste, työllisten osuus ikäryhmän väestöstä.
- Toinen keskeinen tieto koskee ikääntyvien joutumista työttömiksi ja työttömien uudelleen työllistymistä. Perusmittarina on työttömien työnhakijoiden osuus väestöstä.
- Kolmas seurantatieto kuvaa ikääntyvien ennenaikaiseläkkeille siirtymistä. Perusmittari on laskennallinen eläkkeelle siirtymisikä.
- Seurantajärjestelmä sisältää myös mittareita Ikäohjelman edistämien osatavoitteiden (kuten työkyvyn ja ammattitaidon parantamisen) ja keinojen (kuten TYKY-toiminnan) toteutumisesta ja toimien vaikuttavuudesta.

Seurantaraportin tiedot koostuvat valtaosaltaan olemassa olevista tilastoista, joita on analysoitu nimenomaan ikämuuttuja huomioon ottaen. Perinnäisten poikkileikkaustietojen ohella raporttiin on sisällytetty virta- ja siirtymäanalyyseja. Useasta rekisteristä kokoonpantu työssäkäyntitilasto tekee mahdolliseksi eritellä ikääntyvien siirtymiä työllisyyden, työttömyyden ja eläkkeellä olon välillä. Raporttiin liittyy myös selvitys eri ikäisten työntekijöiden työolojen kehityksestä. Vuonna 1999 Työolobarometriin on ensimmäisen kerran liitetty Työterveyslaitoksen kehittämän työkykyindeksin puhelinhaastatteluun sovellettu versio.

Seurantaraportti antaa perusteita Kansallisen Ikäohjelman tavoitteiden toteutumista koskevalle yhteiskunnalliselle keskustelulle ja tavoitteiden toteutumista edistävien keinojen arvioinnille.

Helsinki elokuu 2000

Markku Lehto
kansliapäällikkö
sosiaali- ja terveysministeriö

Harri Skog
ylivohtaja
työministeriö

Sosiaali- ja terveysministeriölle ja työministeriölle

Sosiaali- ja terveysministeriö ja työministeriö asettivat 20.1.2000 vuotta 1999 koskevan Kansallisen Ikäohjelman seurantaraportin valmistelevan asiantuntijaryhmän.

Seurantaraportin tuli koskea ikäohjelmalle relevantteja seurantatietoja, kuten vuonna 1999 valmistuneessa Kansallisen ikäohjelman seurantajärjestelmässä esitetään. Työryhmän oli hyödynnettävä ensi sijassa olemassa olevia tilastoja mutta myös muuta saatavissa olevaa informaatiota kuten tutkimuksia ja selvityksiä.

Raportissa eritellään ikääntyvien asemaa työmarkkinoilla ja työvoiman ulkopuolella. Pääpaino on ikääntyneiden, 55-64 -vuotiaiden, tilanteen erittelyssä, sillä ikääntyvien työmarkkinaongelmat painottuvat heihin. Raportissa keskitytään vuoden 1999 kehitykseen.

Raportti perustuu pääosin olemassa oleviin tilastoihin. Työryhmä on lisäksi tilannut tutkimuksen seurantaraportin kannalta relevanteista työolobarometrin tiedoista. Työolobarometriin on myös liitetty vuonna 1999 Työterveyslaitoksen kehittämän työkykyindeksi puhelinhaastatteluun sovellettu versio. Selvityksen on laatinut tutkija Pekka Ylöstalo Helsingin yliopistosta.

Työryhmä on kuullut asiantuntijoina erikoistutkija Simo Forssia ja ekonomisti Juha Rantalaa Eläketurvakeskuksesta sekä tutkija Pekka Ylöstaloa Helsingin yliopistosta.

Työryhmässä ovat toimineet neuvotteleva virkamies Matti Sihto työministeriöstä puheenjohtajana ja jäsenenä osastopäällikkö Mikael Forss Eläketurvakeskuksesta, professori Juhani Ilmarinen Työterveyslaitoksesta, kehittämisspäällikkö Päivi Keinänen Tilastokeskuksesta, erikoistutkija Olli Poropudas opetusministeriöstä ja erikoistutkija Pekka Sirén sosiaali- ja terveysministeriöstä. Työryhmän sihteerinä on toiminut suunnittelija Paula Sardar työministeriöstä. Työryhmä nimesi tilastosihteeriksi opiskelija Mikko Myrskylän.

Työryhmä jättää seurantaraporttinsa kunnioittaen sosiaali- ja terveysministeriölle ja työministeriölle.

Helsingissä 12.6.2000

Matti Sihto

Mikael Forss

Olli Poropudas

Juhani Ilmarinen

Pekka Sirén

Päivi Keinänen

Paula Sardar

Mikko Myrskylä

SISÄLLYSLUETTELO

I YHTEENVETO.....	1
II VÄESTÖKEHITYS	2
III TYÖLLISYYS.....	4
1. Työllisyyden kehitys eri ikäryhmissä.....	4
2. Ikääntyvien työllisyys EU-maissa	6
3. Työvoimavarojen riittävyys	7
4. Työllisyyden ominaispiirteitä	9
5. Ikääntyvien koulutus	11
6. Työolot, terveys, työkyky ja työkykyä ylläpitävä toiminta.....	13
7. Siirtymät työllisyyteen ja työllisyydestä	15
7.1. Siirtymät työllisyydestä.....	15
7.2. Poistumat työttömyyteen ja eläkkeelle 1-vuotisikäryhmittäin.....	17
IV TYÖTTÖMYYS	21
1. Ikääntyvien työttömyyden laajuus	21
2. Työttömien määrän kehitys.....	21
3. Työttömien ominaisuuksia.....	23
3. Työttömien toimeentulo.....	25
4. Osallistuminen aktiivitoimiin	26
5. Työttömyysjaksojen päättyminen	26
V VARHAISELÄKKEELLE SIIRTYMINEN.....	30
1. Ikääntyneiden saamat varhaiseläkkeet	30
2. Laskennallinen eläkkeellesiirtymisikä.....	34
VI IKÄÄNTYVIEN PÄÄASIAALLINEN TOIMINTA.....	36
VII IKÄÄNTYMINEN JA TYÖELÄMÄN LAADUN MUUTTUMINEN 1990-LUVULLA.....	38
1. Johdanto	38
2. Aineistot ja tutkimusasetelma	39
3. Työssä olevien palkansaajien ikä eri sektoreilla.....	40
4. Työsuhteen pituus nykyisellä työpaikalla	41
5. Työsuhteen vakinaisuus	43
6. Työssä olevien koulutus 1993 -1999	44
7. Työmarkkinauhat ja työmarkkina-asema.....	46
8 Työaikojen ja palkkauksen joustavuus	48
9. Työn rasittavuus ja ikä	52
10. Työpaikan ristiriidat.....	54
11. Eri-ikäisten palkansaajien työkyky ja työkykyä ylläpitävä toiminta	56
12. Palkansaajien työkyky Työterveyslaitoksen työkykyindeksin mukaan	56
13. Työkykyä ylläpitävä toiminta ja työkyky.....	63
14. Eri ikäryhmien arvioita työelämän muutoksen suunnasta	65
15. Työkyvyn yhteydet työpaikan ominaisuuksiin ja toimintatapoihin	67
Liitekuviot	69
Liitetaulukot	83

I YHTEENVETO

1. Ikääntyvät jakaantuvat työllisyystilanteensa suhteen kahtia. Kun 45-54 –vuotiaiden työllisyys on yksi eri ikäryhmien parhaimpia, on ikääntyneiden 55-64 –vuotiaiden työllisyys kehnoin. Työelämästä poistuminen yleistyy 55. ikävuodesta lähtien. Kun 50-vuotiaiden työllisyysaste oli vuoden 1998 lopussa lähes 80 prosenttia, oli se 58-vuotiailla laskenut alle 50 prosenttiin. 64-vuotiaista vain 10 % on työssä.
2. Väestö kasvaa tulevina vuosina merkittävästi vain yli 55-vuotiaiden ikäryhmissä, ryhmissä, joissa työelämään osallistuminen on vähäistä. Tämä merkitsee eläkekustannusten kasvua. Se merkitsee myös sitä, että riittämättömät työvoimavarat voivat muodostua esteeksi talouden kasvulle. Ikääntyneitten tulisi pysyä kauemmin työelämässä. Vuoden 1999 kehitys tukikin tätä tavoitetta.
3. Ikääntyneiden työllisyysaste, työllisten osuus ikäluokan väestöstä, parani vuonna 1999 lähes samaan tahtiin kuin nuorillakin, 55-59 ja 15-24 vuotiailla kummallakin 4 %-yksikköä, 60-64-vuotiailla 2 %-yksikköä. 50-64 –vuotiaiden työllisyysaste onkin nykyään lähimpänä 1990-luvun lamaa edeltänyttä tilannetta. Erityisesti naisten työllisyys on kohentunut. 45-59 –vuotiaiden naisten työllisyysaste on jo vastaavan ikäisten miesten työllisyysastetta korkeampi. 54 ja 57 –vuotiaiden naisten työllisyysasteet jopa ylittivät korkeasuhdannevuoden 1989 työllisyysasteet. Tämä oli ensimmäinen kerta, kun jonkin ikäryhmän työllisyysaste oli korkeampi kuin vuonna 1989.
4. Kaikkien 5-vuotisikäryhmien työllisyysasteet vuonna 1999 olivat 1990-luvun alkua matalammat. Kun edellisessä seurantaraportissa todettiin, että 50-54 –vuotiaiden, ts. suurten ikäluokkien, tilanne on kehittynyt kaikista ikäryhmistä parhaiten 1990-luvulla, tilanne on muuttunut vuonna 1999. 55-59 –vuotiaiden kehitys on ollut yhtä hyvää.
5. Ikääntyneiden työllisyyden paraneminen johtuu ennen muuta siitä, että he ovat entistä kauemmin työelämässä. Ikääntyneet ovatkin ainoa ikäryhmä, jonka työelämässä pysyvyys on parempaa kuin 1980-luvun lopussa. Sen sijaan uusien ikääntyneitten työllisten määrä on edelleen vähäinen.
6. Ikääntyneet siirtyvät työelämästä yleensä eläkkeelle. Se on yli kaksi kertaa yleisempää kuin siirtyminen työttömiksi. Ikääntyneiden varhaiseläkkeen saajien väestöosuus on kuitenkin pienentynyt 1990-luvulla, mutta työttömien kasvanut. Eläkkeelle siirtyminen muodostuu keskeisimmäksi työelämästä siirtymisen väyläksi 58. ikävuodesta alkaen. Tätä ennen keskeisin väylä on työttömyys. Työttömäksi siirtymisen puolestaan yleistyy 55. ikävuodesta lähtien. Tämän ns. eläkeputken käyttö on yleisintä teollisuudessa ja rakennustoiminnassa, yksityisen sektorin pienissä yrityksissä. Työelämästä pois siirtymisen yleisyys ei poikkea paljoakaan eri sukupuolten kesken. Sen sijaan vähäinen koulutus lisää työttömäksi siirtymisen todennäköisyyttä selvästi.
7. Ikääntyneiden työntekijöiden koulutus onkin nuorempia työntekijöitä selvästi heikompa. Vaikka heidän koulutustasonsa on parantunut, vajaalla puolella on ainoastaan peruskoulusta hankittu tutkinto. Valtaosa ikääntyvistä on kuitenkin osallistunut muuhun kuin tutkintoon johtavaan koulutukseen. Ikääntyvien osallistuminen henkilöstökoulutukseen on lisääntynyt niin, että se on lähes samaa luokkaa kuin nuoremmissakin ikäryhmissä.

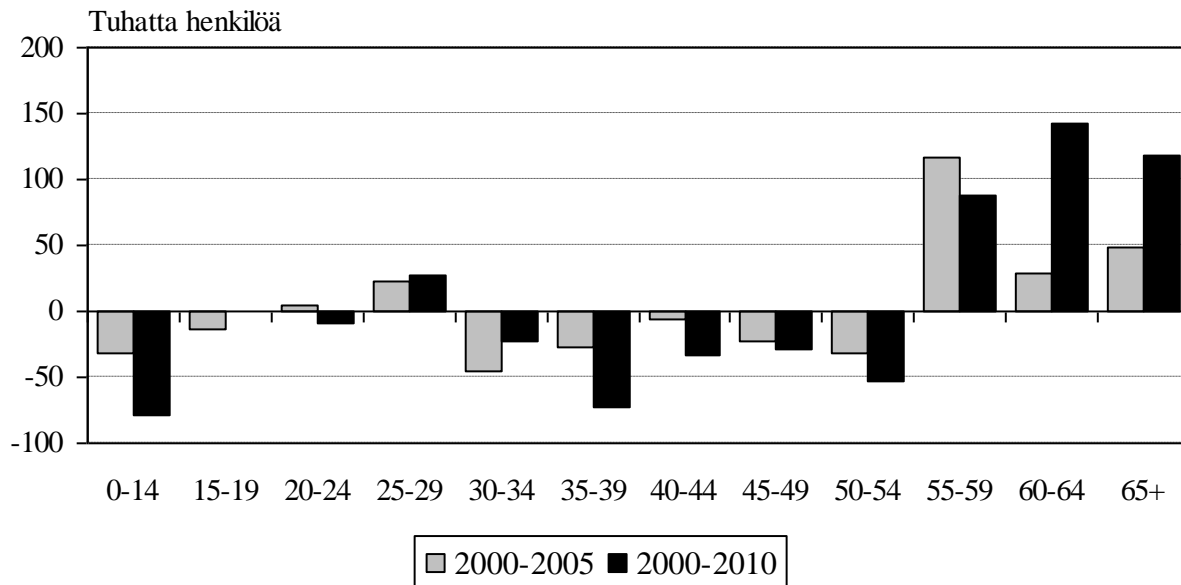
8. Ylitöiden määrä on kasvanut 1990-luvulla kaikissa ikäryhmissä, myös ikääntyneillä, ja niin miesten kuin naistenkin keskuudessa. Työaika-erien lisäksi myös palkkausjärjestelyt ovat muuttuneet. Kiinteän palkan ohien tai tilalle on tullut työn laatuun ja varsinkin työyksikön tulokseen sidottuja palkkausmuotoja. Palkkaustapojen muutos koskee suunnilleen yhtä usein ikääntyneitä kuin nuorempiakin ikäluokkia.
9. Selvä enemmistö palkansaajista arvioi työn rasittavuuden kasvaneen 1990-luvulla ja muutama prosentti kertoo sen vähentyneen. Eri ikäryhmiin kuuluvien kokemukset ovat toistensa kaltaiset. Varsinkin kiireen ja työtahdin lisääntymisen kokemukset ovat yleisiä, näin ennen muuta naisilla. Ikääntyneet miehet ovat perinnäisesti raportoineet keski-ikäisiä miehiä ja ylipäänsä naisia selvästi harvemmin työn rasittavuuden kasvusta. Kehitykselle vuodesta 1995 vuoteen 1999 on kuitenkin ollut tyypillistä se, että ikääntyvien, sekä 45-54 että 55-64 –vuotisten, miesten kokemukset työtahdin kasvun sekä työn henkisen ja fyysisen rasittavuuden lisääntymisestä ovat johdonmukaisesti yleistyneet.
10. Ikääntyvillä on nuoria enemmän sairauksia, mutta nämä eivät yleensä haittaa työntekoa. Työn järjestelyillä ongelmaa arvioidaan lisäksi voitavan helpottaa. Ikääntyneet arvioivat kuitenkin muita ikäryhmiä selvästi useammin, että he eivät tule jaksamaan terveydellisistä syistä nykyisellä työpaikallaan.
11. Toisaalta TYKY-toiminnalla, mikä on yleistynyt, on selkeä yhteys hyvään työkykyyn. Tämä ei koske vain työntekijöiden terveydestä ja elintavoista tai työturvallisuudesta huolehtimista. Myös työntekijöiden ammatillisen osaamisen kehittäminen ja työn johtamiseen ja ylipäänsä työyhteisöön liittyvät seikat ovat selkeässä yhteydessä työntekijöiden työkykyyn.
12. Eläkkeelle siirtymisikä jatkoi nousuaan vuonna 1999. Se oli 59 vuotta, mikä on korkeampi kuin kertaakaan 1990-luvulla. Tosiasiallinen työelämästä poistumisikä (mm. työttömyyseläkeputken muodossa) kohosi kuitenkin eläkkeelle siirtymisikää hitaammin vuonna 1999 ja oli samalla tasolla kuin 1990-luvun alussa.
13. Ikääntyneiden työttömyys on selvästi suurempaa kuin muissa ikäryhmissä. Tämä johtuu ennen muuta 55-59 –vuotiaiden pitkäaikaistyöttömien suuresta määrästä. Ikääntyneiden työttömyys, nimenomaan pitkäaikaistyöttömyys, on kuitenkin vähentynyt vuonna 1999. Tämä ei kuitenkaan johdu siitä, että työttömäksi tulevien virta olisi pienentynyt. Sen sijaan työttömyysjaksot ovat loppuneet entistä useammin. Eläkkeelle ja työvoiman ulkopuolelle siirtyminen on jonkin verran yleistynyt. Keskeisen työttömyyden laskun syy on kuitenkin se, että ikääntyneet ovat entistä useammin siirtyneet työllisiksi. Tämä on kuitenkin edelleen lukumääräisesti vähäistä ja muodostaa ikääntyneiden keskeisen työmarkkinaongelman.

II VÄESTÖKEHITYS

Lähi vuosina väestön kasvu keskittyy hyvin jyrkästi yli 55-vuotisiin. Lähestyttäessä vuotta 2010 suuret ikäluokat lähenevät vanhuuseläkeikää. (Kuvio 1.) Paraikaa työikäinen väestö alkaa keskittyä ikäryhmiin, joissa työelämästä poistuminen yleistyy. Tämä lisää eläkkeiden ja työttömyysturvan kustannuksia. Työvoimavarojen riittävyys muodostuu ongelmaksi.

Jo viime vuosikymmenen lopulla väestön kasvu rajoittui yli 50-vuotiaisiin, tosin ennen muuta 50-54 -vuotiaisiin. Vuosina 1995-2000 työmarkkinoilla kysytyin 25-49 -vuotias väestö väheni vajaat 150 000 henkilöä. Vastaavana aikana 50-64-vuotiaiden määrä kasvoi 170 000 henkilöä. Kasvu oli nopeinta, peräti 43%, 50-54 -vuotiaiden parissa. Myös vuonna 1999 toteutuneet väestön muutokset noudattivat tätä kehityskulkua. Alle 50-vuotiaiden määrä väheni 30 000 henkilöllä ja 50-64 -vuotiaiden määrä kasvoi 33 000 henkilöllä (Tilastokeskus, väestötilastot). (Väestön määrä eri ikäryhmissä vuonna 1995, 2000, 2005 ja 2010 esitetään liitekuviossa 1.)

Kuvio 1. Väestön määrän muutos ikäryhmittäin vuodesta 2000 vuosiin 2005 ja 2010. Tilastokeskus, Väestöennuste.

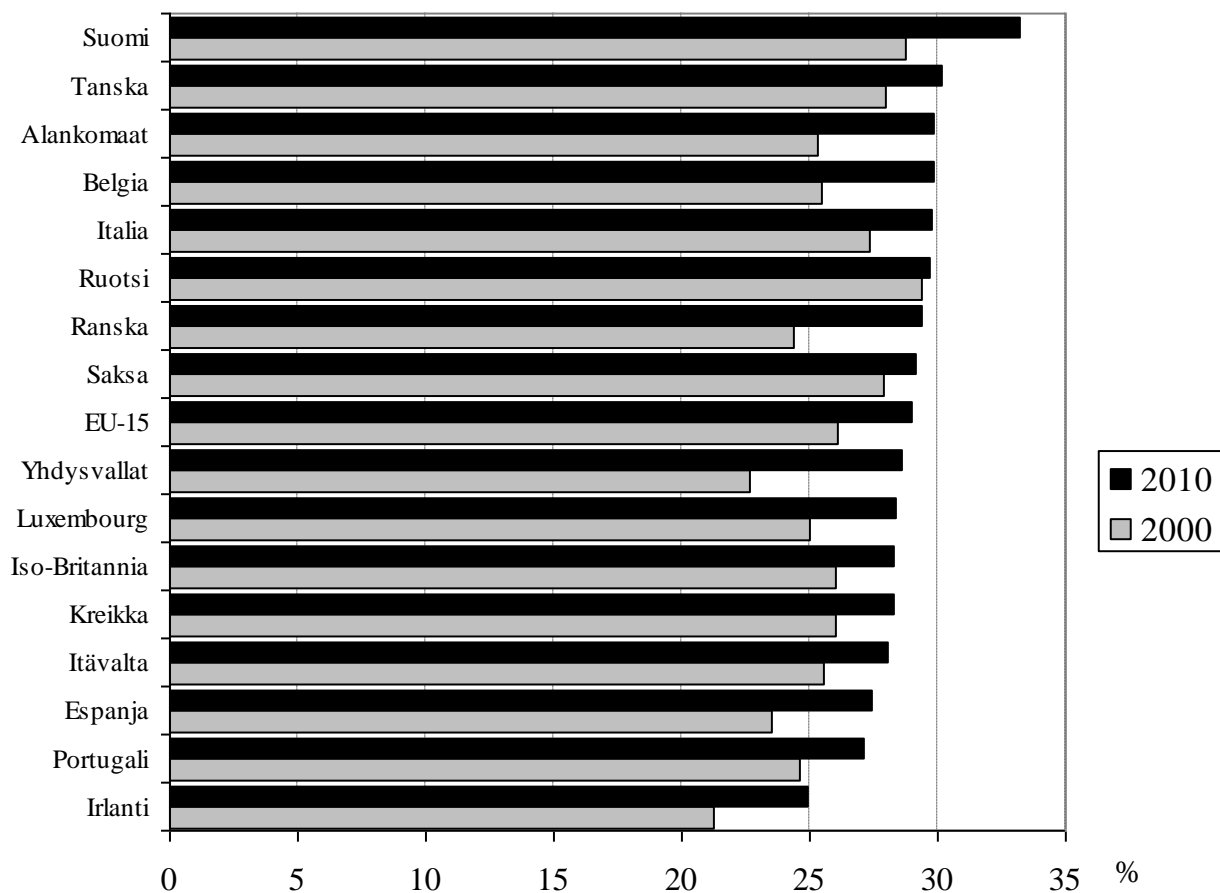
Väestön ikääntyminen on Suomessa seuraavalla 5-vuotiskaudella nopeampaa kuin missään muussa EU-maassa tai USA:ssa. Ikääntyneiden¹ määrän kasvu vuoteen 2010 mennessä on kuitenkin Suomea nopeampaa Yhdysvalloissa ja Ranskassa. (Liitetaulukko 1.)

Ikääntyminen ei lähiaikoina kuitenkaan muodostu näissä maissa niin merkittäväksi kysymykseksi kuin Suomessa. Tällä hetkellä ikääntyneiden määrä ei tosin ole Suomessa erityisen suuri. Ikääntyneen väestön osuus työikäisestä väestöstä on useassa EU-maassa korkeampi. Näin on Ruotsissa, Saksassa, Itävallassa, Italiassa, Tanskassa ja Kreikassa. 45-54 -vuotiaiden osuus on kuitenkin Suomessa korkein. Viiden vuoden kuluttua ikääntyneiden osuus työikäisistä on vain Ruotsissa yhtä korkea kuin Suomessa (21%). Vuonna 2010 ikääntyneiden osuus on Suomessa selvästi korkein. Suomessa osuus on 23 prosenttia, EU:ssa 19 ja USA:ssa 18 prosenttia.

Kuvioon 2 on tiivistetty kehitys, joka koskee 50-64 -vuotiaiden osuutta työikäisistä EU-maissa ja USA:ssa. 50-64 -vuotiaiden osuus työikäisestä väestöstä on tarkastelluista maista Suomessa nykyään yksi korkeimmista ja vuonna 2010 korkein. Tämä johtuu paitsi sodan jälkeen syntyneistä suurista ikäluokista myös siitä, että myöhemmin syntyneiden ikäluokkien koko on Suomessa poikkeuksellisen pieni.

¹ Ikääntyneillä tarkoitetaan IKOMI-mietinnön (1996) mukaisesti 55-64 ja ikääntyvillä 45-64 -vuotiaita.

Kuvio 2. 50-64-vuotiaiden osuus työkäisestä väestöstä EU-maissa ja Yhdysvalloissa vuosina 2000 ja 2010. Eurostat ja US Census Bureau.

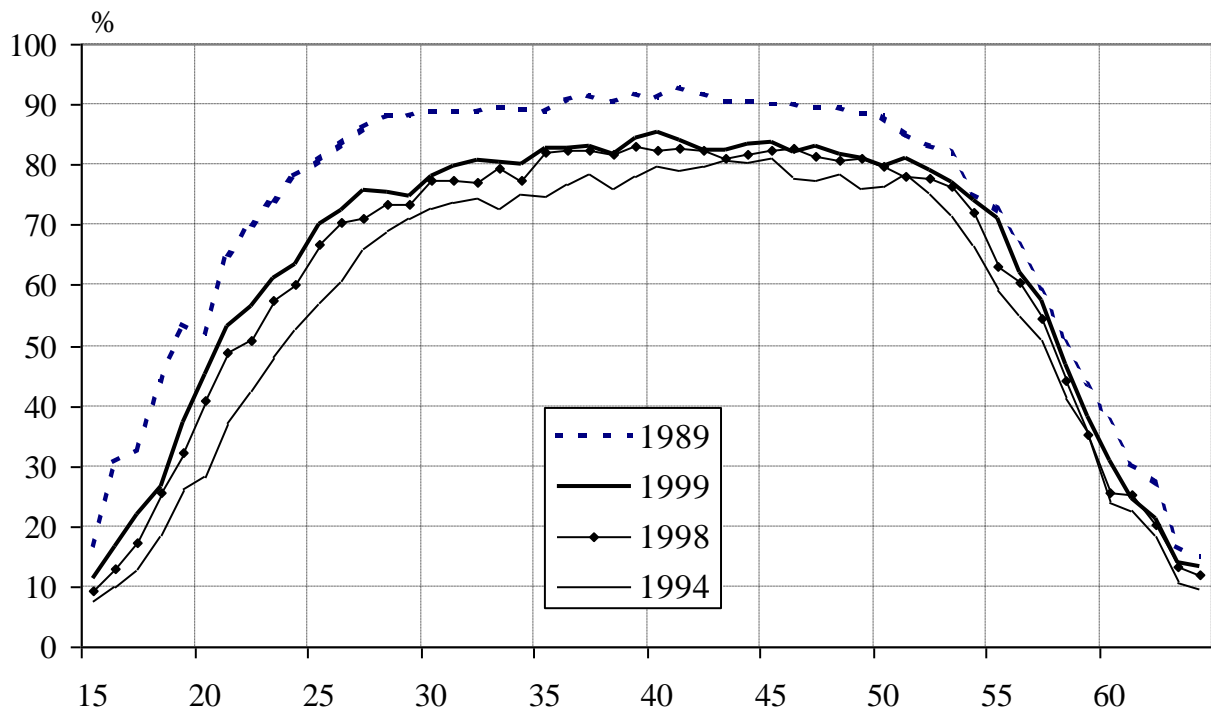
III TYÖLLISYYS

1. Työllisyyden kehitys eri ikäryhmissä

Työllisyystilanne kohentui vuonna 1999 poikkeuksellisen voimakkaasti. Erityisesti parani ikääntyneiden ja toisaalta nuorten työllisyys.

Työllisyysasteet ovat laskeneet vuoden 1989 jälkeen kaiken ikäisillä, niin naisilla kuin miehilläkin (ks. kuvio 3 ja liitekuvio 2). Laman aikana työllisyysaste laski prosenttiyksiköissä mitattuna eniten alle 45-vuotiailla. Edellisessä vuotta 1998 koskevassa Seurantareportissa todettiin, että samoissa ryhmissä työllisyysaste myös kasvoi eniten (prosenttiyksiköissä mitaten) talouden elvyttyä vuoden 1994 jälkeen. Ikääntyneiden työllisyyden voimakas paraneminen vuonna 1999 on kuitenkin merkinnyt sitä, että työllisyyden kasvu laman jälkeen on painottunut toisaalta alle 45 -vuotiaisiin, toisaalta ikääntyneisiin. Tästä huolimatta vuosien 1989 ja 1999 työllisyysasteita kuvaavat käyrät ovat etäimellä toisistaan alle 45-vuotiailla.

Kuvio 3. Työllisyysasteet iän mukaan vuosina 1989, 1994, 1998 ja 1999. Tilastokeskus, työvoimatutkimus.

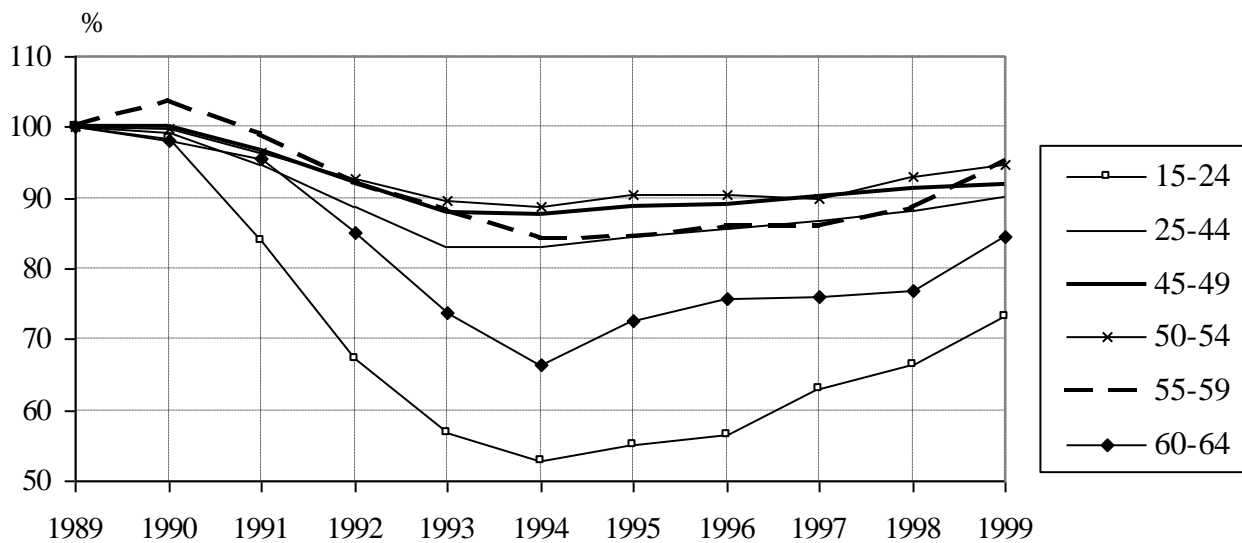

Vuonna 1999 ikääntyneiden työllisyys parani lähes samaan tahtiin kuin nuorillakin, 55-59 ja 15-24 -vuotiailla kummallakin 4 %-yksikköä, 60-64 -vuotiailla 2 %-yksikköä. 50-64 -vuotiaiden, erityisesti naisten, työllisyysaste onkin nykyään lähimpänä vuoden 1989 tilannetta. 45-59 -vuotiaiden naisten työllisyysaste oli vuonna 1999 jo vastaavan ikäisten miesten työllisyysastetta korkeampi. Myös 60-64 -vuotiaiden miesten ja naisten väliset erot työllisyysasteissa ovat voimakkaasti kaventuneet. (Ks. liitetaulukko 2.) 54 ja 57 -vuotiaiden naisten työllisyysasteet jopa ylittivät korkeasuhdannevuoden 1989 työllisyysasteet. Tämä oli ensimmäinen kerta laman jälkeen, kun jonkin ikäryhmän työllisyysaste oli korkeampi kuin vuonna 1989.

Alle 55-vuotisten työllisyystilanne alkoi kohentua vuonna 1993, ikääntyneiden vuotta myöhemmin. (Ks. liitekuviot 3). Kaikkien ikäryhmien työllisyysasteet olivat kuitenkin vuosikymmenen lopussa vuosikymmenen alkua matalammat. Liitekuvioista käy ilmi, että eri ikäryhmien työllisyysasteet poikkesivat toisistaan huomattavan paljon jo 1980-luvun lopulla. Jotta eri ikäryhmien välinen työllisyyden kehitys tulisi paremmin ilmi, on eri ikäryhmien työllisyyttä lähtötilanteessa, vuonna 1989, merkitty sadalla (kuviot 4).

Alle 25-vuotisten työllisyyskehitys on ollut kehnoita siitä huolimatta, että heidän tilanteensa on parantunut laman jälkeen kaikkein nopeimmin. Heidän työllisyyskehityksensä 10 vuoden aikana ei kuitenkaan kuvaa vain työllistymismahdollisuuksien kehitystä, sillä koulutukseen osallistuminen on yleistynyt nuorten parissa. 25-59 -vuotiaiden työllisyystilanne on kehittynyt yleistä työllisyyskehitystä paremmin. Kun edellisessä seurantaraportissa todettiin, että 50-54 -vuotiaiden, ts. suurten ikäluokkien, tilanne on kehittynyt parhaiten, on vuosi 1999 muuttanut tilannetta. 55-59 -vuotiailla kehitys on ollut yhtä hyvää.

Kuvio 4. Työllisyysasteindeksi ikäryhmittäin. 1989 = 100. Tilastokeskus, työvoimatutkimus.

Eri ikäisten miesten ja naisten työllisyyskehitys muistuttaa suuresti toisiaan (ks. liitekuvio 4). Miehillä 60 vuotta täyttäneiden työllisyys on kuitenkin kehittynyt nuorten jälkeen kaikkein huonoinen. Tämä kehitys on ollut tyypillistä aikaisemmin myös naisille. Vuonna 1999 60 vuotta täyttäneiden työllisyystilanne on kehittynyt vuodesta 1989 yhtä hyvin kuin keskistenkin (25-44 v.) ikäryhmien. Toisaalta 50-59 -vuotiaiden naisten työllisyys on kehittynyt selvästi muita ikäryhmiä paremmin. Miehillä puolestaan kaikkien 25-59 -vuotisten viisivuotiskäryhmien kehitys muistuttaa suuresti toisiaan.

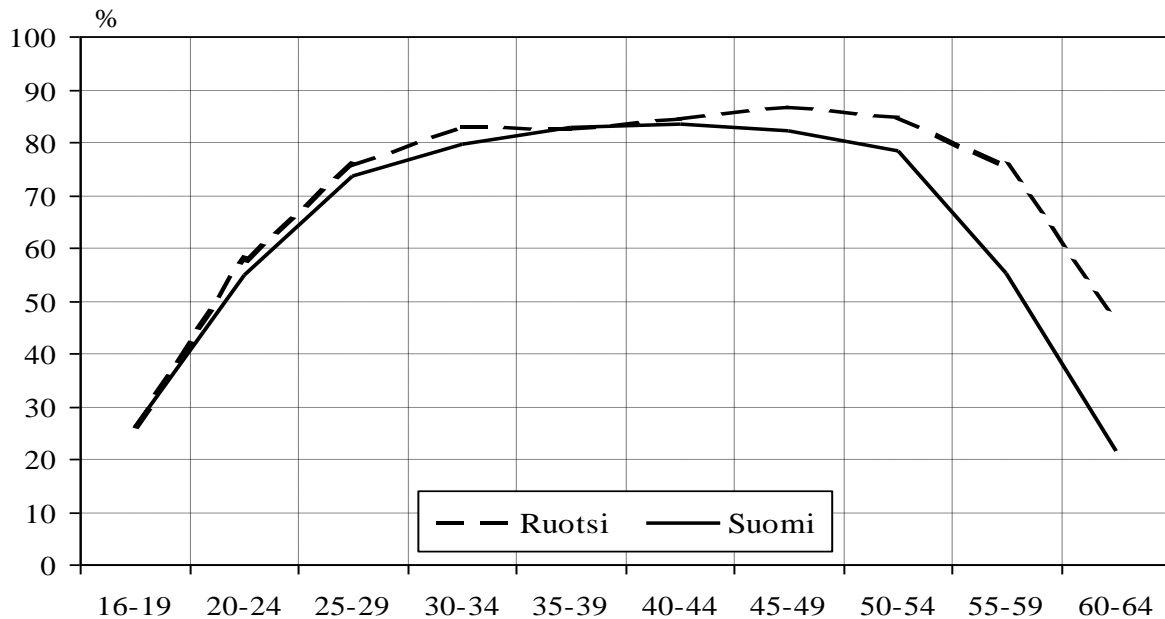
2. Ikääntyvien työllisyys EU-maissa

Alle 55-vuotisten työllisyys on hieman kasvanut EU-maissa 1990-luvulla. 55-59 -vuotiaiden työllisyys on säilynyt vakaana, mutta 60-64-vuotisten työllisyys on hieman laskenut. Suomessa puolestaan kaikkien ikäryhmien työllisyys on laskenut. Tästä huolimatta 25-55-vuotiaiden työllisyysasteet ovat Suomessa selvästi korkeammat kuin yleensä EU-maissa vuonna 1998, 55-59-vuotiaiden työllisyysasteet ovat yhtä korkeat, mutta 60-64-vuotiaiden alhaisemmat. (Ks. liitekuvio 5 ja liitetaulukko 3.) Vuonna 1999 55-59 -vuotiaiden työllisyysaste ylittää EU-tason ja 60-64 -vuotiaiden työllisyysasteet ovat samat kuin EU-maissa keskimäärin. Täsmällistä arviota ei kuitenkaan voi vielä tehdä, sillä vuoden 1999 tietoja ei kaikkien maiden osalta ole saatavissa.

Suomen asema kansainvälisessä vertailussa selittyy keskeisesti naisten korkeasta työhön osallistumisesta. 20 vuotta täyttäneiden naisten työllisyysaste on Suomessa korkeampi kaikissa 5-vuotiskäryhmissä EU-maiden keskimäärään verrattuna. Erot ovat suurimmillaan ikääntyvien, varsinkin 45-54 -vuotiaiden parissa. Miesten työllisyysasteet ovat puolestaan pienemmät kaikissa 5-vuotiskäryhmissä kuin EU:ssa keskimäärin. Erot ovat miestenkin osalta suurimmat ikääntyvien, varsinkin 55-64 -vuotiaiden, keskuudessa, nyt vain suomalaisten ikääntyvien tappioksi.

Muissa Pohjoismaissa naisten työllisyysasteet ovat kuitenkin korkeammat kuin Suomessa. Seuraavassa kuviossa on esitetty eri ikäryhmien työllisyys Suomessa ja Ruotsissa vuonna 1999.

Kuvio 5. Työllisyysaste Suomessa ja Ruotsissa vuonna 1999. Tilastokeskus, työvoimatutkimus ja Statistiska Centralbyrån, AKU.

Kun Suomen ja Ruotsin työllisyysasteita eri ikäryhmissä vertaillaan tarkemmin, huomataan, että työllisyysasteet alkavat erkaantua toisistaan 45. ikävuoden jälkeen. Ruotsin työllisyysaste on selvästi korkeampi kuin Suomessa yli 50-vuotiailla. 50-64-vuotiaiden työllisyysaste on Ruotsissa 15%-yksikköä korkeampi kuin Suomessa (Ruotsissa 71.5 %, Suomessa 56.3 %).

Ikääntyneiden korkea työllisyysaste Ruotsissa selittyy osittain sillä, että osa-aikatyö ikääntyneiden parissa on Ruotsissa paljon yleisempää kuin Suomessa. Liitekuviossa 6 on osa-aikatyö otettu huomioon ja laskettu kokoaikavastaava työllisyysaste siten, että osa-aikatyöllisen (alle 35 tuntia viikossa työskentelevän) panos työllisyysasteeseen on vain puolet kokoaikatyöllisen panoksesta. Vaikka Suomen ja Ruotsin työllisyys korjataan em. tavalla kokoaikatyöllisyydeksi, säilyvät maiden väliset erot suurina yli 50-vuotiaiden osalta. Tilanne säilyy samana, jos osa-aikatyön rajana pidetään 20 tuntia. Toisaalta, osa-aikatyöllisyyden kasvu ikääntyneiden parissa on myönteistä, jos se merkitsee eläkkeelle lähdön myöhentymistä (vrt. IKOMI 1996).

3. Työvoimavarojen riittävyys

Yli 50-vuotiaiden osuuden kasvu työikäisistä merkitsee myös niiden väestöryhmien kasvua, joissa työllisyysasteet ovat pieniä. Tämän merkitys työvoimavarojen riittävyydelle on keskeinen. Asian havainnollistamiseksi on tehty seuraavat laskelmat. Ne ovat muuten vastaavat kuin vuoden 1998 seurantaraportissa, mutta pohjautuvat vuoden 1999 työllisyystilanteeseen.

Väestömuutosten vaikutuksia taloudelliseen kasvuun on seuraavassa tarkasteltu ottamalla vertailukohdaksi Työvoima 2017 -raportin² skenaariot. Raportissa on kolme vaihtoehtoa, ns. perusura, tavoitteellinen nopean kasvun vaihtoehto ja kolmanneksi hitaan kasvun vaihtoehto. Raportissa on myös esitetty, paljonko eri kasvuvaihtoehtoissa työllistyisi ihmisiä. Nopean kasvun skenaario merkitsisi sitä, että 2 476 000 henkilöä olisi työllisinä vuonna 2010. Perusuran mukaisen kasvun toteutuessa työllisinä olisi 2 347 000 henkilöä ja hitaan kasvun vaihtoehdossa 2 236 000 henkilöä.

Eri skenaarioiden mukaiset taloudelliset kasvut työllistävät em. määrän henkilöitä. Tämä merkitsee sitä, että em. määrät henkilöitä on oltava työllistettävissä, jotta eri kasvuvaihtoehdot voivat toteutua. Tämä arvio on lähtökohtana kuviossa 6 esitettäville neljälle laskelmalle työllisyyden kehityksestä.

Alin käyrä (D) havainnollistaa ikärakenteen muutoksen merkitystä työllisyydelle. Jos 5-vuotiskäryhmittäiset työllisyysasteet pysyvät nykyisen suuruisina, jää taloudellinen kasvu selvästi hidastakin kasvuvaihtoehtoa alhaisemmaksi. Tämä johtuu toisaalta keskisten ikäluokkien koon pienemisestä, toisaalta työikäisten määrän lisääntymisestä niissä ikäryhmissä, joissa työhön osallistuminen on vähäistä. (Työllisyyskehitys on kuitenkin selvästi myönteisempi kuin edellisen seurantaraportin arvioissa, joka perustui vuoden 1998 työllisyysasteisiin.)

Taloudellisen kasvun jatkuminen tulee kuitenkin lisäämään keskisten ikäryhmien työllisyyttä. Vaihtoehtoissa A, B ja C onkin oletettu, että alle 50-vuotisten työllisyys kehittyisi mahdollisimman hyvin. Alle 50-vuotisten työllisten määrä pysyisi nykytasolla. Tämä merkitsisi keskisten ikäryhmien työllisyysasteen nousua 1980-luvun lopun ylikuumentuneen korkeasuhdanteen poikkeuksellisen korkealle tasolle, sillä kyseisten ikäryhmien koko pienenee nopeasti. Tällä laskelmalla haluttiin saada selville, edellyttääkö taloudellisen kasvun turvaaminen tässäkin hyvin suotuisassa tilanteessa joitakin muutoksia yli 50-vuotisten työllisyyden kehitykselle. Vaihtoehtoissa A ja B on oletettu, että 50-vuotta täyttäneet pysyisivät työelämässä nykyistä pitempään. Laskelmissa on viivästetty työstä poistumista asteittain siten, että vuonna 2010 työssä pysyttäisiin laskelman A mukaan 3 vuotta ja laskelman B mukaan vuoden nykyistä pidempään.

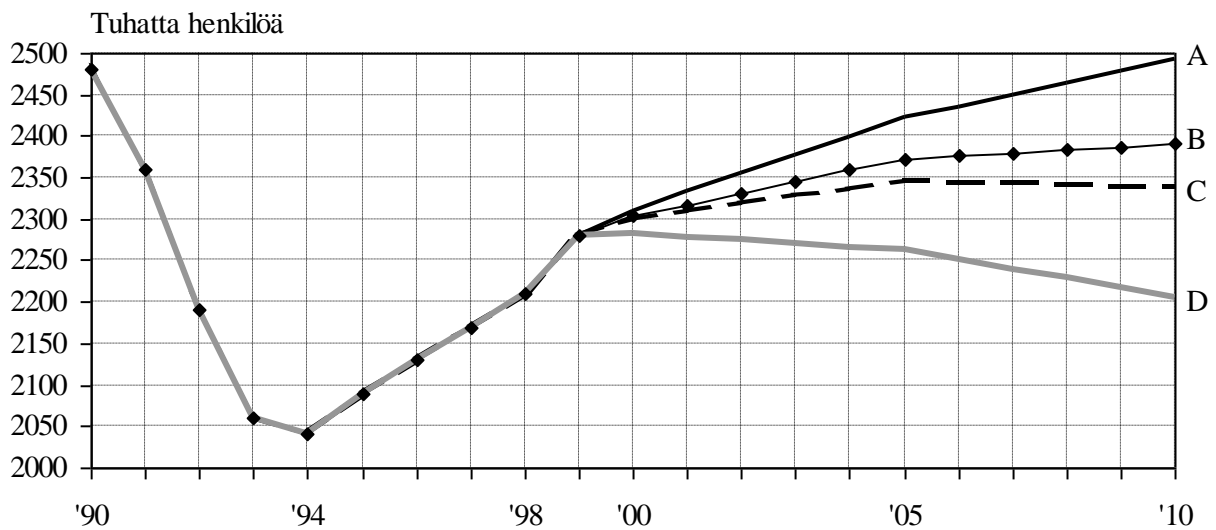
Jos alle 50-vuotisten työllisten määrä ja 50 vuotta täyttäneiden työllisyysasteet pysyisivät nykytasolla, voitaisiin taloudellisen kasvun perusura saavuttaa (vaihtoehto C). Jos yli 50-vuotiset pysyisivät työelämässä vuoden nykyistä pidempään (vaihtoehto B), taloudellinen kasvu voisi olla perusuran ja nopean kasvuvaihtoehdon välimaastossa. Yli 50 –vuotiaiden pysyminen työelämässä kolme vuotta nykyistä pidempään mahdollistaisi nopean kasvun ylittämisen.

Edeltävissä vaihtoehtoissa tulee esiin, miten keskeinen merkitys on 50 vuotta täyttäneiden työelämässä pysymisellä. Toisaalta tulee esiin se, että yli 50 vuotiaiden työllisyystilanne on vuodessa kohentunut selvästi. Edellisen seurantaraportin mukaan kasvun perusuran saavuttaminen olisi edellyttänyt yli viisikymmppisten työelämässä olon pidentymistä vuodella vuoteen 2010 mennessä, nyt saman kasvun saavuttaminen edellyttäisi heidän työllisyysasteensa pysymistä nykytasolla. 50 vuotta täyttäneiden työelämässä pysyminen onkin pidentynyt vuodesta 1998 vuoteen 1999 noin puolella vuodella. Naisilla positiivinen kehitys on ollut voimakkaampaa kuin miehillä.

² Työministeriö 1999. Työvoima 2017, loppuraportti. Työvoimapolitiittinen tutkimus 200. Helsinki.

Raportissa on työllisten määrä laskettu kansantalouden tilinpidon mukaisesti. Se on Työvoimatutkimuksen määrää pienempi. Raportissa on perusura esitetty myös työvoimatutkimuksen mukaan, minkä perusteella on ohessa laskettu eri kasvuvaihtoehtoissa työllistyvien henkilöiden määrä vuonna 2010.

Kuvio 6. Työllisyyden kehitys neljässä laskennallisessa vaihtoehdossa. Tilastokeskus, työvoimatutkimus ja väestöennuste.

A = 15-49-vuotiaiden työllisten määrä vuoden 1999 tasolla, vanhempien työstä poistumista viivästetty kolmella vuodella.
 B = 15-49-vuotiaiden työllisten määrä vuoden 1999 tasolla, vanhempien työstä poistumista viivästetty vuodella.
 C = 15-49-vuotiaiden työllisten määrä vuoden 1999 tasolla, vanhempien poistuminen työelämästä kuten vuonna 1999.
 D = Työllisyysasteet pysyvät eri 5-vuotisryhmissä vuoden 1988 tasolla.

Laskelmat lienevät liian ongelmattomia alle 50-vuotisten osalta. Keskisten ikäryhmien työllisyysaste on laskelmissa viime vuosikymmenen ylikuumentuneen korkeasuhdanteen tasolla. Se merkitsi ylikuumentunutta tilannetta myös työmarkkinoilla, mikä aiheutti häiriöitä talouteen. Lisäksi tuotantorakenteessa tapahtuneet suuret muutokset ja niiden jatkuminen tekevät entisaikojen työllisyysasteiden saavuttamisen entistä vaikeammaksi saavuttaa. Ne myös edellyttävät työntekijöiden jatkuvaa pätevoitymistä muuttuviin työtehtäviin. Elinikäinen oppiminen kuitenkin merkitsee samalla sitä, että opissa olevat eivät ole työssä. Sekin lisää välitöntä työvoimatarvetta.

Laskelmien otaksuma alle 50-vuotisten työllisten määrän pysymisestä nykytasolla lieneekin liian korkea. Yli 50-vuotiaiden tulisi pysyä työelämässä vielä laskelmissa esitettyä kauemmin. Itse asiassa työvoimareservit löytyvätkin juuri ikääntyvien parista. Tätä osoittaa hyvin Ruotsin esimerkki (ks. kuvio 5).

4. Työllisyyden ominaispiirteitä

Niin yli 54-vuotiaista ikääntyneistä kuin myös 45-54 -vuotiaista kaksi kolmesta toimii julkisissa ja muissa palveluissa, teollisuudessa ja kaupassa sekä majoitus ja ravitsemustoiminnassa (ks. liitekuvio 7). Tilanne on kuitenkin vastaava kaikkien työikäisten keskuudessa. Eri toimialoilla työllisten ikärakenne on melko samanlainen. Selvimät poikkeamat ovat maa- ja metsätalous sekä yhteiskunnalliset palvelut. Niissä on sekä ikääntyneiden että ylipäänsä ikääntyvien osuus keskimääräistä suurempi. Vuodesta 1998 vuoteen 1999 ikääntyneiden määrä on kasvanut keskimääräistä nopeammin kaikilla toimialoilla. 45-54 -vuotiaiden määrä on puolestaan kasvanut nopeasti ainoastaan rahoituksessa ja liike-elämän palveluissa ja keskimääräistä enemmän myös palveluissa, teollisuudessa sekä maa- ja metsätaloudessa. 45-54 -vuotiaiden määrä on toisaalta vähentynyt kaupassa, majoitus ja ravitsemustoiminnassa.

Liiteosan ”Ikääntyminen ja työelämän laadun muuttuminen 1990-luvulla” taulukossa 1 on työllisyyttä tarkasteltu eri työnantajasektoreilla. Tällöin käy ilmi, että kunnissa työskentelee huomattavasti enemmän ikääntyviä, niin ikääntyneitä kuin myös 45-54 –vuotiaita, kuin millään muulla sektorilla. Heitä on noin puolet kaikista työntekijöistä. Ikääntyvien osuus kaikista työntekijöistä on myös kasvanut kunnissa eniten vuodesta 1995 vuoteen 1999.

Yleinen työllisyystilanne maan eri osissa vaihtelee suuresti, niin myös ikääntyvien työllisyys (ks. kuvio 7 ja liitekuvio 8). Eri ikäryhmien työllisyysasteet poikkeavat toisistaan suuresti kaikissa osissa maata. Kuvioista voidaan kuitenkin nähdä, että ikääntyneiden ja 45-54 –vuotisten työllisyystilanne on paras alueilla, joilla yleinenkin työllisyystilanne on paras. Tarkemman kuvan saamiseksi 45-54 ja 55-64 –vuotiaiden työllisyysasteet on seutukunnittain suhteutettu työelämään jo valtaosaltaan siirtyneisiin, keskisiin ikäryhmiin kuuluviin. 45-54 –vuotiaiden työllisyysaste eroaa 25-44-vuotiaitten työllisyysasteesta seutukunnittain vain vähän. Pienet erot tekevät ymmärrettäväksi sen, että 45-54 –vuotiaiden tilanne suhteessa keskisiin ikäryhmiin vaihtelee seutukunnittain melko sattumanvaraisesti. On kuitenkin tyypillistä, että 45-54 –vuotiaiden työllisyys on keskisiä ikäryhmiä jonkin verran parempaa hyvän työllisyyden seutukunnissa. Toisaalta 45-54 –vuotiaiden työllisyystilanne on keskisiä ikäryhmiä parempi myös monissa Lapin ja Kainuun seutukunnissa, joissa seutukunnissa yleinen työllisyystilanne kuitenkin on keskimääräistä huonompi. Ikääntyneiden työllisyystilanne on kaikilla alueilla selvästi huonompi kuin keskisillä ikäryhmillä. Eri alueiden väliset erot ovat lisäksi isot. Erot ovat myös säännönmukaisia – kuten edellisessäkin seurantaraportissa kävi ilmi – niin, että ikääntyneiden työllisyystilanne suhteessa keskisiin ikäryhmiin on yleensä paras alueilla, joilla työllisyystilanne on yleensäkin paras. Tästä esiintyy kuitenkin joitakin poikkeamia, esim. Lapissa.

Kuvio 7. 45-54 ja 55-64-vuotiaiden työllisyysasteet eri seutukunnissa vuonna 1998. Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto.

45-54 –vuotiaat

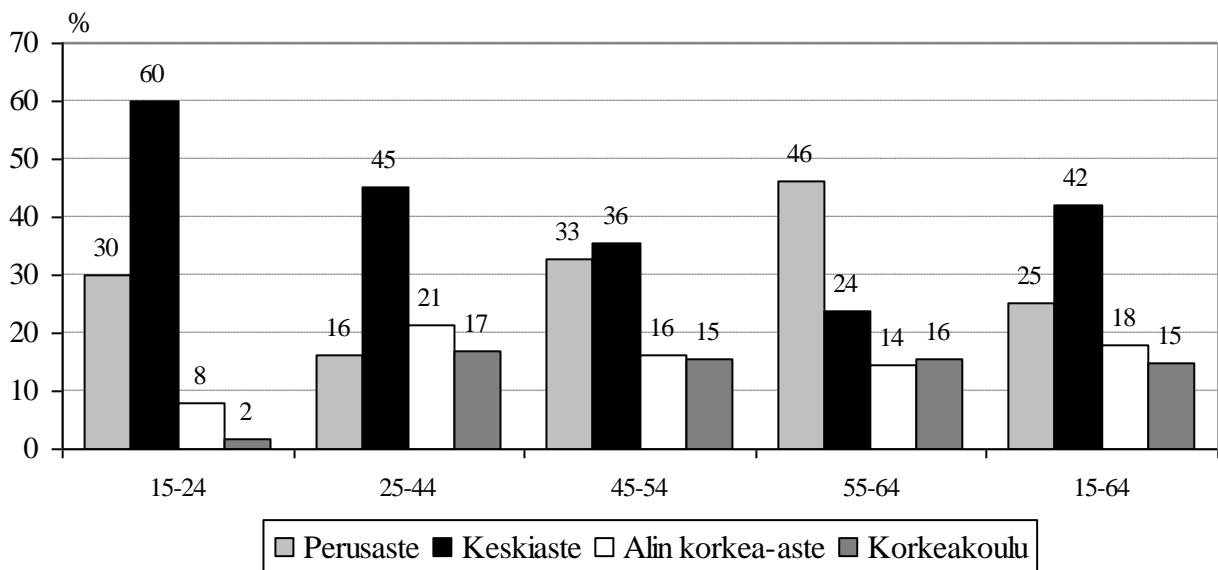
55-64 –vuotiaat

5. Ikääntyvien koulutus

Ikääntyvien työllisten koulutustaso on huomattavasti heikompi kuin nuorilla, kuten näkyy seuraavasta kuvioista.³

Ikääntyvien työllisten koulutustaso on kuitenkin hieman parantunut. Koulutustason paraneminen johtuu ennen muuta seuraavista seikoista. Ensinnäkin nuoremmista ikäryhmistä siirtyneet ovat aina paremmin koulutettuja kuin vanhemmat ikäryhmästä poissiiirtyneet (kohorttivaikutus). Lisäksi koulutus vaikuttaa työllisenä pysymiseen (valikoituminen).⁴

Kuvio 8. Työllisten koulutustaso iän mukaan vuonna 1999. Tilastokeskus, työvoimatutkimus.

Pelkän perusasteen varassa oli vuonna 1999 oli kuitenkin edelleen 44 prosenttia ikääntyneistä. Pelkän perusasteen varassa olevien osuus on lähes yhtäläinen ikääntyvien miesten ja naisten keskuudessa. Miehillä on kuitenkin naisia useammin korkeakoulututkinto.

³ Kuvion tiedot perustuvat uusittuun vuoden 1997 koulutusluokitukseen. Keskiaste on yhdistetty aikaisemman luokituksen alemmasta ja ylemmästä keskiasteesta. Keskiasteen koulutusta ovat ylioppilastutkinto, ammatilliset tutkinnot sekä ammatti- ja erikoisammattitutkinnot. Alin korkea-aste sisältää mm. teknikon, agrologin ja sairaanhoitajan tutkinnot ammattikorkeakoulututkintoja lukuun ottamatta. Uudet koulutusasteet eivät kuitenkaan ole täysin verrattavissa aikaisempiin. Yksittäisten tutkintojen sijoittelu eri asteille poikkeaa entisestä. Määrällisesti suurin muutos on opistotasoisten merkonomien siirtäminen keskiasteelta alimmalle korkea-asteelle. Työvoimatutkimuksen koulutusaste perustuu tutkintorekisteriin, joka sisältää vain koulujärjestelmässä saadun koulutuksen. Koulujärjestelmän ulkopuolisia ammattikursseja järjestävät oppilaitosten lisäksi mm. yritykset, yhdistykset ja järjestöt. Niiden laajuus ja sisältö on kuitenkin hyvin sekalaista.

⁴ Raportin liiteosassa esitellään työolobarometrin tietoja. Niiden mukaan erityisesti ikääntyneiden koulutustaso on selvästi parempi kuin edellä on esitetty. Ero johtuu ennen muuta seuraavista seikoista. Edeltävät tiedot perustuvat koulutusjärjestelmässä hankittuihin tutkintoihin, jotka on saatu koulutusrekisteristä. Työolobarometrin tiedot puolestaan perustuvat haastateltavien mielipiteisiin. Työolobarometrissa ammatilliseen koulutukseen luetaan myös ammattikurssit. Se, mitä luetaan ammattikursseihin, riippuu puolestaan vastaajan näkemystä.

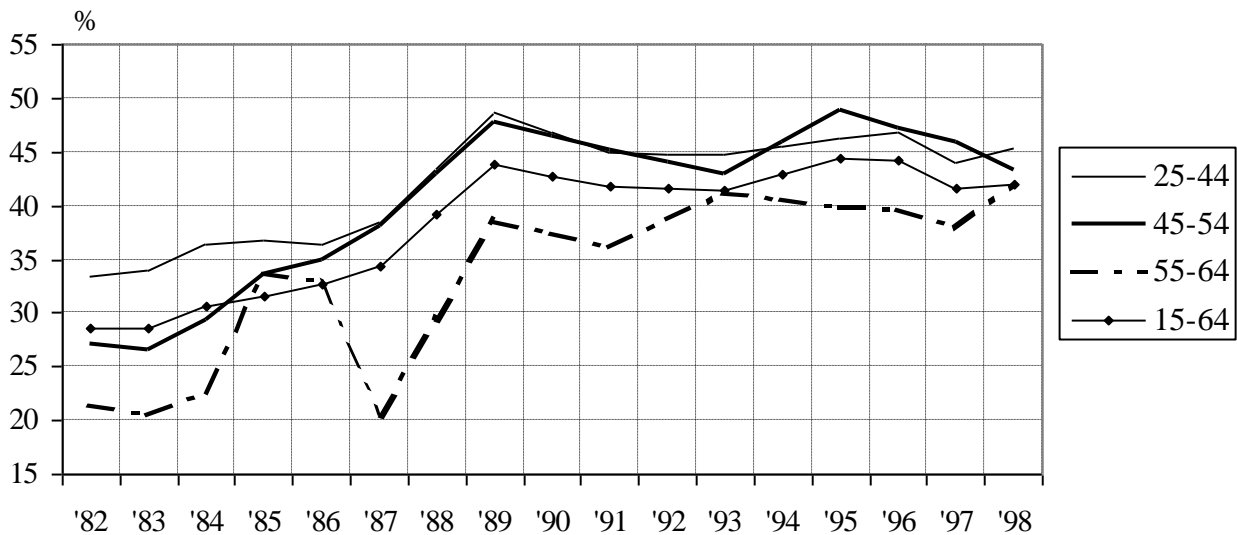
Taulukko 1. Ikääntyneiden työllisten koulutustaso sukupuolen mukaan vuosina 1997-1999*, prosenttia. Uusi koulutusluokitus.

	Miehet						Naiset					
	45-54 -vuotiaat			55-64 -vuotiaat			45-54 -vuotiaat			55-64 -vuotiaat		
	1997	1998	1999	1997	1998	1999	1997	1998	1999	1997	1998	1999
Perusaste	36	34	32	48	47	43	33	31	31	47	46	44
Keskiaste	33	35	36	23	22	24	37	37	36	27	26	27
Alin korkea-aste	14	14	15	16	17	18	18	19	19	12	14	14
Korkea-koulu	17	17	17	16	17	18	13	13	14	13	14	15
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

*)1999 ennakkotieto

Ikääntyvien koulutus toteutuu ennen muuta työpaikan puitteissa. Tämän vuoksi seuraavassa kuviossa esitetään ikääntyvien osallistuminen henkilöstökoulutukseen. Osallistuminen on yleistynyt kaikissa ikäryhmissä. Samalla ikäryhmien väliset erot ovat merkittävästi kaventuneet. Kun 1980-luvun alussa kaikkien ikääntyvien osallistuminen henkilöstökoulutuksen oli selvästi vähäisempää kuin nuoremmissa ikäryhmissä, saavuttivat 45-54-vuotiaat keski-ikäiset ikäryhmät vuosikymmenen lopulla. Ikääntyneiden osallistuminen on ollut kaiken aikaa jonkin verran vähäisempää kuin muilla ikäryhmillä, mutta erot ovat kaventuneet selvästi vuoteen 1998 mennessä.

Kuvio 9. Henkilöstökoulutukseen vuoden aikana osallistuneet palkansaajat 1982-1998, %.
Tilastokeskus, työvoimatutkimus, koulutustilaston julkaisu.

6. Työolot, terveys, työkyky ja työkykyä ylläpitävä toiminta⁵

Ikääntyneet ovat työskennelleen nykyisellä työpaikallaan kauan. He työskentelevät nuorempia useammin vakinaisissa työsuhteissa. He kokevat irtisanomisten, lomautusten ja siirtojen uhkia vähemmän kuin nuoremmat työntekijät. Ikääntyvät arvioivat kuitenkin vähäisiksi mahdollisuutensa saada ammattitaitoaan vastaavaa työtä, jos joutuisivat työttömiksi. Arviot ovat 1990-luvun kuluessa tulleet huomattavasti myönteisemmiksi. Ikääntyneet näkevät kuitenkin vielä vuonna 1999 mahdollisuutensa vähäisemmiksi kuin nuoret 18-29 –vuotiaat näkivät keskellä lamaa vuonna 1993.

Ylitöiden tekeminen on yleistynyt myös ikääntyneiden keskuudessa. Yli 54-vuotiaat tekevät kuitenkin selvästi vähemmän ylitöitä kuin nuoremmat. Työaikojen lisäksi myös palkkausjärjestelmät ovat muuttuneet. Kiinteän palkan ohkeen tai sen tilalle on tullut työn laatuun ja varsinkin työyksikön tulokseen sidottuja palkkausmuotoja. Palkkaustapojen muutos koskee suunnilleen yhtä usein ikääntyneitä kuin heitä nuorempiakin työntekijöitä.

Ikääntyvät raportoivat työtahdin ja kiireen, samaten työn fyysisen ja henkisen rasittavuuden lisääntymisestä. Nuorempien ikäryhmien arviot ovat kuitenkin vastaavanlaisia. Myös näkemykset työpaikan ristiriidoista osoittavat, että ikääntyneet eivät poikkea muista ikäryhmistä, vaan ovat tavallisia työyhteisön jäseniä.

Työssä olevista palkansaajista seitsemällä prosentilla oli huono tai alentunut työkyky vuonna 1999 (6% alentunut, 1% huono). Työkyky on yhteydessä palkansaajan ikään. Yksikään 45-54 –vuotias ei ole arvioinut työkykyään huonoksi. Sekä huonon että alentuneen työkyvyn osuus kasvaa 55 ikävuo- den jälkeen ja joka viidennen yli 54-vuotiaan työkyky oli työkykyindeksin mukaan alentunut (15%) tai huono (5%). Miehillä työkyky heikkenee tasaisesti iän myötä. Naisilla työkyky heikkenee hitaasti mutta kasvaa hyvin nopeasti 55-64 –vuotiailla.

Huonoa tai alentunutta työkykyä esiintyy eniten kuntasektorilla ja teollisuudessa (kummassakin 9%). Kuntasektorin tilanteen selittänee se aikaisemmin esiin tuotu seikka, että ikääntyneiden osuus työntekijöistä on kuntasektorilla selvästi korkeampi kuin muualla. Teollisuudessa ikääntyneiden osuus on kuitenkin pieni, joten tilanteen selitykset löytyvät muista tekijöistä.

Alentuneen työkyvyn syynä saattaa olla jokin pitkäaikaissairaus tai vamma. Alle 30-vuotiaista 84 prosentilla ei ole yhtään tällaista sairautta mutta 55 vuotta täyttäneillä vastaava osuus on 59 prosenttia. Tulos viittaa siihen, että ikääntyneiden terveydentila olisi merkittävästi parantunut edellisistä vuosikymmenistä. Nuorimmissa ikäryhmissä kaikki arvioivat suorittavansa työstään huolimatta sairaudestaan. Yli 54-vuotiailla vastaava osuus oli 89 prosenttia (78%:n mukaan sairauksista ei ole haittaa ja 11% ilmoitti selviytyvänsä työstään). Jotta selviäisi työstään, työn keventämistä tarvitsee 45-54 –vuotiaista viisi ja yli 54-vuotiaista seitsemän prosenttia. Niistä, joilla on ainakin yksi lääkärin toteama pitkäaikaissairaus, 12 prosenttia kuitenkin arvioi tarvitsevänsä töiden keventämistä ainakin joskus. Ikääntyneistä vastaava osuus oli 17%.

⁵ Työolobarometrin tiedot on analysoitu seurantaraporttia varten ikäryhmittäin. Vuonna 1999 työolobarometrissa mitattiin ensimmäistä kertaa palkansaajien työkykyä Työterveyslaitoksen kehittämän työkykyindeksin avulla. Työolobarometrin tulokset on esitetty pääluvussa VII. Tässä luvussa pelkistetään tuloksista keskeiset.

Iän myötä tapahtuva sairauksien yleistyminen ei näy sairaspöissaoloissa. Vanhimmassa ikäryhmässä on jopa eniten niitä, joilla ei ole lainkaan sairaspöissaoloja vuoden aikana. Tämä voi johtua tunnollisuudesta tai sitoutumisesta työhön, mutta heijastuu työrasituksen kasvuna.

Itse arvioitu työkyky laskee varsin loivasti iän myötä. Tilanne on parantunut viime vuosikymmenistä. Kun työkyky suhteutetaan omaan työhön, tulos on hieman koko työkykyindeksiä kielteisempi. Ikääntyneistä joka neljäs arvioi työkykynsä melko tai erittäin huonoksi suhteessa työn ruumiillisiin tai henkisiin vaatimuksiin. 45-54 –vuotiaillakin vastaava osuus on 20%. Psykkisen työkyvyn indikaattorit, päivittäisen työnteon sujuminen, toimeliaisuus ja virkeys sekä toiveikkuus tulevaisuuden suhteen, eivät kuitenkaan eroa paljoakaan eri ikäryhmien välillä.

Erot ikäryhmien välillä arvioissa siitä, jaksavatko he terveystensä puolesta nykyisessä ammatissa kahden vuoden kuluttua, eroavat yllättävän paljon (ks. kuvio 10). Toisaalta aikaisemmin tuli esiin, että terveyden heikkenemistä voidaan kompensoida työjärjestelyillä, kuten työn keventämisellä.

Työkykyä ylläpitävä toiminta on myös yleistynyt kaikilla sektoreilla. Tämä on koskenut niin ammattitaidon kehittämistä kuin työturvallisuutta ja työntekijöiden kuntoa, terveyttä ja elintapoja. Tyky-toiminnalla on selvä positiivinen yhteys henkilöstön työkykyyn. Työkyvyssä suurin ero on sellaisten työpaikkojen välillä, jotka ovat kehittäneet työntekijöidensä osaamista ja jotka eivät ole tällaista tehneet. Tämä osoittaa, että terveyden ja työturvallisuuden rinnalla myös ammattitaidolla on keskeinen merkitys työkyvylle. Vahva osaaminen ja ammattitaito voi lievittää myös jaksamiseen ja työn rasittavuuden lisääntymiseen liittyviä ongelmia.

Hyvin monet työolojen ominaisuudet ovat selkeässä yhteydessä työntekijöiden työkykyyn (ks. Liiteosan luku 15). Tämä korostaa Tyky-toiminnan laaja-alaisuuden tärkeyttä. Työntekijöiden terveyden ja elintapojen sekä työturvallisuuden ohella myös työntekijöiden ammatillisen osaamisen kehittäminen ja muut työyhteisöön liittyvät tekijät ovat ratkaisevia työntekijöiden työkyvylle ja työssä jaksamiselle.

7. Siirtymät työllisyyteen ja työllisyydestä

Työssäkäyntitilaston perusteella on mahdollista seurata, mikä edellisen vuoden lopussa työllisenä olleen tilanne on vuoden kuluttua, ts. onko hän edelleen työllinen vai työtön, opiskelija tai eläkkeellä. Vastaavasti voidaan eritellä, mikä asema vuoden lopussa työllisinä olleilla on ollut vuotta aikaisemmin. Kyse ei ole kohorttitarkastelusta, ei esim. katsota, miten vuonna 1989 ikääntyneille työllisille on tapahtunut 1990-luvun aikana. Sen sijaan tarkastellaan, mitä kunkin vuoden lopussa 55-64-vuotiaille on tapahtunut seuraavan vuoden loppuun mennessä. Ikäryhmän kokoonpano kuitenkin muuttuu vuosittain. Joka vuosi ikääntyneiden parista poistuu yksi vuosiluokka ja tulee uusi 54-vuotiaiden vuosiluokka. (Ks. liitekuvio 9.)

Virrat työllisyyteen ja työllisyydestä poikkeavat eri ikäryhmissä suuresti toisistaan. Kun alle 25-vuotiailla niin tulo- kuin menovirratkin ovat suuria, vähenee virtojen merkitys vanhempiin ikäryhmiin siirryttäessä. Pienimmillään virtojen suhteellinen merkitys on 45-54-vuotiailla. 55 vuotta täyttäneillä tulovirrat ovat marginaalisia mutta poistuma työllisyydestä kasvaa. Nuorilla tulovirta työllisyyteen on poistumavirtaa selvästi suurempi. Vanhimmilla tilanne on päinvastainen. Tästä huolimatta työllisten ikääntyneiden määrä kasvaa vuosittain. Tämä johtuu siitä, että 55 ikävuoden ylittäneet uudet 54-vuotiaiden ikäryhmät ovat kooltaan suuria.

Nuorten tulovirrasta valtaosa tulee opiskelusta, vanhemmilla työttömyydestä.⁶ On kuitenkin huomattava tulovirran pienuus vanhemmissa ikäluokissa. Niinpä, vaikka työllisyyteen tulevista nuorista on alle 20 prosenttia ollut työttömänä, on heidän merkityksensä nuorten työllisyyden lisääjänä huomattavasti suurempi kuin ikääntyneillä, vaikka näiden tulovirrasta 40% koostui vuonna 1998 työttömistä. (Vuoden 1999 tietoja ei työssäkäyntitilastosta ole vielä saatavissa.)

7.1. Siirtymät työllisyydestä

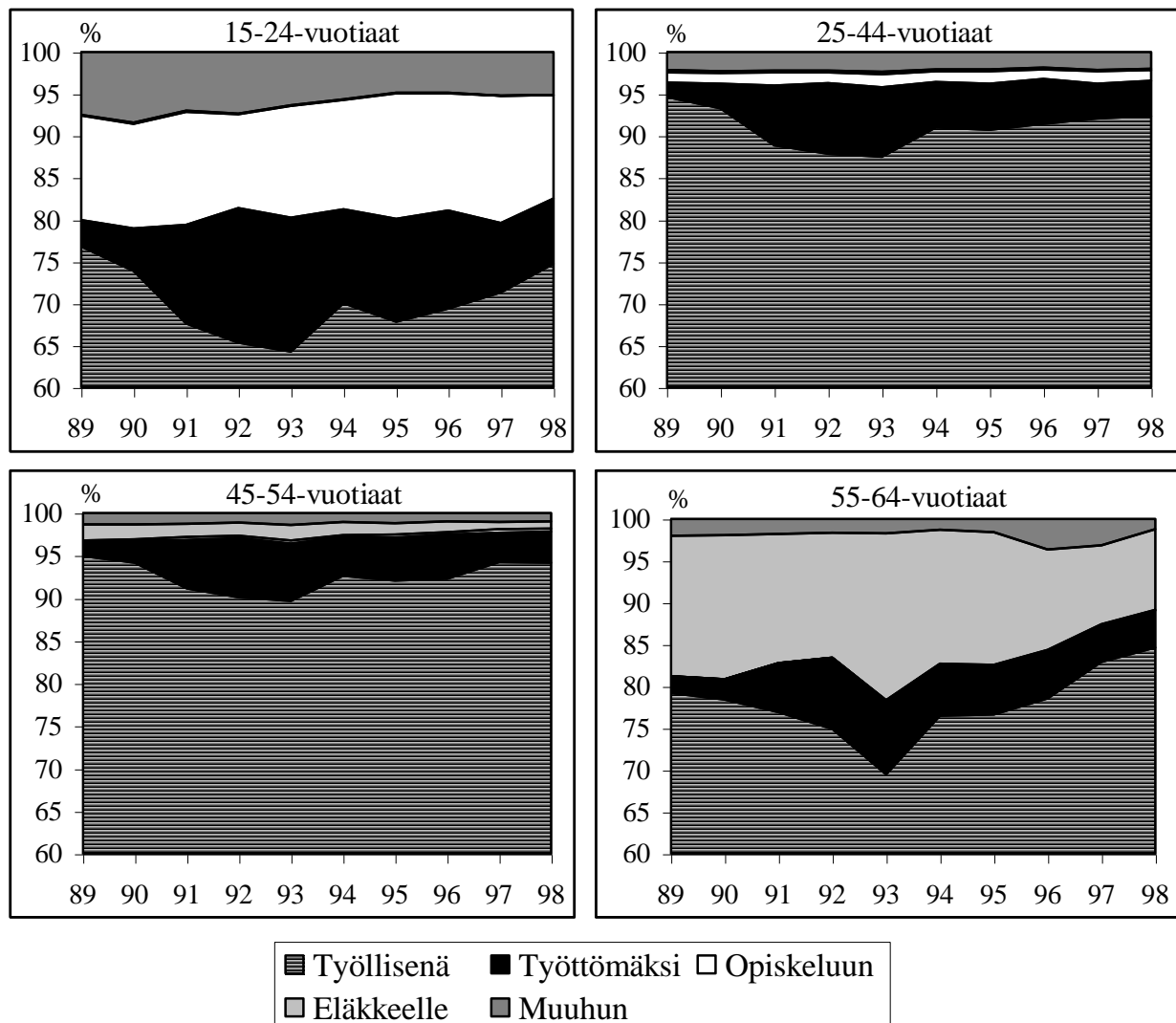
Laman jälkeen on yleistynyt se, että vuoden lopussa työllisinä olleet ovat myös seuraavan vuoden lopussa työllisinä. Työllisenä pysyneiden osuudet ovat kuitenkin jonkin verran alhaisemmat kuin vuonna 1989 kaikissa ikäryhmissä lukuun ottamatta ikääntyneitä. Ikääntyneiden pysyvyys työllisinä on nykyään suurempaa kuin vuonna 1989. Näin on käynyt siitä huolimatta, että ikääntyneiden työssä pysymisen todennäköisyys laski jyrkästi, lähes yhtä paljon kuin alle 25-vuotiaillakin, vuonna 1993.

Se, että työllisten siirtymät ulos työelämästä ovat yleensä eri ikäryhmissä kasvaneet selittyvät sillä, että virta työttömiksi on vahvistunut. Siirtymät työttömiksi ovat kaikissa ikäryhmissä yli kaksinkertaiset vuoteen 1989 verrattuna, vaikka virrat ovatkin lamavuosista puolittuneet. Näin on käynyt myös ikääntyneiden parissa. Se, että heidän työssä pysymisensä on kuitenkin nykyään yleisempää kuin vuonna 1989, selittyy eläkkeelle siirtyneiden osuuden laskulla. Kun ikääntyneistä työllisistä siirtyi vuonna 1989 17% eläkkeelle – vuonna 1993 siirtyi jopa joka viidennes -, oli osuus vuonna 1998 alle 10%. Eläkkeelle siirtyminen oli kuitenkin keskeinen syy työelämästä poistumiseen, yli

⁶ Ikääntyneillä, 55 vuotta täyttäneillä, puolet tulovirrasta koostui vuonna 1998 kuitenkin eläkkeeltä työlliseksi siirtyneistä. Tämä ei yleensä kuitenkaan tarkoita sitä, että eläkkeellä olevia ikääntyneitä siirtyisi työelämään. Kun henkilö on kuntoutustuella, hän on eläkkeellä oleva. Kun hän jatkaa kuntoutustuen jälkeen sairauspäivärahalla, hän on työsuhteessa, ts. työllinen. Toisaalta, perhe-eläkkeen saaja voi olla kaiken aikaa työsuhteessa, mutta hänen asemansa voi vaihdella. Hänet luokitellaan työlliseksi tai eläkkeellä olevaksi riippuen siitä, ylittävätkö palkkatulot eläkkeen vai eivät.

kaksi kertaa työttömyyttä yleisempää. Vuonna 1989 eläkkeelle siirtymisen todennäköisyys oli ikään-
tyneillä kuitenkin vielä yli kahdeksan kertaa työttömäksi joutumista yleisempää. (Ks. liitetaulukko
4.)

Kuvio 11. Työllisten siirtymät vuoden lopusta seuraavan vuoden loppuun iän mukaan vuosina
1989 – 1998. Työssäkäyntitilasto, Tilastokeskus.

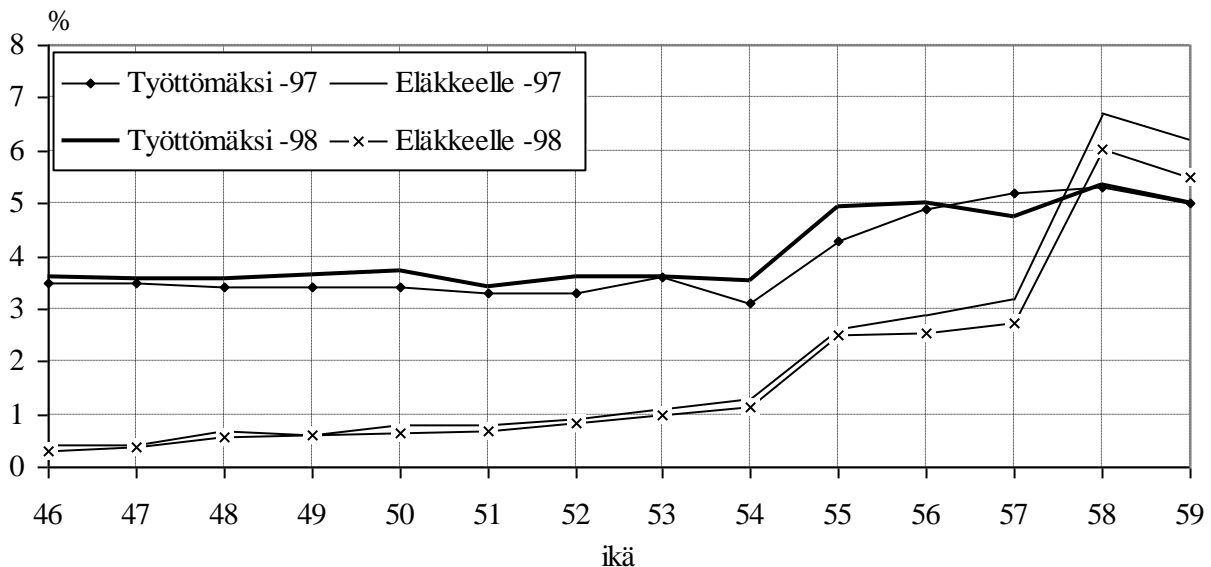
45-54-vuotiailla työllisillä on kaikista ikäryhmistä suurin todennäköisyys pysyä työllisinä. Ikäänty-
neitten todennäköisyys on selvästi, 10 prosenttiyksikköä, alhaisempi, vaikka onkin parantunut 1990-
luvulla kaikista ikäryhmistä eniten. Ikääntyneet ovat kuitenkin ainoa ryhmä, jonka pysyvyys työelä-
mässä oli vuonna 1998 korkeampi kuin 1980-luvun lopulla. Ikääntyneitten työelämästä poistuminen
toteutuu yleisimmin eläkkeelle siirtymisenä. Vaikka työttömäksi siirtymisen todennäköisyys on sel-
västi eläkkeelle siirtymistä vähäisempää, on viime vuosikymmenen kehitykselle tyypillistä työttö-
mäksi siirtymisen yleistymisen ja toisaalta eläkkeelle siirtymisen vähenemisen.

Kun tarkastellaan siirtymiä pelkän perusasteen ja toisaalta perusastetta korkeamman tutkinnon suorittaneiden parissa, todetaan työelämässä pysyvyyden olevan kaikissa ikäryhmissä korkeampaa kou-
lutetummilla. Ero on kuitenkin suurin ikääntyneiden parissa. Erityisesti työttömäksi siirtyminen on
pitemmän koulutuksen saaneiden ikääntyneiden parissa vähäisempää kuin pelkän perusasteen kou-
lutuksen hankkineilla. (Ks. liitetaulukko 5.)

7.2. Poistumat työttömyyteen ja eläkkeelle 1-vuotisikäryhmittäin

Työllisten poistuma eläkkeelle ja työttömäksi oli pienentynyt kaikissa yli 45 vuotuisissa yksivuotisi-ikäryhmissä vuodesta 1996 vuoteen 1997. Siirtymä työttömyyteen voimistui vuonna 1996 53 ikävuodesta alkaen, mutta vuonna 1997 voimistuminen oli myöhentynyt kahdella vuodella, 55 ikävuoteen. Muutos tapahtui samaan aikaan työttömyysturvaan tehtyjen muutosten kanssa ja onkin perusteltua arvioida muutoksen johtuneen ns. eläkeputken myöhentämisestä kahdella vuodella. (Ks. edellinen seurantaraportti.) Vuodesta 1997 vuoteen 1998 tapahtuneet muutokset ovat vähäisempiä. Eläkkeelle siirtyneiden osuudet ovat hieman laskeneet kaikilla ikääntyvillä. Työttömäksi siirtyneiden osuudet ovat puolestaan jonkin verran kasvaneet. Molempina vuosina eläkkeelle siirtyminen muodostuu työttömäksi siirtymistä yleisemmäksi 58 vuoden iästä alkaen.

Kuvio 12. Työllisten poistuma työttömyyteen ja eläkkeelle iän mukaan vuosina 1997 ja 1998. Tilastokeskus, Työssäkäyntitilasto.

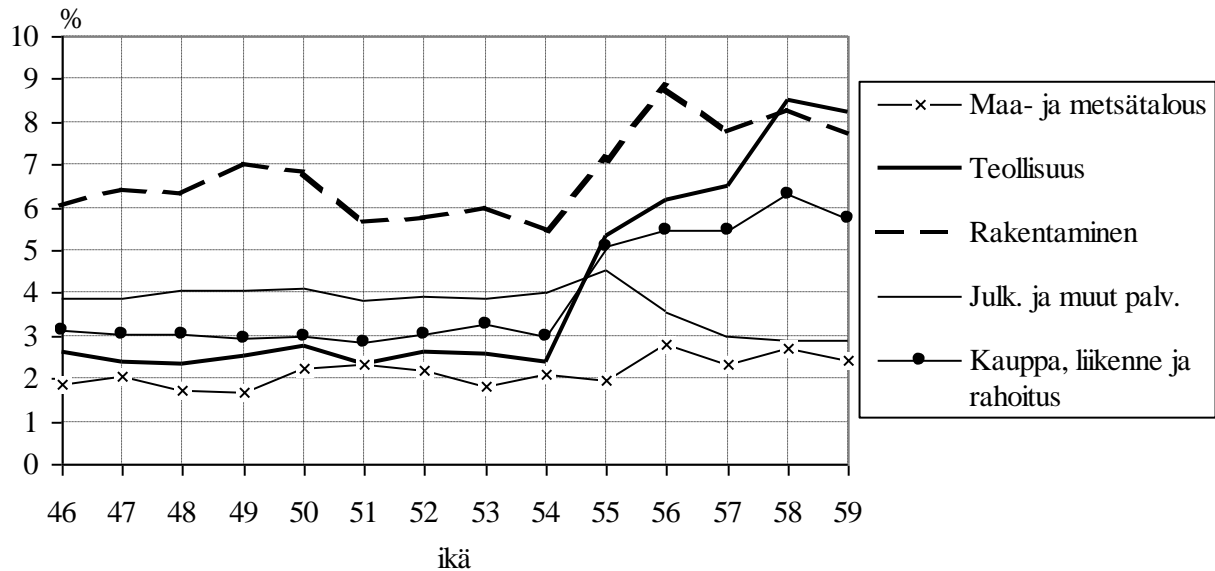
Ikääntyneiden miesten työttömäksi joutumisen riski on säilynyt aikaisempien vuosien tapaan myös vuonna 1998 pienempänä kuin naisten, eläkkeelle siirtyminen taas suurempana. Sukupuolten väliset erot ovat pysyneet vähäisinä. Työttömyyteen siirtyminen on jonkin verran yleistynyt ja eläkkeelle siirtyminen jonkin verran vähentynyt molempien sukupuolten keskuudessa vuodesta 1997 vuoteen 1998 (ks. liitekuvio 10 sekä edellinen seurantaraportti).

Sekä peruskoulutuksen varassa olevien että korkeammin koulutettujen siirtymät työttömyyteen ja eläkkeelle ovat samankaltaisia kuten aikaisempinakin vuosina. Pelkän peruskoulutuksen varassa olevien työttömäksi joutumisen riski on kuitenkin noin puolitoistakertainen korkeammin koulutettuihin verrattuna. Eläkkeelle siirtymisen riski ei riipu koulutustasosta yhtä vahvasti kuin työttömyyden. (Liitekuvio 11.)

Toimialoittaiset siirtymiset työttömyyteen poikkeavat suuresti toisistaan kuten aikaisempinakin vuosina (ks. edellinen seurantaraportti). Rakentamisessa työttömyyden riski on säilynyt suurena kaikenikäisillä. 55 vuotta täyttäneiden todennäköisyys siirtyä työttömäksi on kasvanut vuodesta 1997. Teollisuudessa ja kaupassa 46-54 -vuotiaiden työttömäksi joutumisen riski on säilynyt vähäisenä vuonna 1998. 55 vuotta täyttäneiden työttömäksi joutumisen todennäköisyys on selvästi suurempi

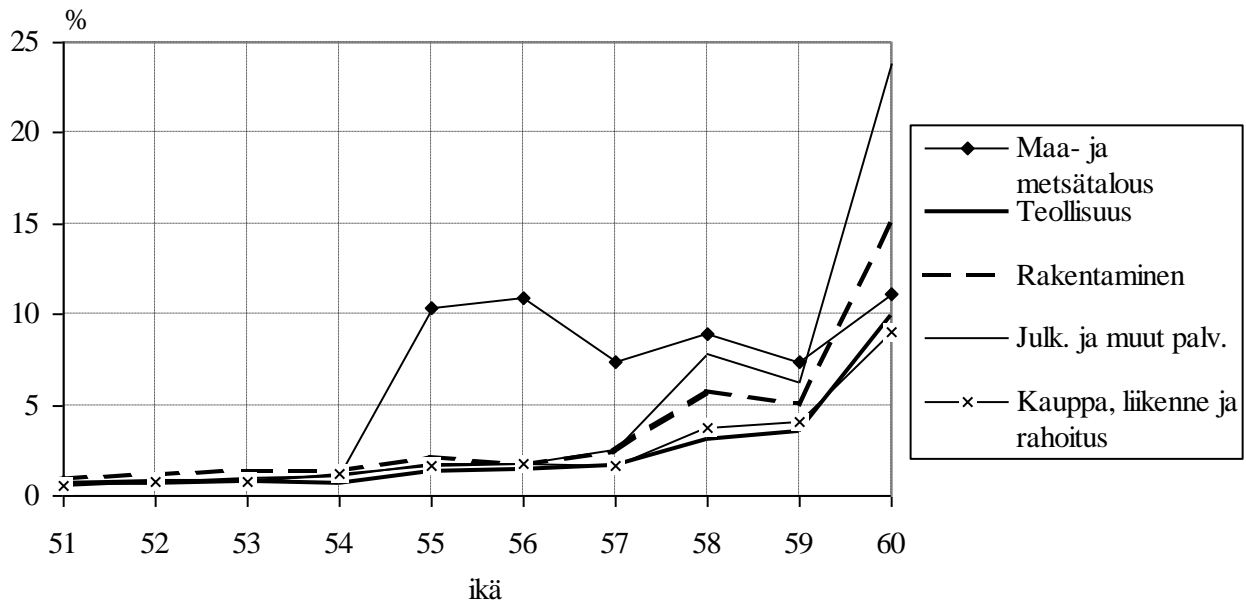
kuin nuoremmilla vaikka onkin vähentynyt selvästi vuodesta 1997. Muilla toimialoilla tilanne muistuttaa vuoden 1997 tilannetta.

Kuvio 13. Työllisten poistuma työttömyyteen iän ja toimialan mukaan vuonna 1998. Tilastokeskus, Työssäkäyntitilasto.

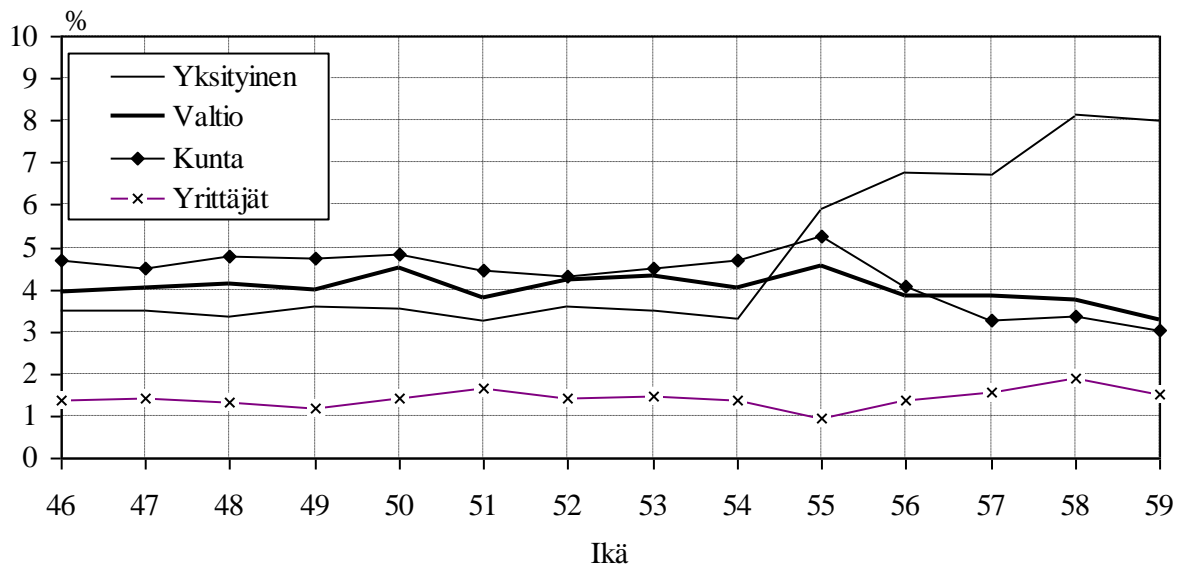
Eläkkeelle siirtyminen eri toimialoilta on vuonna 1998 paljolti samankaltainen kuin vuonna 1997. Eläkkeelle siirtymisen todennäköisyys on kuitenkin jonkin verran laskenut kaikilla toimialoilla paitsi maa- ja metsätaloudessa. Erityisesti julkisissa ja muissa palveluissa on eläkkeelle siirtymisen todennäköisyys työllisten täyttäessä 60 vuotta kuitenkin säilynyt huomattavan korkeana.

Kuvio 14. Työllisten poistuma eläkkeelle iän ja toimialan mukaan vuonna 1998. Tilastokeskus, Työssäkäyntitilasto.

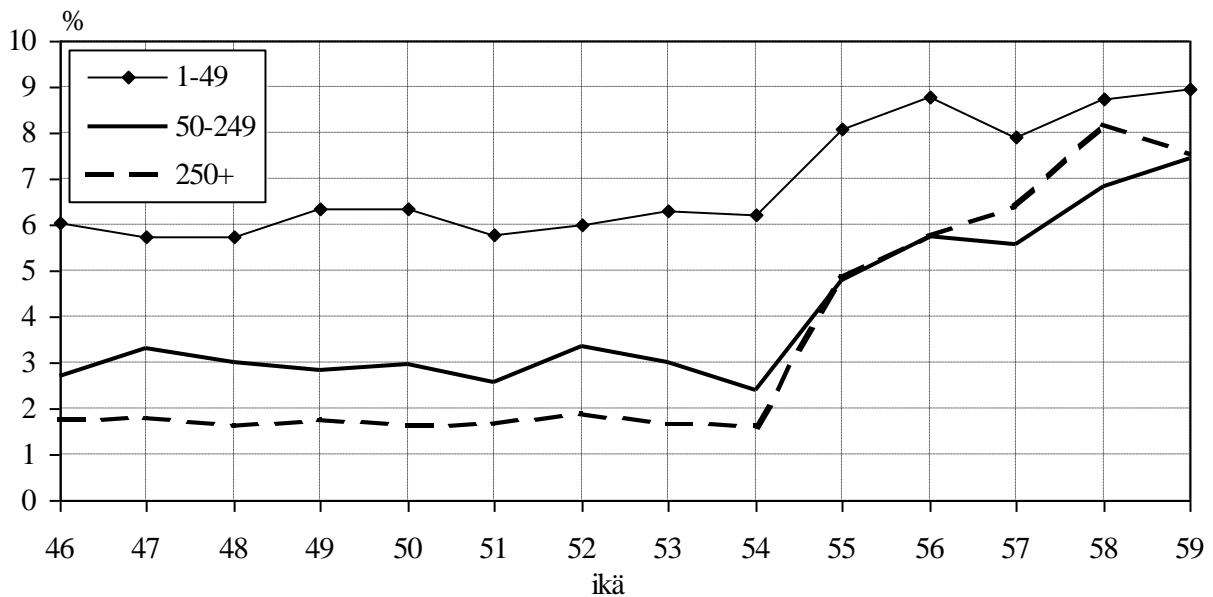
Työttömäksi siirtymisen yleistymisen työntekijöiden täytettyä 55 vuotta koskee ennen muuta yksityistä sektoria, kuten näkyy seuraavasta kuviosta. Julkisella sektorilla työttömäksi siirtymisen todennäköisyys jopa laskee 55 vuotta vanhempien keskuudessa.

Kuvio 15. Palkansaajien ja yrittäjien poistuma työttömyyteen työnantajasektorin ja iän mukaan vuonna 1998. Tilastokeskus, työvoimatutkimus.

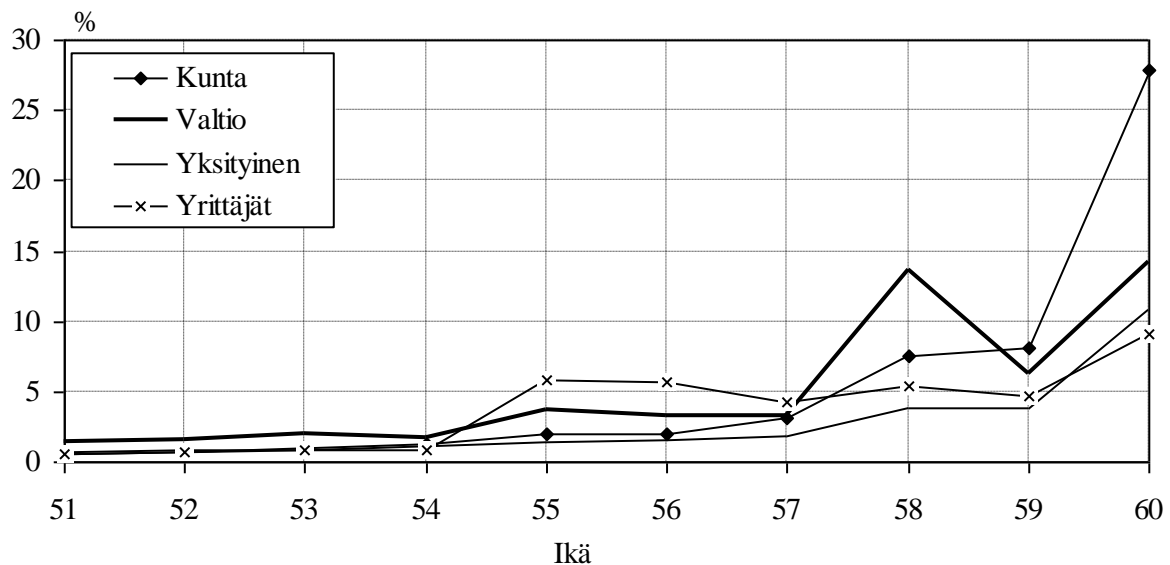
Työttömäksi siirtymisen todennäköisyys on suurinta pienissä yrityksissä. Ero eri kokoisten yritysten välillä kuitenkin pienenee huomattavasti työntekijöiden täytettyä 58 vuotta.

Kuvio 16. Yksityisen sektorin työllisten poistuma työttömyyteen iän ja yrityksen koon mukaan vuonna 1998. Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto.

Eläkkeelle siirtymisessä ei eri työnantajasektorien välillä ole suuriakaan eroja 58 vuotta nuorempien työntekijöiden keskuudessa. Tätä vanhempien työntekijöiden parissa eläkkeelle siirtyminen yleisty nimenomaan julkisella sektorilla. Kunnissa lähes 30 prosenttia työntekijöistä siirtyy eläkkeelle täyt täessään 60 vuotta.

Kuvio 17. Palkansaajien ja yrittäjien poistuma eläkkeelle työnantajasektorin ja iän mukaan vuonna 1998. Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto.

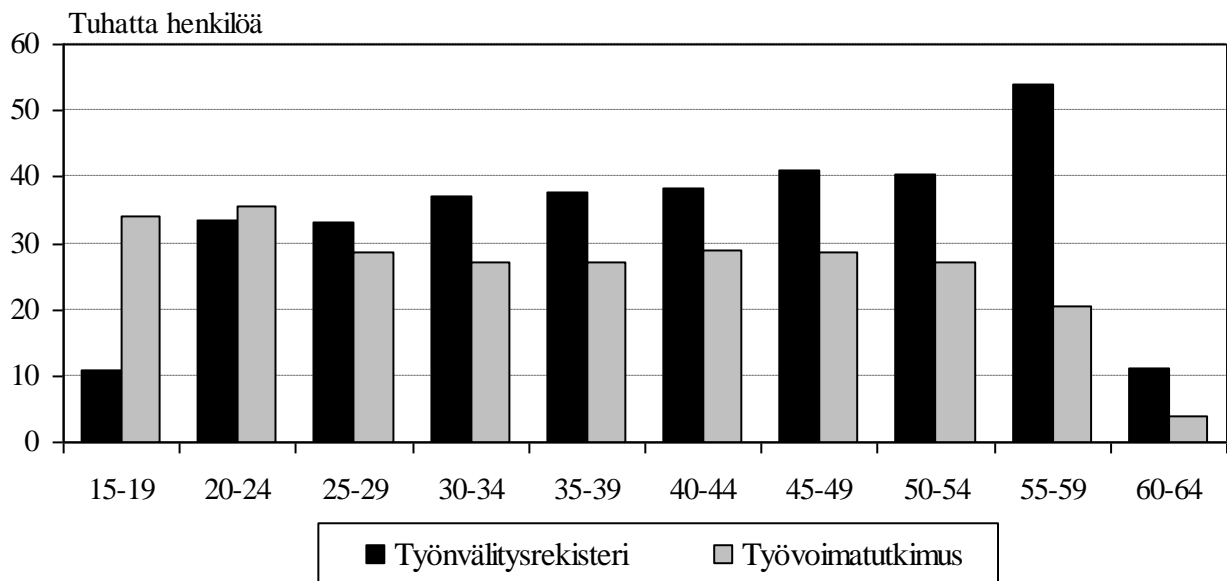
IV TYÖTTÖMYYS

1. Ikääntyvien työttömyyden laajuus

Eri tilastoista välittyvät kuvat ikääntyvien työttömyysongelman laajuudesta poikkeavat toisistaan. Seuraavassa kuviossa on kuvattu työvoimatutkimuksen työttömien ja työnvälitystilaston työttömien työnhakijoiden määriä eri 5-vuotisikäryhmissä. Eri tilastojen erot ovat suuria juuri ikääntyneiden parissa. Ikääntyneiden työttömien osuus vastaavan ikäisistä työnvälityksen työttömistä työnhakijoista on vain runsaat 35 prosenttia.

Tilastoerojen keskeinen syy on se, että työvoimatutkimus edellyttää työttömältä aktiivista työnhakua neljän edeltävän viikon aikana. Kun työttömien työnhakijoiden velvollisuus ilmoittautua työvoimatoimistoon tapahtuu usein harvemmin, he eivät ole työvoimatutkimuksen mukaan työttömiä, elleivät he ole neljän viikon kuluessa etsineet työtä jollakin toisella tavalla. Erityisesti ikääntyneistä monet eivät aktiivisesti hae töitä. Tämä voi johtua siitä, että he suuntautuvat eläkkeelle, ovat ns. eläkeputkessa, tai ovat passivoituneet huonojen työllistymisnäkömiensä seurauksena.

Kuvio 18. Työministeriön työnvälitystilaston työttömät työnhakijat ja Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen työttömät keskimäärin vuonna 1999.

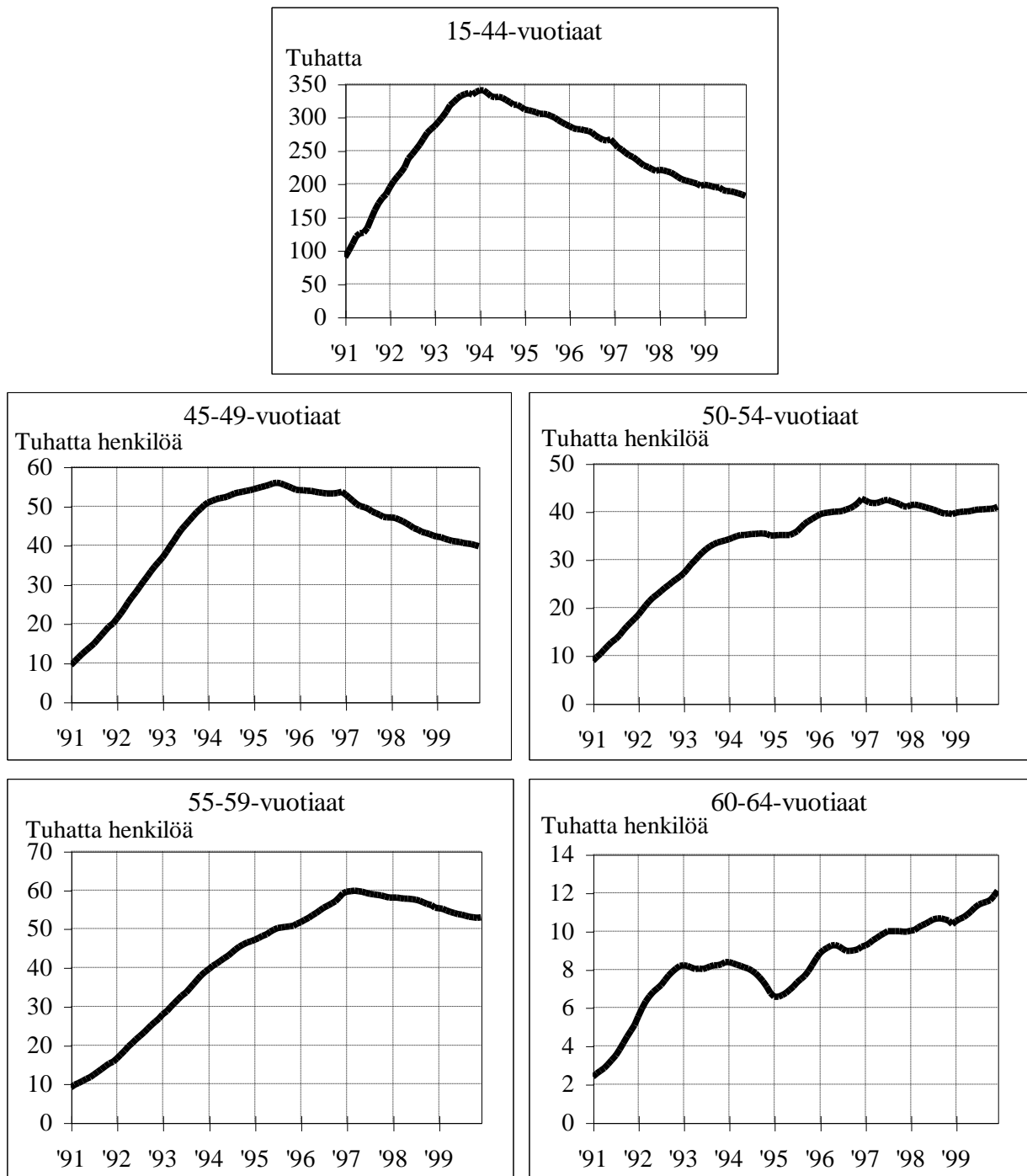
Seuraava tarkastelu perustuu työnvälitystilastoon. Siihen sisältyvät myös passiiviset työnhakijat, jotka muodostavat rakennetyöttömyyden keskeisen osan.

2. Työttömien määrän kehitys

Viime vuoden seurantaraportissa todettiin, että vanhemmissa ikäryhmissä työttömien määrän lasku on toteutunut nuorten työttömyyden laskua myöhemmin ja loivempana, ikääntyneillä kaikkein loi-

vimpana ja myöhimpään. 60-64-vuotiaiden työttömyyden laskun aavisteltiin vasta alkavan. Vuoden 1999 kehitys osoitti nämä ounastelut osittain vääriksi, mikä käy ilmi kuviosta. (Ks. myös liitekuvio 12.)

Kuvio 19. Työttömien työnhakijoiden määrän (henkilöä) kausivaihtelusta puhdistettu kehitys 1991 – 1999 eri ikäryhmissä. Työministeriö, työnvälitystilasto.

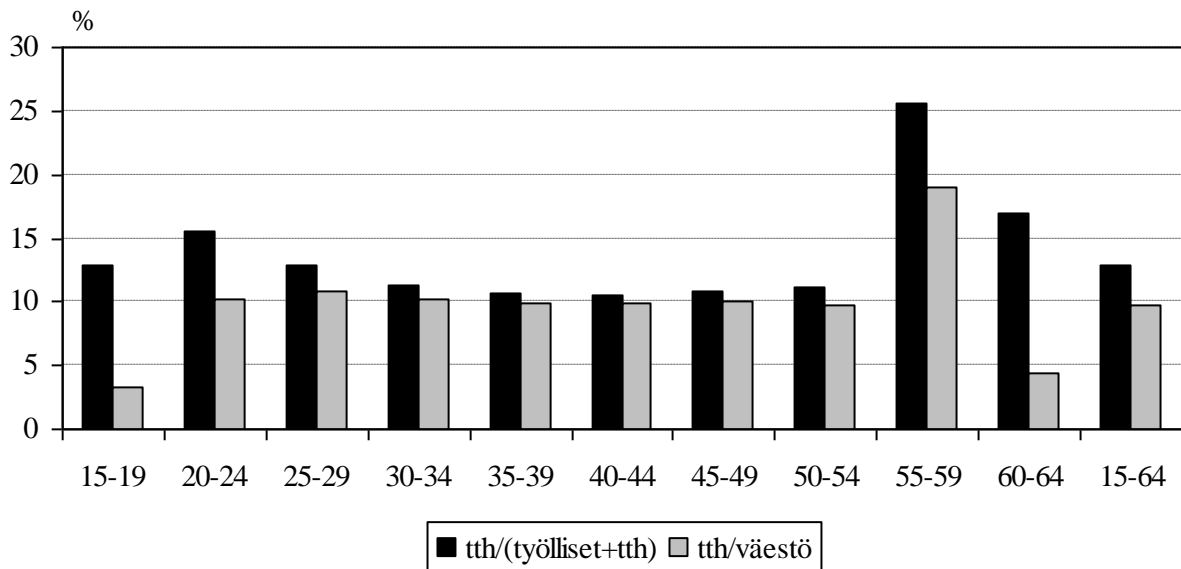

Vuonna 1999 yli 50-vuotiaista työttömien määrä on laskenut ainoastaan 55-59 –vuotiailla. 60 vuotta täyttäneiden parissa työttömyys on kasvanut ja 50-54 –vuotiaiden työttömien määrä on pysynyt lähes ennallaan. 55-59 –vuotiaiden työttömien määrän lasku on hitaampaa kuin 25-49 -vuotiailla. 55-59 –vuotiaiden työttömien naisten määrä on laskenut hieman miehiä enemmän. Keskisissä ikäryh-

missä lasku on sen sijaan painottunut miehiin. Eniten työttömiä työnhakijoita oli vuonna 1999 55-59-vuotuisissa ja seuraavaksi eniten 45-59-vuotuisissa.

Absoluuttiset luvut eivät kuitenkaan kerro työttömyyden yleisyydestä eri ikäluokissa. Esim. 55-59-vuotiaat ovat sodanaikaisten pienten ikäluokkien edustajia. Tästä huolimatta työttömyys on heidän parissaan määrällisesti suurinta. Työttömyys onkin heidän parissaan yleisintä. Kuviossa 19 onkin laskettu eri 5-vuotisikäryhmien ”työttömyysaste”, työttömien työnhakijoiden osuus työllisten ja työttömien työnhakijoiden summasta (työvoimatutkimuksen työvoima [työllisten ja työttömien summa] on korjattu muotoon: työllisten ja työttömien työnhakijoiden summa) sekä osuus väestöstä. 55-59 –vuotiaiden työttömien osuus on kummallakin tavalla laskettuna varsin suuri. 60-64-vuotiaiden työttömien väestöosuus – kuten myös alle 20-vuotiaiden – on kuitenkin alhainen, koska moni ikäryhmään kuuluva ei ole työmarkkinoilla.

Kuvio 20. Työttömien työnhakijoiden ”työttömyysaste” (osuus työllisten ja työttömien työnhakijoiden summasta) ja osuus väestöstä keskimäärin vuonna 1999.

55-59 että 60-64-vuotiaiden ”työttömyysasteet” ovat suurimmat, mutta nekin ovat kääntyneet laskuun. Ikääntyneiden työttömyyden lasku on jopa ollut kaikista ikäryhmistä nopeinta vuodesta 1998 vuoteen 1999. (Ks. liitekuvio 13.)

3. Työttömien ominaisuuksia

Ikääntyvät työttömät työnhakijat keskittyvät nuorempia työttömiä harvemmin Väli-Suomeen ja varsinkin Pohjois-Suomeen. Työttömien määrä on laskenut Uudellamaalla vuodesta 1998 vuoteen 1999 kolmisen prosentin ja muilla alueilla runsaat viisi prosenttia. Ikääntyneillä lasku on vähäisempää ja tasaisemmin eri alueille jakautunutta. Uudellamaalla lasku oli vajaat 5%, muualla runsaat kolme prosenttia. 45-54-vuotisten työttömien määrän lasku oli Uudellamaalla 12 prosentin luokkaa, muualla Etelä-Suomessa neljä prosenttia ja muualla Suomessa vain alle kaksi prosenttia. (Ks. liitekuvio 14).

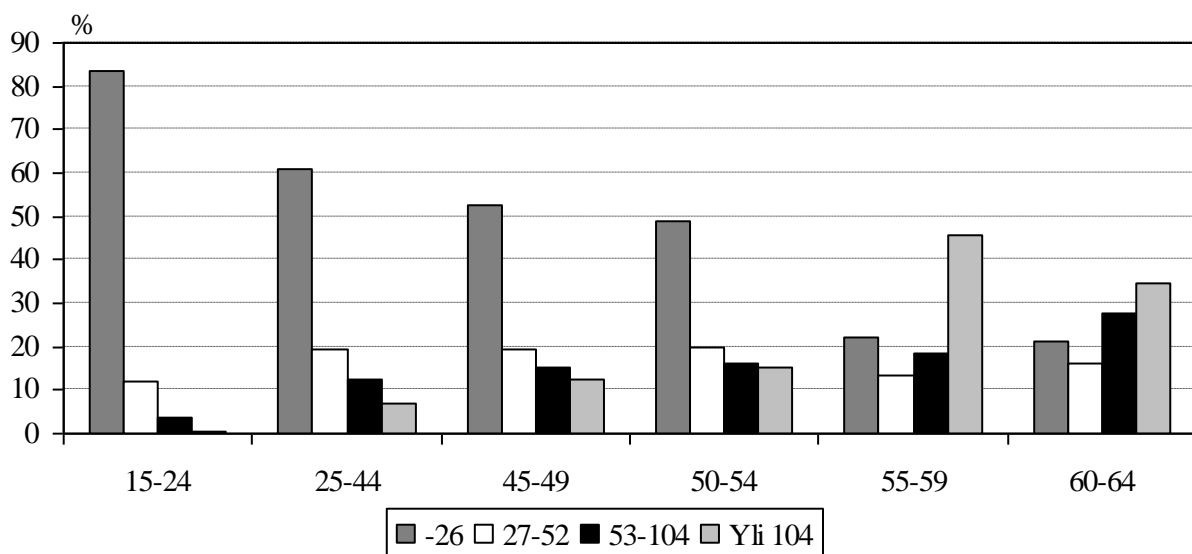
Ikääntyneitä työttömiä miehiä on keskimääräistä selvästi enemmän teknisessä, luonnontieteellisessä ja yhteiskunnallisessa työssä, naisia puolestaan kaupallisessa työssä ja teollisessa työssä. Työikäisten työttömien työnhakijoiden määrä väheni kaikilla ammattialoilla. Ikääntyvien parissa muutamalla ammattialalla työttömyys silti kasvoi. Näillä ammattialoilla kasvu oli kuitenkin vain muutamia henkilöitä terveydenhuoltoon ja sosiaalialan työtä lukuun ottamatta, jossa sielläkin työttömyyden kasvu jäi alle 500 henkilön.

Ikääntyvien työttömien miesten määrän lasku oli merkittävintä rakennustyössä. Työttömyyden väheneminen kohdistui niin 45-54 kuin 55-64 -vuotiaisiin, niin määrällisesti kuin suhteellisestikin. Myös teollisuudessa työttömien määrän absoluuttinen lasku oli huomattavaa, mutta suhteellinen muutos säilyi vähäisempänä, koska työttömien absoluuttinen määrä oli suuri. 45-54-vuotisten miesten työttömyyden huomattavaa laskua esiintyi myös hallinto- ja toimistotyössä, kaupallisessa työssä ja kuljetus- ja liikennetyössä. Ikääntyneiden työttömien naisten määrä puolestaan putosi eniten hallinto- ja toimistotyössä, kaupallisessa työssä, teollisessa työssä ja palvelutyössä. Suhteellinen väheneminen oli nopeinta kuitenkin kuljetus- ja liikennetyössä, sillä alalla oli työttömien määrä alun alkaen vähäisempi. (Ks. liitekuvio 15 ja liitetaulukko 6.)

Ikääntyvien, erityisesti ikääntyneiden, työttömien työnhakijoiden koulutustausta on selvästi heikompi kuin nuoremmilla työttömillä (ks. liitekuvio 16). Ero työllisiin on eri ikäryhmissä myös selvä. Vaikka työttömien määrä on laskenut vuodesta 1998 vuoteen 1999, on työttömiksi jääneiden työttömien koulutustausta kuitenkin hieman parantunut. Erityisesti pelkän kansakoulun käyneiden osuus on laskenut 25 vuotta täyttäneiden keskuudessa ja voimakkaimmin 55-64 -vuotiaiden parissa. Tästä huolimatta pelkästään alemman perusasteen koulutuksen hankkineita kaikista 55-64 -vuotiaista työttömistä oli vielä vajaat 60 prosenttia.

Työttömyyden kesto kasvaa siirryttäessä vanhempiin ikäryhmiin. Ainoan poikkeuksen muodostavat 55-59-vuotiaat, joiden työttömyyden kesto on pitempää kuin 60-64-vuotiailla. (Ks. kuvio 21.) Pitkäaikaistyöttömien, yhtäjaksoisesti yli vuoden työttömänä olleiden, osuus eri ikäryhmien työttömistä

Kuvio 21. Työttömien työnhakijoiden työttömyyden kesto (viikkoina) eri ikäryhmässä keskimäärin vuonna 1999. Työministeriö, työnvälitystilasto.

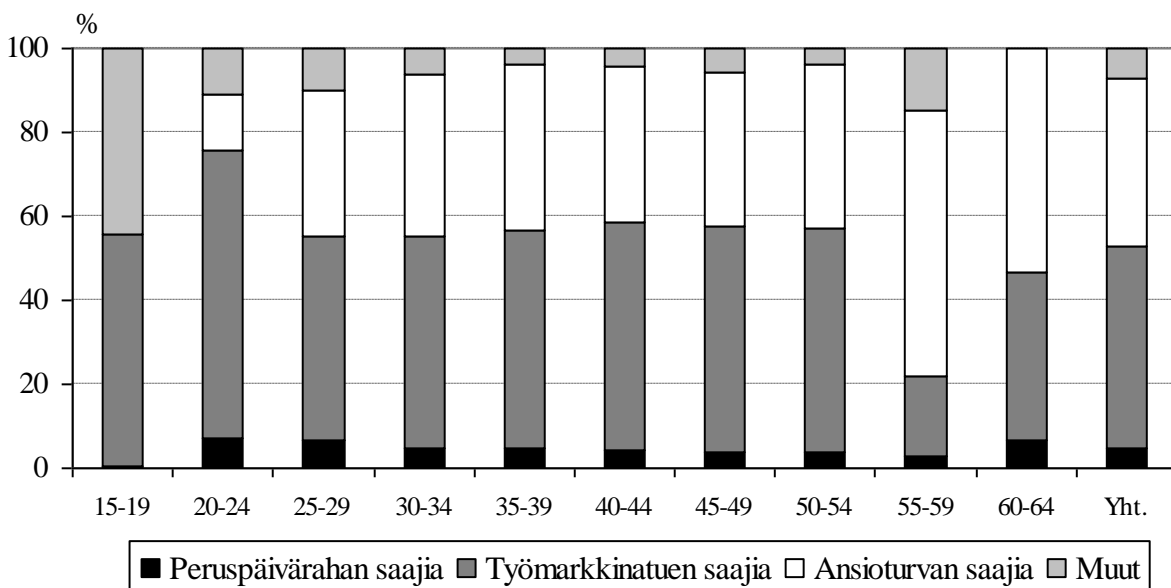
on kuitenkin vähentynyt jokaisessa ikäryhmässä, eniten 50-59-vuotiailla. Kaikissa alle 60-vuotiaissa ikäryhmissä on pitkäaikaistyöttömien absoluuttinenkin määrä laskenut. Kasvu 60 vuotta täyttäneillä on puolestaan vähäistä. (Ks. liitekuvio 17.)

Myös yli kaksi vuotta työttömänä olleiden määrä on laskenut alle 60-vuotiailla, ts. määrän lasku vuodesta 1998 vuoteen 1999 on kohdistunut myös 50-59 -vuotiaisiin. (Ks. liitekuvio 18.) Yli kaksi vuotta työttömänä olleet keskittyvät hyvin voimakkaasti 55-59-vuotiaisiin. Miehillä hyvin pitkään jatkunut työttömyys on jakaantunut naisia tasaisemmin eri ikäryhmiin. (Ks. liitekuvio 19.)

3. Työttömien toimeentulo⁷

Suomalainen työttömyysturva (ml. työmarkkinatuki) on kansainvälisesti poikkeuksellisen kattavaa. Vain runsaat kymmenisen prosenttia työttömistä työnhakijoista on vailla työttömyysturvaa. Turvan kattavuudessa ei ole tapahtunut olennaisia muutoksia vuodesta 1998 vuoteen 1999. Turvan rakenteessa on kuitenkin nähtävissä selviä muutoksia jo yhden vuoden tarkastelujaksolla. Ansioturva saavien osuus on laskenut ja työmarkkinatukea saavien osuus kasvanut. Vuonna 1999 turvan saavien enemmistö sai työmarkkinatukea. (Kuvio 21.)

Kuvio 22. Työttömien työnhakijoiden saama työttömyysturva ja työmarkkinatuki ikäryhmittäin, % keskimäärin vuonna 1999. STM:n työttömyysturvatilastot.

Eri ikäryhmien väliset erot ovat merkittävät. Alle 20 -vuotiaiden työttömyysturvan kattavuus on selvästi vanhempia ikäryhmiä heikompi. Ansioturva on ennen muuta ikääntyneiden saama työttömyysturvan muoto. Ansioturva saavien osuus on kuitenkin laskenut kaikissa, myös vanhemmissa,

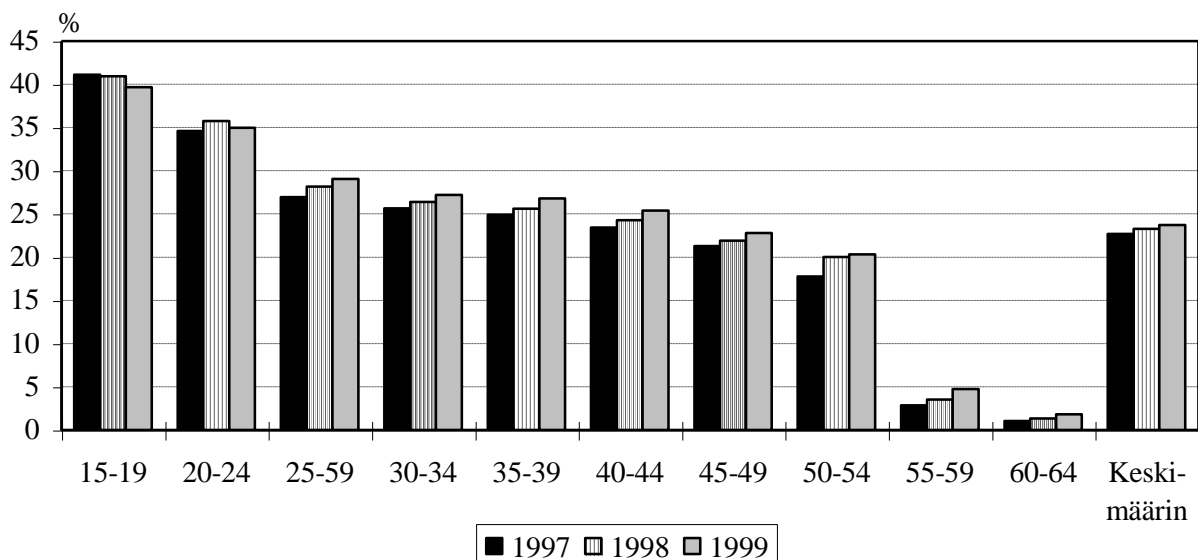
⁷ Työttömien toimeentuloa koskevat tiedot ovat jossakin määrin epätasällisia (ks. tarkemmin Kansallisen Ikäohjelman seurantaraportti 1998). Esim. ansioturva maksetaan ryhmälomautetuille, jotka eivät kuitenkaan ole rekisteröityneet työttömiksi työnhakijoiksi. 60-vuotta täyttäneillä työttömyysturva saavien määrä ylittääkin työttömien työnhakijoiden määrän. Virhettä ei oheisessa kuviossa ole korjattu muuten kuin siten, että 60 vuotta täyttäneiden toimeentuloturva on merkitty täysin kattavaksi, 100 prosentiksi. Mekaanisesti laskien kattavuus nimittäin olisi yli 100 prosenttia.

ikäryhmissä. Työmarkkinatukea saavien osuus on ansioturvaa saavia selvästi suurempi kaikissa nuoremmissa ikäryhmissä, niin myös suuria ikäluokkia edustavien 50-54 –vuotiaiden parissa. Työmarkkinatuen saajien osuus on lisääntynyt kaikissa yli 24-vuotisissa ikäryhmissä, erityisesti yli 60 vuotiaiden parissa, ja laskenut 15-24 –vuotiailla.

4. Osallistuminen aktiivitoimiin

Seuraavasta kuviosta 23 käy ilmi, miten ikääntyvät ovat sijoittuneet työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin. 25-vuotta täyttäneiden osuus toimenpiteillä olleista on kasvanut vuodesta 1997 vuoteen

Kuvio 23. Työvoimapolitiittisilla toimenpiteillä sijoitettujen* osuus työttömien työnhakijoiden ja toimenpiteillä sijoitettujen summasta ikäryhmittäin keskimäärin vuosina 1997 – 1999. Työministeriö, työnvälitystilasto.

* Sisältää palkkaperusteiset toimenpiteet, työmarkkinatuen työharjoittelun, vuorottelupaikkaan työllistetyt ja työvoimakoulutuksessa olleet

1998. 50-54-vuotiaiden osuus on kuitenkin jäänyt vuoden 1998 tasolle. Keskeisin kuviosta välittyvä tieto koskee kuitenkin ikääntyneitä. Vaikka heidän osallistumisensa on selvästi kasvanut, heidän osallistumisensa työvoimapolitiikan aktiivitoimiin on pysynyt selvästi vähäisempänä kuin muilla ryhmillä. Työvoimahallinnon laatimat suunnitelmat ikääntyneiden aktivoimiseksi tullevat näkymään vasta kuluvana vuonna.

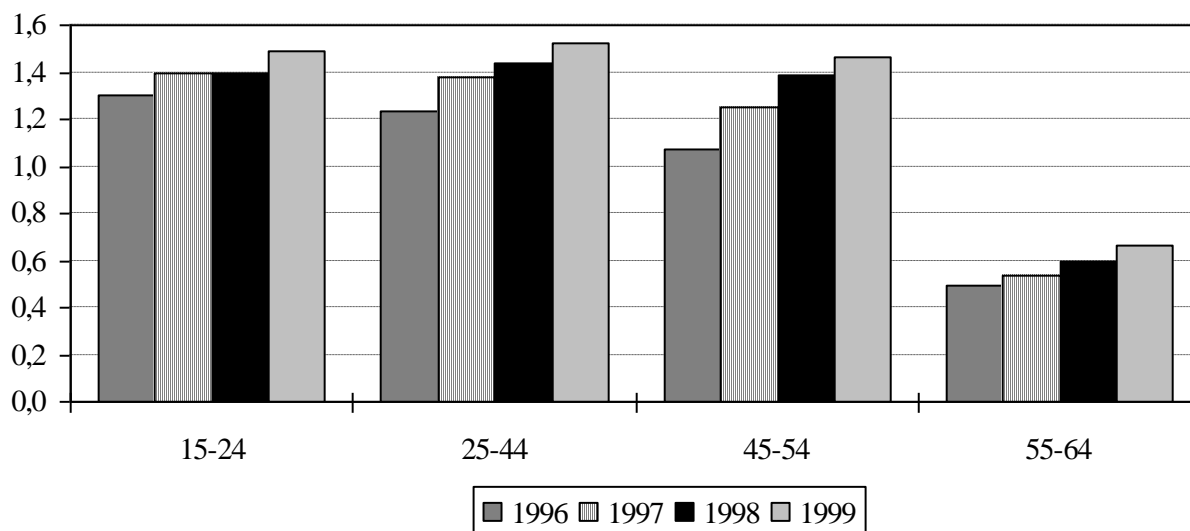
5. Työttömyysjaksojen päätyminen

Ikääntyneiden työttömien määrän lasku voisi johtua siitä, että virta työttömyyteen on ikääntyvien parissa pienentynyt. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkansa. Kun muissa ikäryhmissä on vuoden kuluessa työttömäksi tulneiden uusien työttömien työnhakijoiden määrä pienentynyt, on se ikääntyneiden

keskuudessa kasvanut vuonna 1999 (Työnvälityksen kuukausitilastot). Työttömien määrän laskun täytyy siten johtua työttömyysjaksojen päättymisten yleistymisestä. Näin onkin tapahtunut.

Vuoden aikana päättyneiden työttömyysjaksojen osuus työttömien kokonaismäärästä vuoden aikana on kasvanut kaikissa eri ikäryhmissä. Jakso voi päättyä vuoden aikana useita kertoja ja nämä lasketaan erillisiksi jaksoiksi. Henkilö voi myös olla vuoden aikana usean kerran työtön, mutta hänet lasketaan vain kerran työttömäksi. Siksi seuraavan kuvion suhdeluvut voivat olla yli yhden. Päättymisten osuus on kasvanut kaikissa ikäryhmissä, mutta erityisesti 45-54-vuotiailla. Heidän työttömyysjaksojensa päättymisten osuus on nykyään jo samaa luokkaa kuin nuoremmilla työttömällä. Ikääntyneiden osuudet, vaikka ovatkin kasvaneet, ovat huomattavasti pienemmät kuin muissa ryhmissä. Heidän työttömyyskausiensa päättyminen ei lisäksi ole yleistynyt samaan tahtiin kuin nuoremmilla työttömällä. Tämä liittyy myös siihen edellä mainittuun seikkaan, että ikääntyvät osallistuvat aktiivitoimenpiteisiin muita ryhmiä harvemmin. Tällöin osallistuminen toimenpiteisiin ei katkaise heidän työttömyyttään.

Kuvio 24. Työttömyysjaksojen päättymisten osuus vuoden aikana työttömänä olleiden määrästä vuosina 1996 – 1999, Työministeriö, työnvälitystilasto.

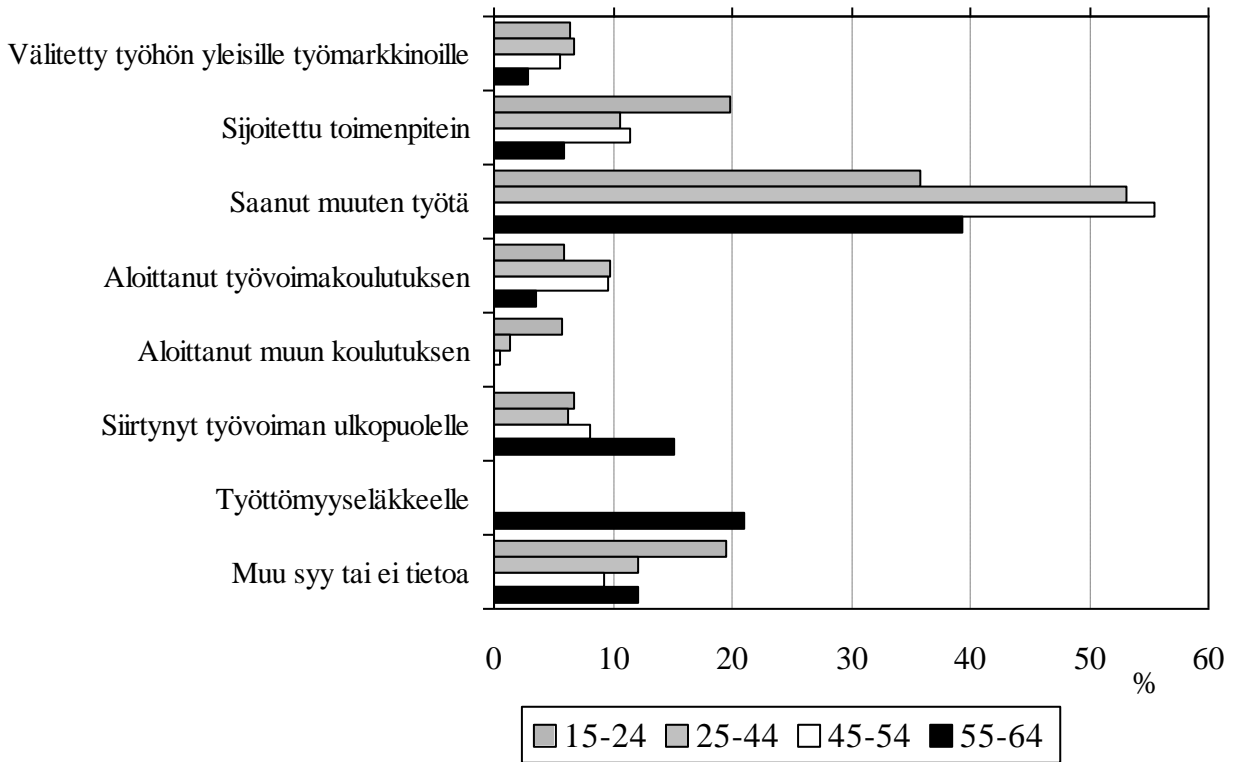

Ikääntyvien työttömyyden päättymisen syyt poikkeavat selkeimmin muiden ikäryhmien syistä. Heillä työllistyminen on harvinaisempaa ja eläkkeelle siirtyminen paljon yleisempää. Työllistymisen, erityisesti omatoimisesti työn saamisen, merkitys työttömyyden päättymisen syynä on kuitenkin jonkin verran kasvanut vuodesta 1998 vuoteen 1999. Saman aikaisesti on työttömyyseläkkeelle tai muuten työvoiman ulkopuolelle siirtyneiden osuus päättyneistä työttömyysjaksoista hieman laskeutunut. (Kuvio 25.)

Eri ikäryhmät muistuttavat kuitenkin suuresti toisiaan työttömyyden päättymisen syiden suhteen. On tosin muistettava, että ikääntyneillä työttömyyden päättyminen on paljon harvinaisempaa kuin muilla, olkoon syiden jakauma mikä tahansa. 45-54-vuotiaiden tilanne ei eroa syiden suhteen mainittavammin nuorempien ryhmien tilanteesta, ei myöskään työttömyysjaksojen päättymisten osalta (ks. edellinen kuvio 24).

Työttömyysjaksojen päättyminen on sitä yleisempää, mitä lyhytkestoisempaa työttömyys on. Valtaosa työttömyysjaksoista päättyy alle 3 kuukauden työttömyyden aikana. Tämä pitää paikkansa myös

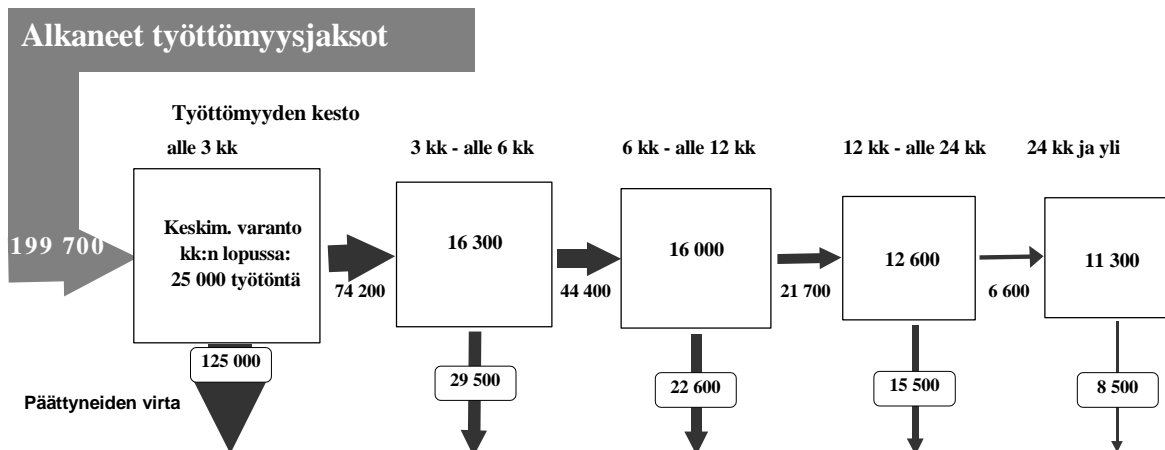
Kuvio 25. Työttömyysjaksojen päättymisen syyt eri ikäluokissa vuonna 1999, %. Työministeriö, työvälityksen vuositilasto.

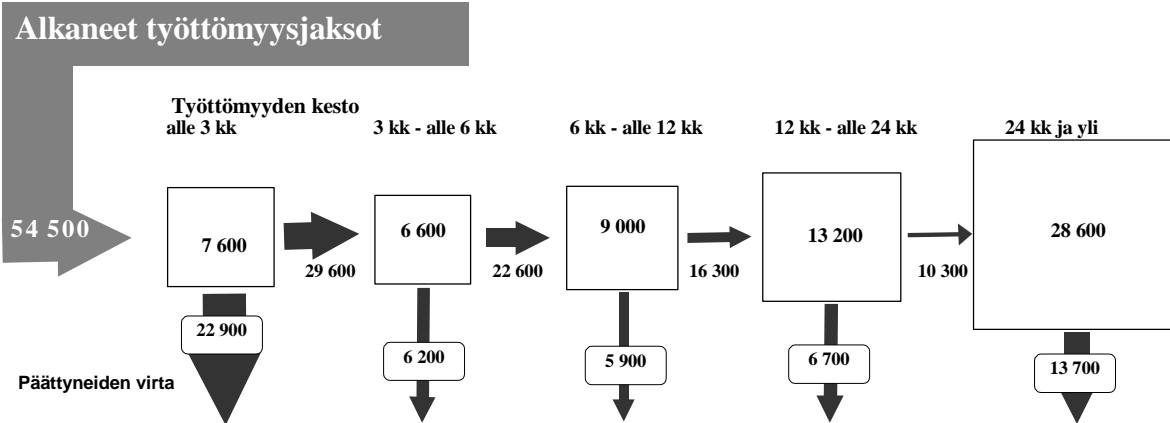
45-54 –vuotiaiden keskuudessa, joskin heidän työttömyytensä pitkittyminen on jonkin verran yleisempää kuin nuoremmissa ikäryhmissä. Ikääntyneiden parissa työttömyysjaksojen päätyminen on harvinaisempaa, minkä seurauksena työttömyydellä on taipumus pitkittyä. Pitkään työttömänä olleet muodostavatkin valtaosan ikääntyneistä työttömistä.

Kuvio 26. 45-54 ja 55-64–vuotiaiden virrat eri kestoiseen työttömyyteen ja työttömyydestä ulos vuonna 1999. Työministeriö, työvälitystilasto

45-54-vuotiaat

55-64-vuotiaat

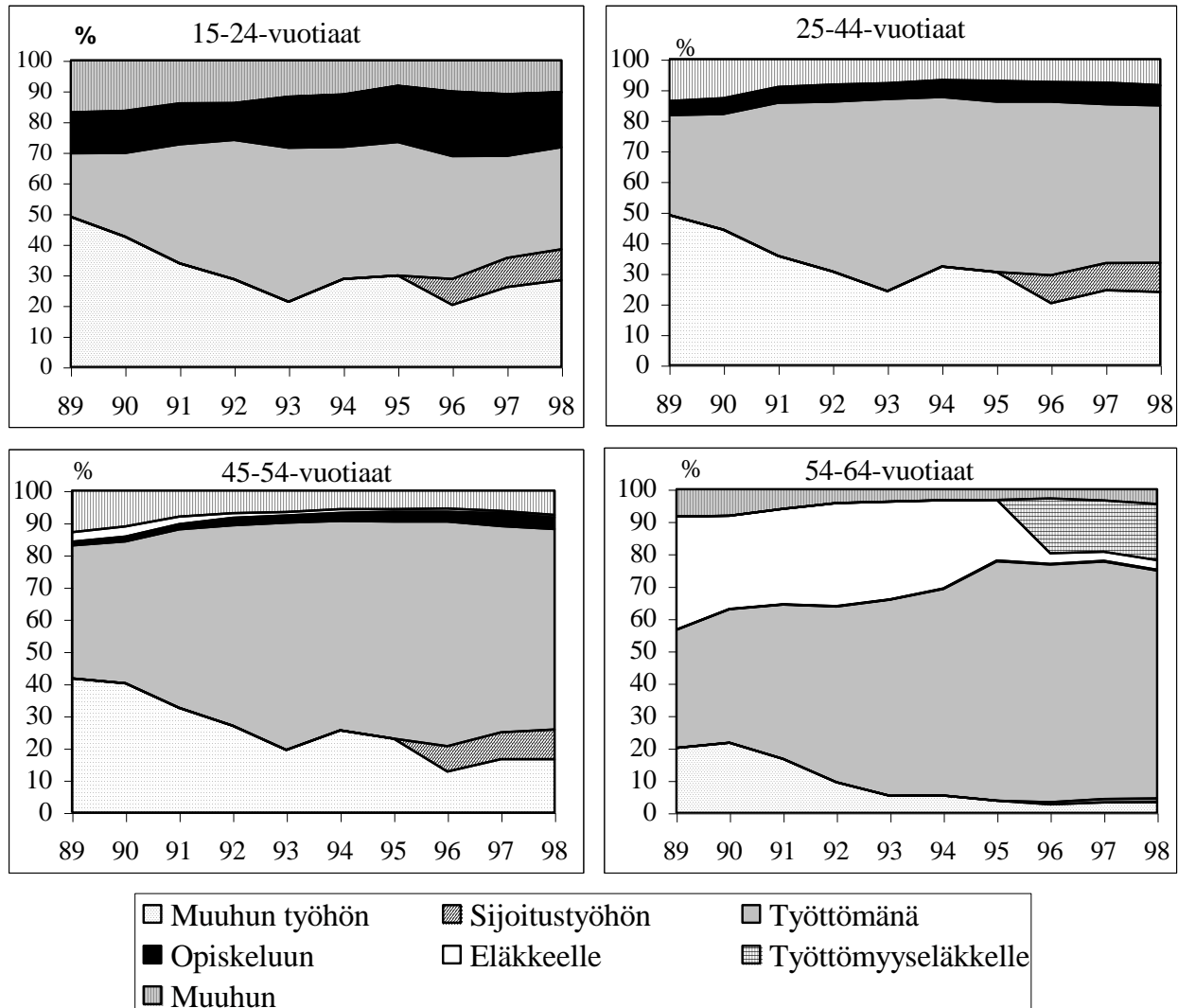
Seuraavassa kuviossa 27 esitetään vuoden lopussa työttömänä olleiden tilanne seuraavan vuoden lopussa. Kuvio antaa edellisiä tarkasteluja synkemmän kuvan työttömien asemasta. Tämä johtuu siitä, että kuvio ei käy ilmi, mitä kaikkea vuoden aikana on tapahtunut. Työtön voi vuoden aikana työllistyä useitakin kertoja, ja niin myös tulla useasti työttömäksi. Nämä moninaiset muutokset tulevat esiin edellä esitetyissä virtatilastoissa. Kuten edellisestä kuviossa käy ilmi, ikääntyneidenkin työttömyysjaksoista valtaosa kestää alle 6 kuukautta. Näistä työttömyysjaksoista monet eivät kirjaudu seuraavaan kuvioon.

Kuviossa on vuodesta 1996 lähtien kuvattu erikseen siirtyminen työttömyyseläkkeelle ja sijoitustyöhön.

Edellisessä seurantaraportissa kuvattiin kehitystä vuoteen 1997 asti. Raportin mukaan kaiken ikäisten työttömien mahdollisuudet päästä takaisin töihin ovat vähentyneet 1990-luvun aikana. Mitä nuorempaan ikäryhmään työtön kuuluu, sitä paremmat työllistymismahdollisuudet hänellä kuitenkin on. Yli 54-vuotiaat muodostavat oman lukunsa. Heidän todennäköisyytensä työllistyä olivat alun alkaneenkin vähäiset ja ovat nykyään minimaaliset.

Vuonna 1998 tilanne on säilynyt paljolti edellisen vuoden kaltaisena. Nuorimpien työttömien työllistymismahdollisuudet ovat selvimmin parantuneet, myös 45-54 -vuotiaiden jonkin verran. Sijoitustyöllä on merkittävä asema kaikkien alle 55 vuotisten työllistymisessä. Sen sijaan sijoitustyön merkitys ikääntyneiden –sinänsä vähäisen – työllistymisen lisääjänä on vähäinen. Kuviossa käy myös ilmi, että ikääntyneet työttömät siirtyvät vain harvoin muulle eläkkeelle kuin työttömyyseläkkeelle.

Kuvio 27. Työttömien siirtymät vuoden lopusta seuraavan vuoden loppuun vuosina 1988 – 1998. Tieto sijoitustyöstä ja työttömyyseläkkeestä vuodesta 1996 lähtien. Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto

Työllisillä hyvällä koulustasolla on olennainen työssä pysymistä lisäävä vaikutus (ks. luku III). Kun asiaa tarkastellaan työttömien keskuudessa, huomataan, että vastaavasti matala koulutustaso lisää todennäköisyyttä pysyä työttömänä. Heikon koulutuksen ja työttömyyden jatkumisen yhteys on vahva alle 45-vuotiaiden keskuudessa, 45-54 -vuotiailla heikompi, mutta 55-vuotta täyttäneillä yhteyttä ei enää ole. (Ks. liitetaulukko 5.)

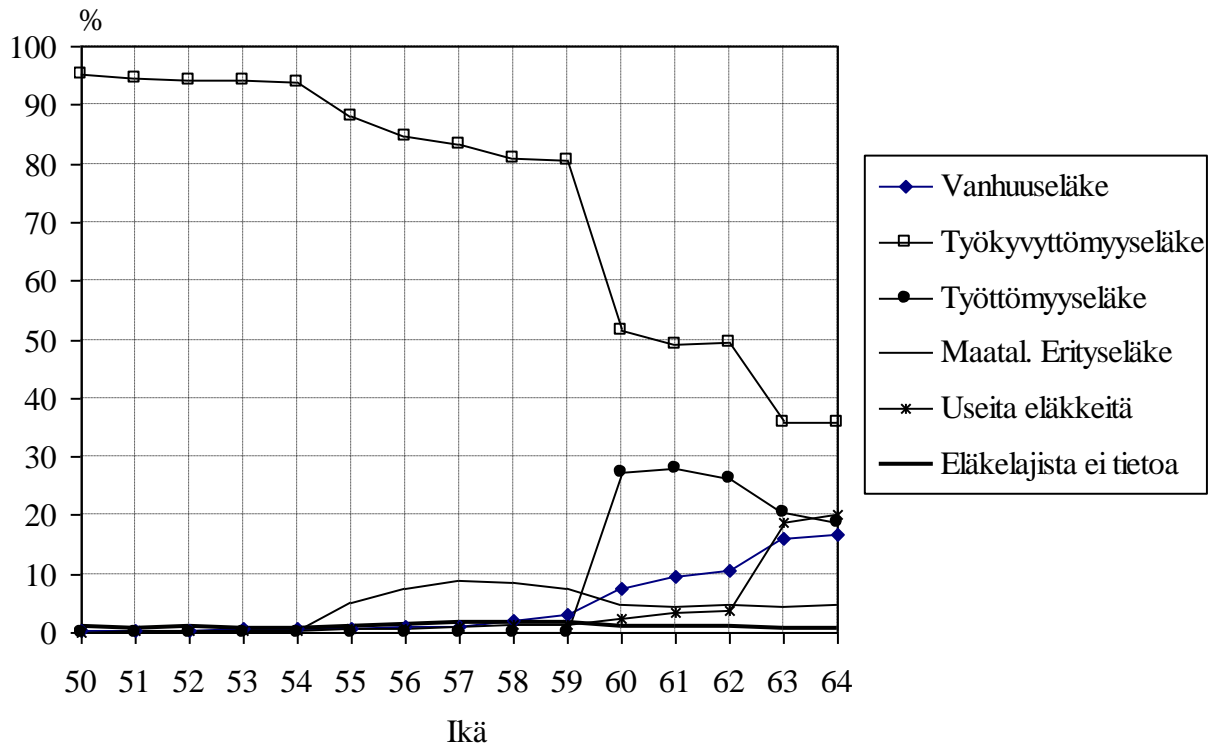
V VARHAISELÄKKEELLE SIIRTYMINEN

1. Ikääntyneiden saamat varhaiseläkkeet

Työkyvyttömyys on keskeisin varhaiseläkkeen saamisen peruste. Työkyvyttömyyseläkkeen (ml. yksilöllisen varhaiseläkkeen) merkitys on omaa luokkaansa muihin eläkelajeihin verrattuna aina 65. ikävuoteen saakka (ks. kuvio 27). Kun 59 vuotiaista yli neljännes saa työkyvyttömyyseläkettä, on

muiden eläkkeiden osuus vain muutaman prosentin luokkaa. Kun 60 ikävuotta täyttyy, yleistyy muiden eläkkeiden merkitys. Erityisesti kasvaa työttömyyseläkettä saavien osuus. Työttömyyseläkettä saavat muodostavat kuitenkin korkeimmillaankin vain puolet pelkästään työkyvyttömyyseläkettä saavien määrästä.

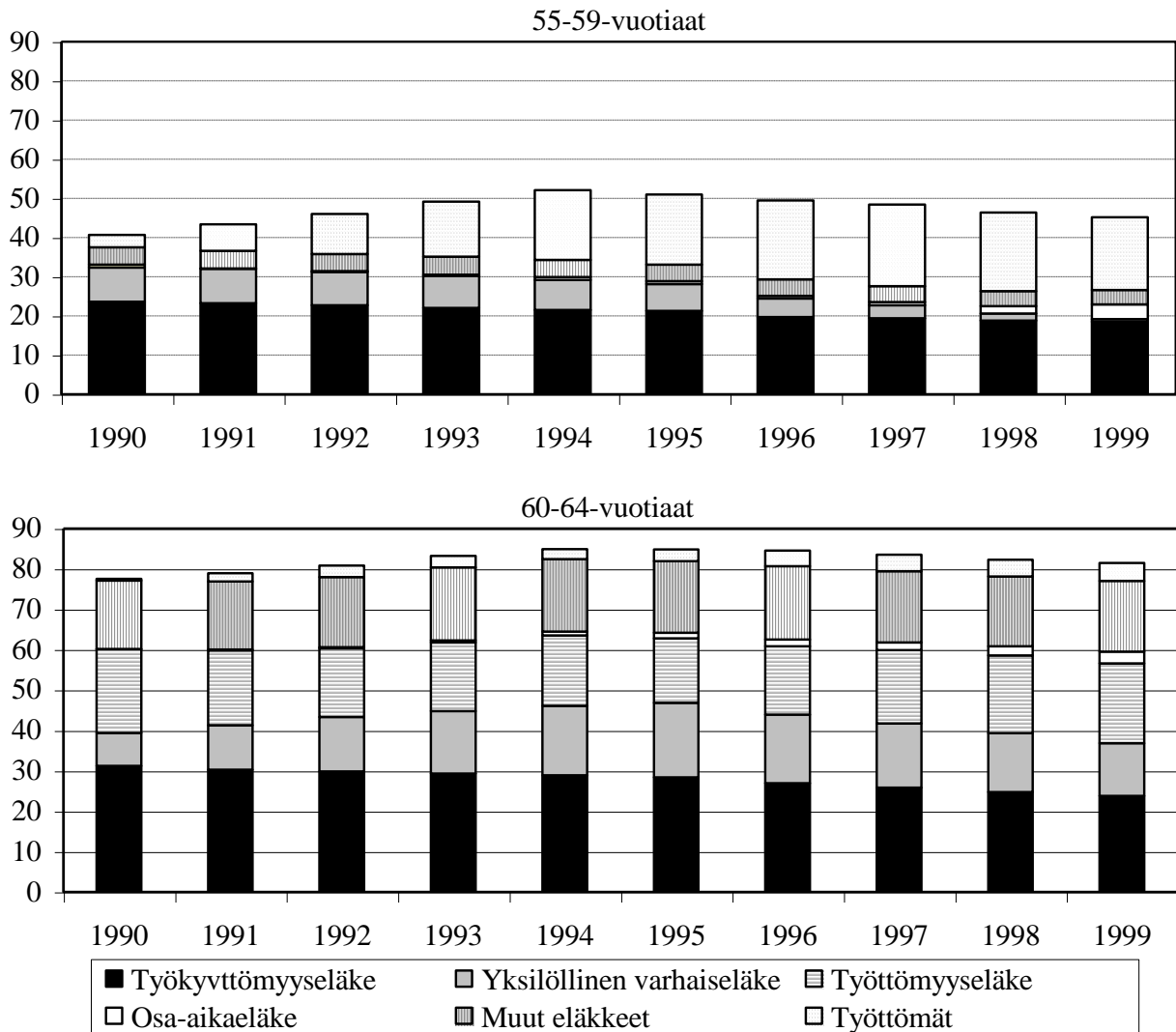
Kuvio 28. 50-64-vuotiaat eläkelajin mukaan 31.12.1998. Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto.

Työelämästä poissaolo merkitsee 60-64 –vuotiaille yleensä eläkkeellä oloa. Vajaat 80% ikäluokasta on eläkkeellä ja vain alle viisi prosenttia työttöminä. 50-59 –vuotiaista työelämästä poissa olleista lähes puolet on työttömiä. (Ks. kuvio 28.)

60-64-vuotiaiden eläkkeen saajien osuus ikäryhmän väestöstä nousi vuosikymmenen alkupuolen mutta oli vuonna 1999 jälleen suunnilleen samalla tasolla kuin vuosikymmenen alussa (ks. kuvio 29). Vuosikymmenen alun ja lopun eläkkeensaajien jakaumat eivät eroa suuresti toisistaan. Suurimmat erot johtuvat työkyvyttömyyseläkkeen saajien osuuden laskusta ja yksilöllisen varhaiseläkkeen ja osa-aikaeläkkeen saajien osuuden kasvusta. Muutokset vuosikymmenen aikana ovat kuitenkin olleet huomattavat. Vuosikymmenen alkupuolella kasvoi ennen muuta yksilöllisen varhaiseläkkeen saajien osuus ja väheni työkyvyttömyyseläkkeen saajien osuus. Vuosikymmenen lopun kehitys näiden eläkelajien osalta on ollut täysin vastakkainen.

Kuvio 29. 55-59- ja 60-64-vuotiaiden varhaiseläkkeiden saajien ja työttömien työnhakijoiden väestöosuudet (%) vuosina 1990-1999. ETK:n ja Kelan yhteistilasto.

Sen sijaan 55-59 –vuotiaiden eläkkeensaajien osuus on laskenut ikäryhmän väestöstä. Lasku on koskenut ennen muuta yksilöllisen varhaiseläkkeen, mutta myös työkyvyttömyyseläkkeen saajia. Vuosikymmenen lopulla eläkkeen saajien osuuden lasku on pysähtynyt. Tämä johtuu osa-aikaeläkkeiden saajien määrän lisääntymisestä. Suurin muutos 50-59 –vuotiailla koskee työttömyyttä. Työttömien määrä on kasvanut vuosikymmenen alun taantuman aikana voimakkaasti ja jäänyt korkealle tasolle. Työttömänä olevat ovat yleensä ns. eläkeputkessa odottaen pääsyä 60. ikävuoden jälkeen työttömyyseläkkeelle. Työelämän ulkopuolella olevien 55-59 –vuotiaiden määrä onkin jonkin verran kasvanut 1990-luvun aikana, vaikka ikäluokasta on entistä pienempi osa eläkkeellä.

Osa-aikaeläkkeen saajien määrä on kasvanut nopeasti vuoden 1997 jälkeen ja kasvu jatkuu edelleen (ks. taulukko 2.). Osa-aikaeläkettä saavien määrä on kuitenkin vielä vaatimaton, kun verrataan sitä kaikkiin omaa eläkettä saavien määrään. 55-64 –vuotiaiden omaa eläkettä saavien määrä oli vuoden 1999 lopussa 290 000 henkilöä. Osa-aikaeläkkeen saajien osuus heistä oli vain kuutisen prosenttia, miehillä vajaat kuusi ja naisilla vajaat kahdeksan prosenttia. Osa-aikaeläkkeen merkitys 60-64 –vuotiailla on vähäinen (osuus kaikista omaeläkkeistä on vajaat neljä prosenttia). 55-59 –vuotiailla

osa-aikaeläkkeen saajien osuus kaikista eläkkeen saajista oli vuoden 1999 lopussa jo 13 prosenttia, miehillä 11 ja naisilla 15 prosenttia.

Taulukko 2. Osa-aikaeläkkeen saajat vuosien 1987 – 1999 lopussa

	Yksityisen sektorin eläkkeensaajat	Julkisen sektorin eläkkeensaajat	Kaikki työeläkkeensaajat
1987	143	.	143
1988	172	.	172
1989	197	58	254
1990	216	212	427
1991	251	448	699
1992	281	932	1 213
1993	328	1 930	2 257
1994	1 288	3 189	4 467
1995	1 922	3 531	5 437
1996	2 351	3 773	6 104
1997	2 797	4 156	6 932
1998	4 847	6 114	10 924
1999 *)	9 500	8 900	18 400
03.2000*)			20500

*) arvio

Kansainvälisten vertailujen tekeminen varhaiseläkkeiden saajista ja niihin liittyviin sosiaalipoliittisiin järjestelyihin kuuluvista (tyyppiä ns. eläkeputki) on ongelmallista. Tämän vuoksi seuraavassa vertailussa keskitytään Pohjoismaihin.

Vuodesta 1996 vuoteen 1997 on ikääntyneiden eläkkeensaajien osuus väestöstä laskenut Suomessa nopeampaa kuin muissa Pohjoismaissa (ks. edellinen seurantaraportti). Tästä huolimatta ikääntyneiden eläkkeellä olo on Suomessa paljon yleisempää kuin missään muussa Pohjoismaassa.

Taulukko 3. Pohjoismaiden eläkkeensaajat ikäluokittain 1997.

IKÄ	Tanska	Suomi	Islanti	Norja	Ruotsi
16-39	2	2	5	5	2
40-49	7	6	7	8	6
50-54	15	12	11	13	11
55-59	25	28	15	21	18
60-64	63	80	27	33	39
65-66	78	100	42	44	100
67+	100	100	100	100	100

2. Laskennallinen eläkkeellesiirtymisikä

Varhaiseläkepolitiikan tavoitteet on haluttu keskittää yhteen tunnuslukuun - eläkkeelle siirtymisikään. Keskimääräisen eläkeiän vastinparina on: kuinka monta vuotta ollaan eläkkeellä ennen yleistä 65-vuoden vanhuuseläkeikää.⁸

Seuraavat laskelmat perustuvat työssäkäyntitilastoon ja sen eläkeläisiin eli ne ovat 1-vuotiskäyryhmittäisiä. Tietoja on täydennetty ETK/Kelan yhteistilaston kaikilla ja suomessa asuvilla eläkkeensaajilla. Maassa asuvien eläkeläisten (eläkkeen saajat – työlliset eläkkeen saajat) laskennallinen eläkkeelle siirtymisikä on kehittynyt seuraavasti. Eläkkeelle siirtymisikä nousi vuonna 1999. Kun vuonna 1997 siirryttiin eläkkeelle myöhemmin kuin kertaakaan aikaisemmin 1990-luvulla, nousi eläkeikä vuonna 1995 vuoden 1997 tasosta vielä puolella vuodella.

Taulukko 4. Maassa asuvien eläkeläisten laskennallinen eläkkeelle siirtymisikä vv. 1989-1999. Työssäkäyntitilasto, ETK/Kelan yhteistilasto.

Vuosi	Ikä	Vuosi	Ikä
1989	58.2	1995	58.1
1990	58.2	1996	58.2
1991	58.2	1997	58.5
1992	58.2	1998	58.8
1993	58.1	1999	59.0
1994	58.0		

⁸ Eläkkeellä oloaika liittyy laskennallisesti ja käsitteellisesti väestöosuuksiin, väestön %-osuuksiin ja -asteisiin. Työllisyysaste esitetään työllisten %-osuutena työikäisestä (15-64 -vuotiaasta) väestöstä. Vastaavasti voidaan laskea varhaiseläkkeensaajien, työttömien tai opiskelijoiden väestöosuus. Varhaiseläkkeellä olo ja työllisyys ovat pääsääntöisesti toisensa poissulkevia, josta poikkeuksena on viime vuosina nopeasti lisääntynyt osa-aikaeläke.

Työllisyysvuodet ja varhaiseläkevuodet voidaan laskea yhdenmukaisesti suhteuttamalla ne työikäisenä olovuosiin (eli 65 -15=50 vuoteen). Tällöin 60 %:n työllisyysastetta vastaa 30 vuoden työllisyysaika. Varhaiseläkeikä 14 %:n väestöosuudella on 7 vuotta ja eläkeikä tai eläkkeelle siirtymisikä 58 vuotta (65-7). Vastaavasti opiskeluaika 15 ikävuoden täyttämisen jälkeen 12 vuoden väestöosuudella on 6 vuotta ja opintojen keskimääräinen päättöikä on 21 vuotta (15+6). Keskimääräinen siirtymisikä esim. eläkkeelle tai työelämään voidaan laskea, jos tapahtuma on pysyvä ja ikäjakaumat ovat sopivasti vinoja.

Kun väestöosuudet lasketaan ”painottamatta” koko senhetkisestä työikäisestä väestöstä, esimerkiksi työllisyysaste jakamalla työllisten määrä työikäisten määrällä, käytetään tosiasiaassa vallitsevia väestöpainoja. Ongelmasta ja tarkastelukulmasta riippuu mitä painoja käytetään. Useassa tapauksessa vallitsevin väestöpainoin laskettu %-osuus, -aste tai -ikä on täysin riittävä varsinkin, kun seurataan sen vuosittaista muutosta ja väestörakenne muuttuu vähän ja hitaasti. Toisaalta painottamattomat tunnusluvut voivat johtaa harhaan, kun väestörakenne muuttuu nopeasti kuten on asianlaita suurten ikäluokkien kohdalla.

Yksinkertaisin ja samalla yleensä riittävän tarkka tapa on laskea eläkkeellesiirtymisikä vakioväestöpainoin. 1-vuotiskäyryhmittäin laskettuna:

$$65 - \sum_{i=15}^{65} v(i)$$

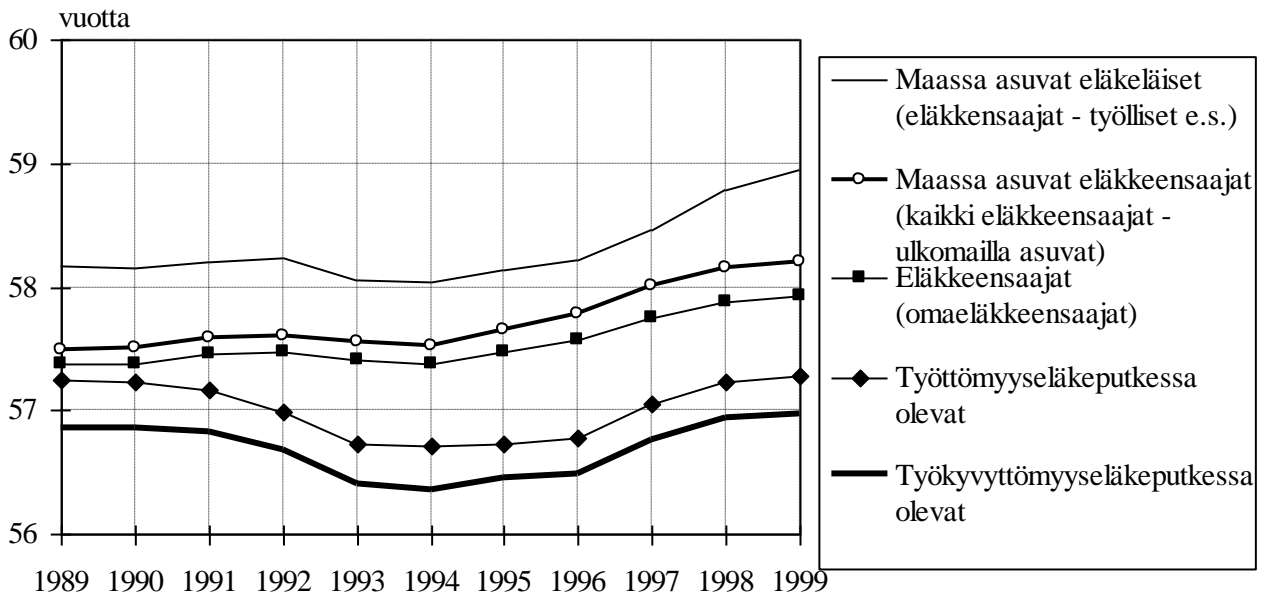
missä $v(i)$ on eläkkeensaajien väestöosuus ikäluokassa i .

Eläkkeensaajien väestöosuuteen vaikuttaa eläkkeensaajien ja väestön määrittely: osa-aikaeläkkeensaajat tai eläkkeensaajien muu työssäolo, maassa asuva väestö ja eläkkeensaajat / ns. vakuutettu väestö (tällöin vakuutettu väestö sisältää myös ulkomailla asuvat Suomesta eläkettä tai muuta etuutta saavat). Seuraavassa kuviossa 30 eläkkeelle siirtymisikä on laskettu ottaen huomioon mainitut tekijät.

Osa-aikaeläkkeensaajien määrän tai eläkkeensaajien muun työssäolon lisääntyminen näkyy eläkeiän kohoamisena, sillä heidät tilastoidaan työllisiksi. Tällöin eläkeläinen määritellään eläkkeensaajaksi, joka ei ole työssä.

Kun suurempi osuus työkäisistä eläkkeensaajista siirtyy tai eläke maksetaan muuten ulkomaille, se näkyy eläkeiän kohoamisena. Väestölaskelmat tehdään useimmiten koskien juuri maassa asuvaa väestöä. Työssäkäyntitilaston eläkeläiset ovat maassa asuvia omaeläkkeensaajia, jotka eivät ole työssä.

Kuvio 30. Eri tavoin määritelty keskimääräinen eläkeikä sekä työstä luopumisikä vuosina 1989–1999. STM:n tilastot.

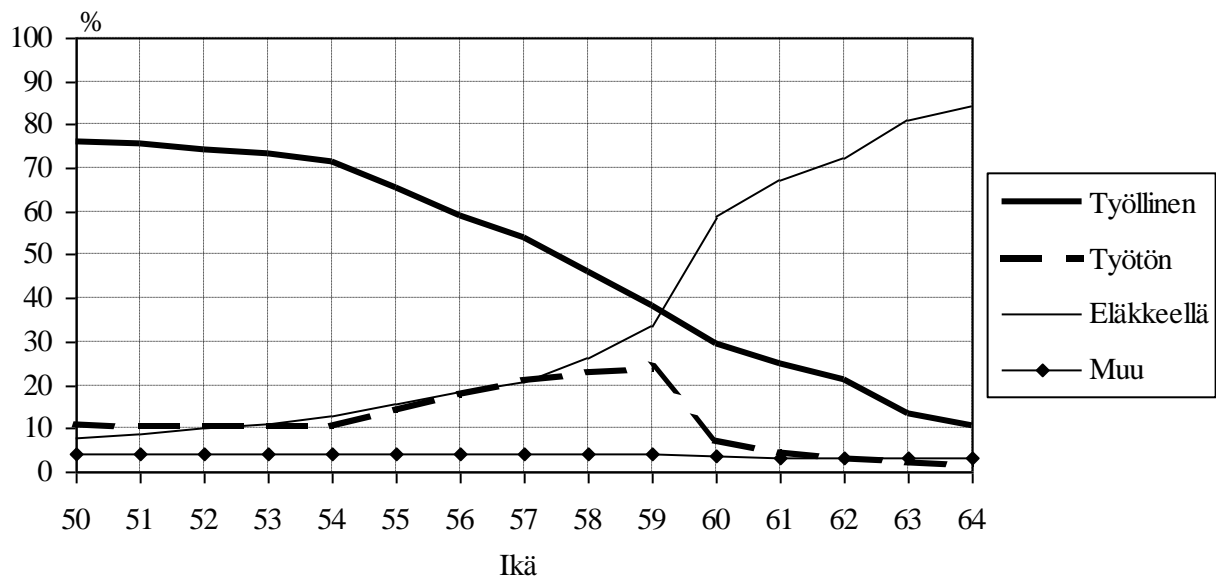

Lisäksi todelliseen työstä poistumisikään vaikuttavat eläkkeen myöntämisen edellytyksenä olevat erilaiset päivärahan keston liittyvät kriteerit ns. eläkeputket. Työttömyyseläkkeen edellytyksenä on vähintään 500 päivän (5 päivää viikossa) työttömyys. Varsinaisen työkyvyttömyyseläkkeen edellytyksenä on 300 sairauspäivää (6 päivää viikossa). Yksilöllinen varhaiseläkkeessä ei vastaavaa odotusaikaa ole. Viime vuosina erityisesti työttömyyseläkkeensaajien ja yksilöllisen varhaiseläkkeensaajien osuudet ovat huomattavasti vaihdelleet. Erityisesti työttömyyseläkeputki on laskenut työstä luopumisikä.

VI IKÄÄNTYVIEN PÄÄASIAALLINEN TOIMINTA

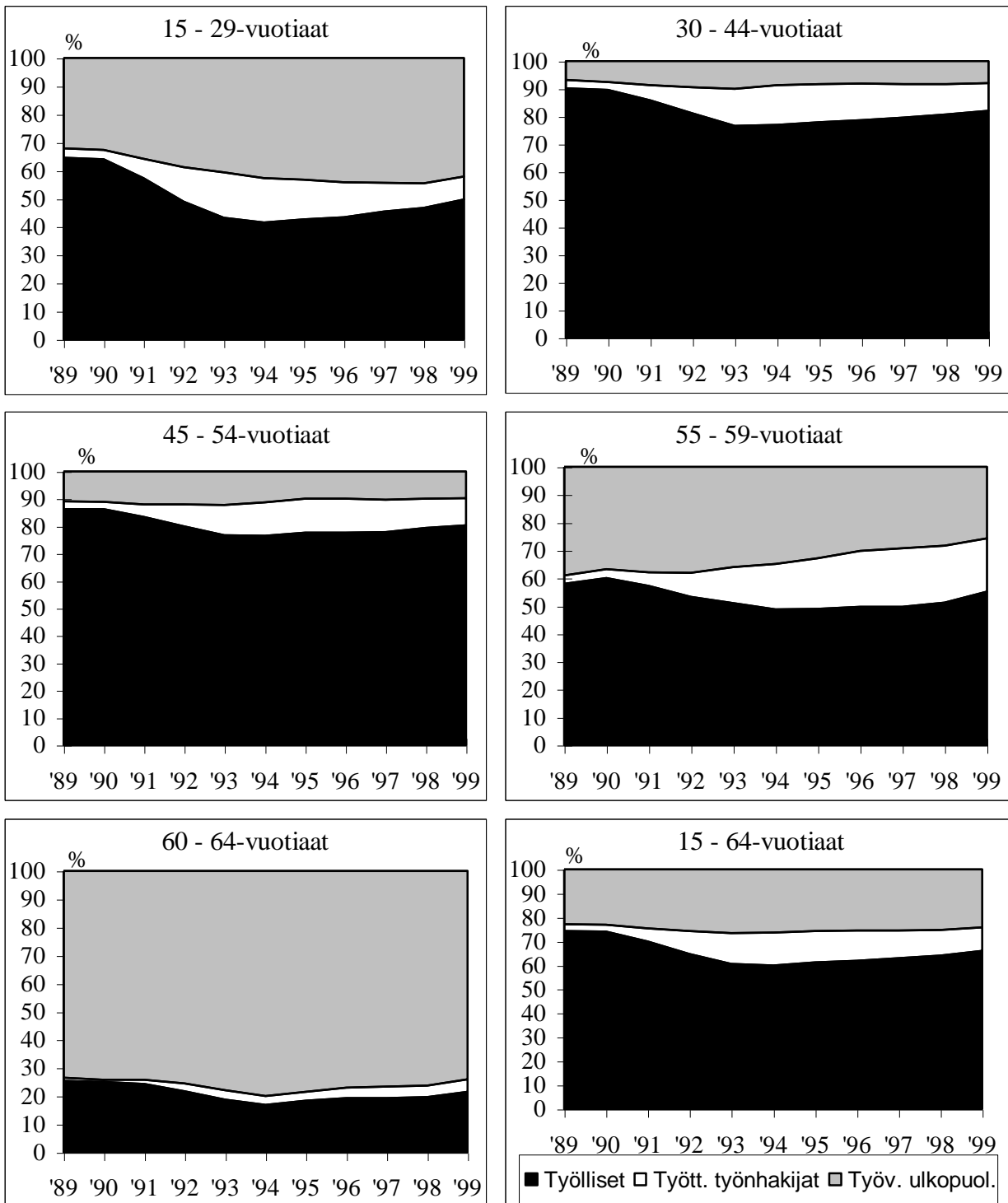
Seuraavassa kuviossa 30 esitetään yli 49 –vuotiaiden työmarkkina-aseman ja työvoiman ulkopuolella olon muutokset yksivuotiskäryhmittäin vuoden 1998 lopussa. Työhön osallistuminen säilyy korkeana 54. ikävuoteen saakka, jolloin työllisyysaste alkaa jyrkästi laskea. 64-vuotiaista vain 10 prosenttia on työssä. 54. ikävuoden jälkeen yleistyvät niin eläkkeellä kuin työttömänäkin olo. Ikääntyneiden työttömyys laskee heidän täytettyään 60 vuotta. Tämä johtuu siitä, että monet työttömät siirtyvät työttömyyseläkkeelle. Muille eläkkeille siirtyminen kuitenkin kiihtyy jo aikaisemmin, 58-vuoden iässä. Eläkkeen saajien jyrkkä kasvu 60. vuoden iässä johtuu valtaosaltaan työttömyyseläkkeistä mutta myös muiden eläkkeiden osuus kasvaa.

Kuvio 31. 50-64-vuotiaiden pääasiallinen toiminta 31.12.1998. Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto.

Kuviossa 31 on esitetty väestön jakautuminen työllisiin, työttömiin ja työvoiman ulkopuolella oleviin vuosina 1989-1999. Kuvioista näkyy se myönteinen kehitys, joka on toteutunut vuonna 1999. Ikääntyneitten, lähinnä 55-59 –vuotiaiden työllisyys on kasvanut voimakkaasti. Työllisyyden paraneminen on vähentänyt työttömyyttä vain vähän. Sen sijaan työvoiman ulkopuolella, lähinnä eläkkeellä olevien, osuus on laskenut selvästi.

Kuvio 32. Työvoimatase (jossa työttömät työnvälityksen mukaan) eri ikäisissä ryhmissä vuosina 1989-1999. Työministeriö, työnvälitystilasto ja Tilastokeskus, työvoimatutkimus.

Yhden vuoden aikana tapahtunut myönteinen kehitys ei ole kuitenkaan kyennyt muuttamaan perustilannetta. Ikääntyvien työhön osallistuminen on nuorempia ikäryhmiä selvästi vähäisempää. Eläkkeellä tai muuten työelämästä poissa olo on yleistä.

VII IKÄÄNTYMINEN JA TYÖELÄMÄN LAADUN MUUTTUMINEN 1990-LUVULLA¹

Eri-ikäisten työllisten työelämän laatu ja työkyky työministeriön työolobarometrin mukaan

1. Johdanto

Ikääntyvien työllistymisedellytysten parantamista selvittäneen komitean mietinnön liiteosassa (Ikääntyvät työelämässä. Liiteosa. Komiteamietintö 1996:14) julkaistiin vuonna 1996 työministeriön tekemän Työolobarometrin tietoja ikäryhmittäin. Tuolloin tiedot koskivat vuosia 1993 – 1995. Nyt käytettävissä on vertailukelpoisia tietoja työelämän laadun muutoksista vuoden 1999 syksyyn saakka. Näitä tietoja esitetään tässä raportissa, joka on tehty kansallisen ikäohjelman seurantar ryhmän toimeksiannosta.

Työolobarometrissa työelämän laatua ja sen muuttumista on mitattu usealla eri ulottuvuudella lähtien työsuhteeseen liittyvistä riskeistä ja päätyen työntekijöiden keskinäisiin suhteisiin ja odotuksiin. Tarkastelu perustuu tavallisten palkansaajien muutkokokemusten systemaattiseen keräämiseen ja analysointiin. Useiden vuosien peräkkäinen tarkastelu mahdollistaa ajallisten muutosten seuraamisen. Työolobarometrit on julkaistu erillisinä raportteina (Ylöstalo ym. 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000)². Niissä ei ole tarkasteltu muutoksia ikäryhmittäin. Nyt julkaistavan ikäryhmittäisten erojen tarkastelun tarkoituksena on ikääntyvien työntekijöiden aseman muutosten seuranta. Jotta työkyvystä saataisiin tarpeeksi monipuolinen kuva, Kansallisen ikäohjelman seurantar ryhmän. (Ks. Ehdotus Kansallisen Ikäohjelman seurantarjestelmäksi. Sosiaali- ja terveysministeriö & Työministeriö. Helsinki 1999.) aloitteesta vuonna 1999 mukaan otettiin Työterveyslaitoksen kehittämän työkykyindeksin puhelinhaastatteluun sovellettu versio³. Tuloksia lukiessa on tärkeä huomata, että tarkastelu koskee ainoastaan työssä olevia.

¹ Liiteosan on laatinut Pekka Ylöstalo

² Työolobarometrien tiedot perustuvat työssä olevien 18-64-vuotiaiden palkansaajan puhelinhaastatteluihin. Tilastokeskus on kerännyt tiedot kunkin vuoden syys- lokakuussa työvoimatutkimuksensa yhteydessä. Vastanneiden lukumäärä on eri vuosina ollut noin 1 100 henkeä ja puhelinhaastattelun kato on ollut noin 10 prosenttia. Tiedot ovat yleistettävissä koskemaan kaikkia suomalaisia työssä olevia palkansaajia. Aineistojen luotettavuutta on tarkasteltu työolobarometrien raporteissa tarkemmin. Ensimmäinen työolobarometri, joka tehtiin vuonna 1992, oli hieman suppeampi kuin sen jälkeen toteutetut. Tästä syystä ikäryhmittäisessä tarkastelussa käytetään vertailukelpoisuuden takia pääosin vain vuosien 1993 - 1999 tietoja.

Työolobarometrien tiedot on julkaistu työministeriön Työpoliittisia tutkimuksia sarjan niteinä numero 38/1993, 72/1994, 112/1995, 145/1996, 169/1997, 186/1998, 204/1999 ja 217/2000.

³ Erityinen kiitos professori Juhani Ilmariselle ja neuvotteleva virkamies Matti Sihdolle, joiden aloitteesta työkykyindeksi otettiin mukaan Työolobarometriin. He olivat myös mukana muokkaamassa työkykyindeksin puhelinhaastatteluun sopivaa versiota.

2. Aineistot ja tutkimusasetelma

Tiedot perustuvat vuosina 1993 - 1999 tehtyjen Työolobarometrien alkuperäisaineistoihin. Vuoden 1996 raportin tavoin palkansaajat on ryhmitelty neljään ikäryhmään, joiden työelämän laadun muuttamista vertaillaan. Tavallisimmin käytetty ikäryhmitys on seuraava: 18–29, 30–44, 45–54 (”ikääntyvät”) ja 55–64–vuotiaat (”ikäntyneet”). Pääpaino on kahdessa vanhimmassa ikäryhmässä ja nuoret ja keski-ikäiset ovat mukana vertailuryhminä. Miehiä ja naisia koskevat tulokset on esitetty erikseen, jos sukupuolten väliset erot ovat suuria.

Vuosi 1993, jota käytetään muutosten ensimmäisenä vertailuvuotena, oli yleisesti ottaen 1990-luvun eräänlainen henkinen pohjavuosi. Irtisanomis- ja lomautusuhat ja muut syvän laman vaikutukset paljastuivat työpaikoilla. Epävarmuuden voimakas lisääntyminen leimasi työpaikkoja, monet asettivat työnteen mielekkyyden kyseenalaiseksi ja samalla mm. erilaisten rasitustekijöiden koettu haittaavuus lisääntyi selvästi. Muutoksia oli paljon ja kasvava työttömyyden pelko varsinkin yksityisellä sektorilla pakotti palkansaajat sopeutumaan tilanteeseen.

Useimmissa vertailuissa käytetään vuotta 1995 seuraavana ajallisena vertailukohtana. Vuosikymmenen puolivälissä odotukset paremmasta kasvoivat nopeasti. Odotukset kasvoivat ehkä todellisia muutoksia nopeammin. Varsinkin julkisella sektorilla muutokset olivat suhteellisen hitaita ja yksityisen ja julkisen sektorin välinen ero kasvoi varsin suureksi. Yleisesti ottaen työelämän laadussa oli ohitettu vuosikymmenen alun taso. Varsinkin palkansaajien työmarkkina-asema oli vahvistunut. Tämä koski kaikkia ikäryhmiä, mutta edelleen yli 44-vuotiaiden ja varsinkin yli 54-vuotiaiden arvio omasta työmarkkina-asemastaan oli erittäin skeptinen.

Arvioitaessa ikääntyvien aseman muutoksia 1990-luvulla vuosi 1999 on luonnollisesti keskeisin ja vertailut aikaisempiin ajankohtiin kuvaavat, mistä viimeisen vuoden osoittamaan tilanteeseen on tultu. Vuotta 1999 voi yleisesti luonnehtia koko vuosikymmenen positiivisimmaksi ajatellen työelämän laadun kehittymistä. Edellisen vuoden pienen notkahduksen jälkeen palkansaajien odotukset olivat kääntyneet aikaisempaa optimistisemmiksi. Kuitenkaan esimerkiksi julkisen ja yksityisen sektorin välinen suuri ero ei ollut kaventunut. Julkisella sektorilla uusia työpaikkoja syntyi edelleen vähän mm. siksi, että vapautuvia työpaikkoja jätettiin täyttämättä tai ne täytettiin vain tilapäisesti. Vain viidennes uusista työpaikoista oli vakinaisia. Uusien vakinaisten työsuhteiden osuus oli noin kaksinkertainen kasvavalla yksityisellä sektorilla. Kaikilla sektoreilla työelämän kehittäminen oli vuosikymmenen lopussa voimakasta. Erityisen nopeata oli tiimien ja muiden ryhmätyömuotojen käyttöönotto, palkkaustapojen muutokset mm. sitomalla palkka osittain ryhmän tulokseen ja mm. töiden ulkoistaminen. Palkansaajien työmarkkina-asema vahvistui edelleen ja niin vaikutus- kuin kehittymismahdollisuudetkin työssä paranivat. Toisaalta osaamis- ja vaatimustaso kiristyi.

Tiivistetysti 1990-luvun työelämän kehitystä voi kuvata seuraavasti. Vuosi 1993 oli laman henkistä pohjavuosi ja toisaalta uuden kehityksen lähtökohta. Vasta vuonna 1995 ohitettiin vuosikymmenen ensimmäisten vuosien taso, jos arvioidaan työelämän laatua palkansaajien näkökulmasta. Vuosina 1996 – 1999 työelämän myönteinen muutos jatkui suhteellisen tasaisena ellei oteta huomioon vuosien 1996 ja 1998 pieniä notkahduksia. Tällaiset notkahdukset olivat yhteydessä talouden kasvunopeuden pieniin vaihteluihin. Kuitenkin koko vuosikymmenen jälkipuoliskoa leimasi työelämän myönteinen kehitys uudistuneessa ympäristössä. Vuosikymmenen lopussa vuonna 1999 oltiin jo varsin hyvin sopeuduttu uusiin kilpailuolosuhteisiin. Samalla oltiin kuitenkin uudentyyppisten työelämän vaatimusten edessä. Kokonaisuutena 1990-luku on ollut hyvin haastava ajatellen työelämän

laatua ja siihen liittyviä muutoksia. Kun tarkastellaan ikääntymiseen liittyviä kehityspiirteitä tällaisessa kontekstissa, erilaiset ongelmat tulevan voimakkaiden muutosten takia korostuneesti esille.

3. Työssä olevien palkansaajien ikä eri sektoreilla

Eri sektoreilla työskentelevien ikärakenne vaihtelee varsin paljon. Kuntien palveluksessa työskentelee selvästi eniten ikääntyneitä palkansaajia. Yleensäkin julkisella sektorilla työskentelee yksityistä sektoria enemmän ikääntyviä työntekijöitä.

Taulukko 1 : Ikärakenne sektoreittain vuosina 1995 ja 1999⁹

IKÄ	Teollisuus		Yksityiset palvelut		Kunnat		Valtio		Kaikki	
	1995	1999	1995	1999	1995	1999	1995	1999	1995	1999
Alle 30	20	21	21	26	9	11	11	12	17	21
30–44	47	45	52	43	46	39	57	51	49	43
45-54	27	29	23	23	32	34	30	24	27	27
55+	6	5	5	8	13	15	3	12	8	9
Yht. (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
(n)	354	354	437	337	281	280	122	74	1150	1115
Keskiarvo	38.6	39.0	39.1	38.0	42.9	42.7	41.8	41.6	40.2	39.6
Yli 45-v. %-osuus	33	34	28	31	45	49	33	36	35	36

Teollisuudessa työskentelevistä kaksi kolmasosaa on alle 45-vuotiaita. 1990-luvun jälkipuoliskolla ikärakenteen muutos on ollut varsin pieni. 45 – 54 –vuotiaiden osuus on kasvanut kahdella prosenttiyksiköllä ja vanhimman ikäryhmän osuus on laskenut yhdellä prosenttiyksiköllä. Teollisuudessa keski-ikä on noussut yhdellä prosenttiyksiköllä.

Yksityisellä palvelusektorilla sekä nuorten että ikääntyneiden osuus on kasvanut useilla prosenttiyksiköllä. Vastaavasti 30–44–vuotiaiden suhteellinen osuus on pienentynyt. Palveluissa työskentelevien keski-ikä on laskenut vuosikymmenen jälkipuoliskolla siitä huolimatta, että yli 44-vuotiaiden osuus on lisääntynyt. Keski-ian aleneminen johtuu alle 30-vuotiaiden osuuden selvästä lisääntymisestä.

Kunnissa yli 44-vuotiaiden osuus on kasvanut viime vuosikymmenen jälkipuoliskolla 45 prosentista 49 prosenttiin. Ikääntyvien osuus on selvästi suurempi kunnissa kuin muilla sektoreilla. Kuntien työpaikat ovat myös naisvaltaisia ja suuri määrä ikääntyviä naispalkansaajia työskentelee kunnissa.

Myös valtion työpaikoilla ikääntyvien osuus on keskimääräistä suurempi. Yli 54-vuotiaiden osuus on kasvanut ja 30–54 –vuotiaiden osuus on vähentynyt vuosien 1995 ja 1999 välisenä aikana.

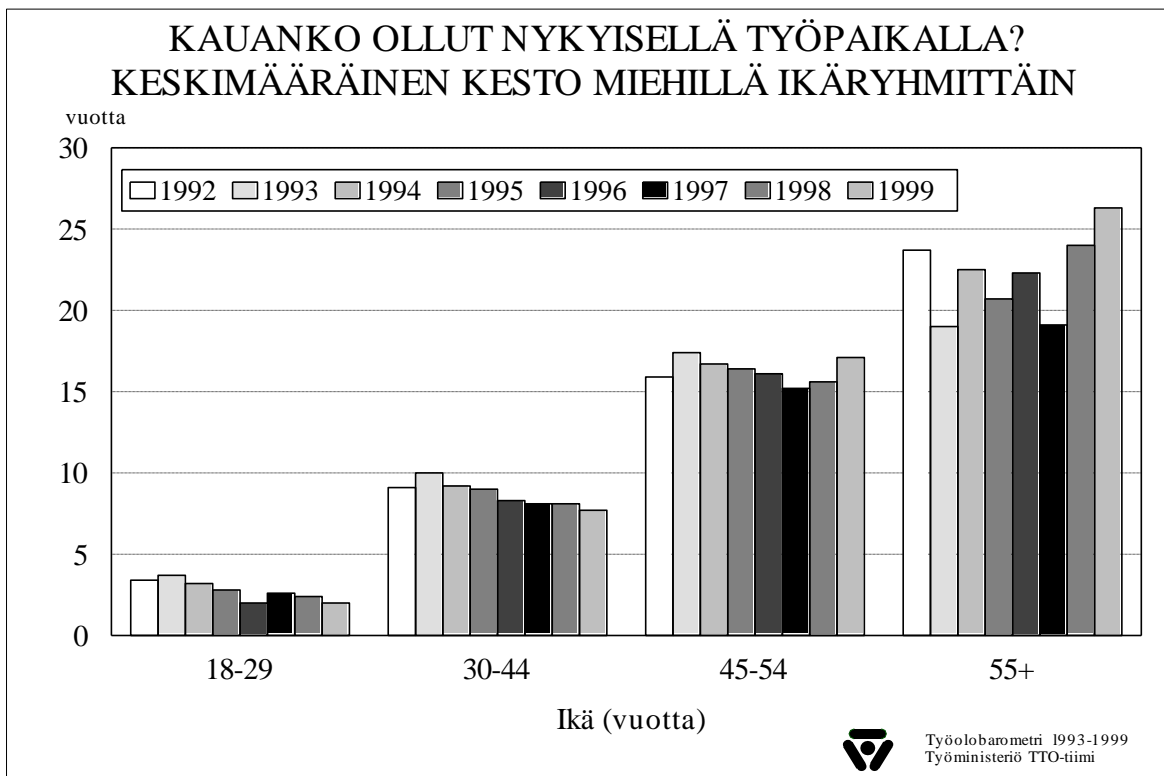
⁹ Kaikki taulukon tiedot perustuvat työolobarometriiden otospohjaisiin tietoihin ja kaikkiin otantatutkimuksiin liittyy satunnaisvaihtelua. Sen suuruutta on arvioitu varsinaisissa Työolobarometri-raporteissa. Satunnaisvaihtelu ei kuitenkaan vaikuta keskiarvotietoihin.

Kokonaisuutena ottaen ikääntyviä työntekijöitä on selvästi keskimääräistä enemmän kunnissa. Eri-tyisen paljon kunnissa työskentelee ikääntyviä naistyöntekijöitä. Kunnissa työskentelevien keski-ikä on lähes viisi vuotta korkeampi kuin yksityisellä palvelusektorilla työskentelevien keski-ikä. Myös valtiolla ja yksityisellä palvelusektorilla työskentelevien ikääntyneiden työntekijöiden osuus on ollut kasvussa. Työllisyyden parantuessa vuosikymmenen jälkipuoliskolla ikääntyneiden yli 54-vuotiaiden osuus on hieman kasvanut. Myös nuorten palkansaajien osuus on lisääntynyt ja koko palkansaajakunnan keski-ikä on hieman alentunut. 30–44-vuotiaiden suhteellinen osuus on vähentynyt. Tästä huolimatta tämä ikäryhmä on suurin kaikilla toimialoilla.

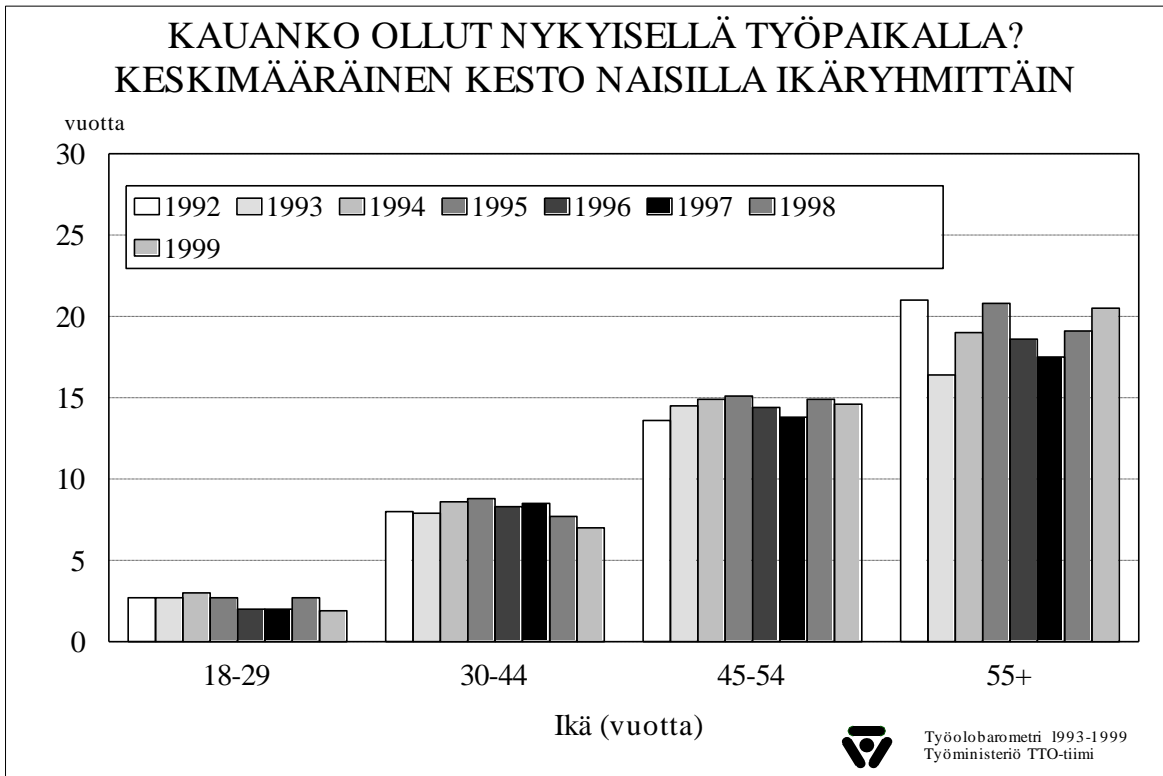
4. Työsuhteen pituus nykyisellä työpaikalla

Nykyisen työsuhteen pituus kuvaa palkansaajien asemaa työmarkkinoilla. Varsinkin pitkään työelämässä mukana olleet työskentelevät pääosin vakinaisessa työsuhteessa ja heillä lyhyet työsuhteet ovat usein oire työllisyysongelmista ja henkilökohtaisen työmarkkina-aseman heikkenemisestä. Työsuhteen pituus on vaihdellut varsin paljon eri vuosina. Vaihtelun taustalla on mm. lainsäädännön muutoksia, työllisyystilanteen muutoksia ja julkisin varoin työllistettyjen määrien muutoksia.

MIEHET

NAISET

Yli 44-vuotiaiden työssäoloaika saman työnantajan palveluksessa oli lyhimmillään vuonna 1997. Sen jälkeen palveluksessaoloaika on jonkin verran kasvanut. Muutos on ollut selvä erityisesti miehillä. Kasvun taustalla on ilmeisesti se, että ikääntyvillä lyhytaikaiset ja erityisesti julkisilla työllisyysvaroilla tuetut työsuhteet ovat vähentyneet. Myös työttömyyseläkkeen ikärajan muutos on voinut ensin lisätä ja sitten voimaan tultuaan vähentää lyhytaikaisten työsuhteiden määrää.

Sekä miehillä että naisilla alle 45-vuotiaiden muutostrendi on ollut erilainen kuin heitä vanhempien. Nuorempien työsuhteen keskimääräinen kesto on jonkin verran alentunut vuosikymmenen jälkipuoliskolla. Ikääntyvien työsuhteiden pidentyessä nuorten ja keski-ikäisten työsuhteet ovat lyhentyneet.

Työsuhteet eivät päättyneet ikääntyvillä työntekijöillä niin usein kuin nuorilla tai keski-ikäisillä palkansaajilla. Voikin kysyä, onko ikääntyvien työntekijöiden pysyminen vakinaisessa työssä aikaisempaa pidempään lisännyt heitä nuorempien ikäluokkien työsuhteiden päätymistä. Tällainen yhteys ei ole kuitenkaan itseänselvyys, sillä varsinkin yksityisellä sektorilla – sekä teollisuudessa että palveluissa – uusien vakinaisten työpaikkojen osuus on jonkin verran ollut kasvussa. Kysymys voi pikemminkin olla siitä, että työllisyyden parantuessa nuorilla on mahdollisuus työpaikkojen vaihtoon ja toisaalta myös esimerkiksi opiskelijoiden työnsaantimahdollisuudet ovat parantuneet. Joka tapauksessa on selvää, että yli 44-vuotiaiden halukkuus ja mahdollisuus vaihtaa työpaikkaa on selvästi vähäisempi kuin heitä nuorempien ikäluokkien.

5. Työsuhteen vakinaisuus

Suurin osa palkansaajista työskentelee vakinaisessa, toistaiseksi voimassa olevassa työsuhteessa. Uusista työsuhteista kuitenkin suurin osa on tilapäisiä tai määräaikaista. Tilapäisen työvoiman käyttö on ollut selvästi yleisempää julkisella kuin yksityisellä sektorilla. Vakinaisten työsuhteiden osuus on vuosikymmenen jälkipuoliskolla vähentynyt kolmella prosenttiyksiköllä. Tilapäiset työsuhteet ovat selvästi yleisempiä nuorilla kuin ikääntyvillä. Sama ilmiö näkyi jo edellä, kun analysoitiin nykyisen työsuhteen pituutta. Nuoret vaihtavat työpaikkaa selvästi ikääntyviä useammin ja he työskentelevät usein myös tilapäisissä työsuhteissa. Vakainainen työsuhte on myös hieman tavallisempi miehillä kuin naisilla.

Taulukko 2: Vakinaisessa työsuhteessa olevien %-osuus eri ikäryhmissä miehillä ja naisilla vuosina 1994 – 1999

	MIEHET IKÄRYHMITTÄIN					NAISET IKÄRYHMITTÄIN				
	18-29	30-44	45-54	55-64	Kaikki	18-29	30-44	45-54	55-64	Kaikki
1994	78	90	95	100	89	65	86	95	94	85
1995	70	89	94	93	87	61	89	92	97	86
1996	63	92	94	91	86	61	79	90	98	81
1997	68	89	91	89	85	61	80	87	95	81
1998	69	93	92	94	87	56	81	92	98	82
1999	72	91	94	97	88	56	82	91	100	82
Muutos 94-99	-6	+1	-1	-3	-1	-9	-4	-4	+6	-3

Ikäryhmittäin tarkasteltuna sukupuolten välillä on jonkin verran eroja. Ikääntyneillä 55–64-vuotiailla miehillä vakinaisten työsuhteiden osuus on vähentynyt kolmella prosenttiyksiköllä. Alimmillaan vakinaisten osuus oli vuonna 1997. Sama asia näkyi edellä kun tarkasteltiin nykyisen työsuhteen pituutta, joka oli myös lyhimmillään vuonna 1997. On kuitenkin syytä korostaa, että lähes kaikki yli 54-vuotiaat miehet työskentelevät vakinaisessa työsuhteessa. Sama trendi näkyy hieman lievempänä myös 45–54-vuotiailla.

Yli 54-vuotiaiden naisten ikäryhmässä vakinaisessa työsuhteessa olevien osuus on noussut voimakkaasti ja vuonna 1999 kaikki otokseen sattuneet yli 54-vuotiaat naiset työskentelivät vakinaisessa työsuhteessa. Onkin ilmeistä, että ikääntyneistä naisista vain vakinaisessa työsuhteessa olevat ovat säilyttäneet työpaikkansa ja muunlaisissa työsuhteissa olevat ovat siirtyneet työelämän ulkopuolelle.

45-54-vuotiailla vakinaisten työsuhteiden osuus on jonkin verran vähentynyt. Muutos on suurempi naisilla kuin miehillä. Kuitenkin tämänikäisistäkin yli 90 prosenttia työskentelee vakinaisessa työsuhteessa. Ero alle 45-vuotiaisiin on selvä: nuorimmissa ikäluokissa vakinaisten työsuhteiden osuus vähenee voimakkaasti.

Jos ikääntynyt menettää vakinaisen työpaikkansa, hänellä on suuri riski joutua työelämän ulkopuolelle. Vanhimmassa ikäryhmässä miesten ja naisten välinen ero on tasoittunut 1990-luvun jälkipuoliskolla. Ikääntyneistä hyvin harva työskentelee muussa kuin vakinaisessa työsuhteessa. Tällöin myös työelämän ulkopuolelle lähdetään vapaaehtoisesti tai pakosta suoraan vakinaisesta työsuhteesta. Tämän siirtymän jälkeen vain harvoin työllistytään uudelleen. Tämä tarkoittaa mm. sitä, että julkisin työllisyysvaroin tuettuja määräaikaista työsuhteita ei juurikaan ole ollut tarjolla yli 54-

vuotiaille. Päävaihtoehtona ovat olleet järjestelyt, jotka ovat johtaneet eläketurvan piiriin. Lievänä poikkeuksena voi pitää vuotta 1997, jolloin myös ikääntyneiden tilapäiset ja määräaikaiset työsuhteet lisääntyivät selvästi mm. lainmuutoksen seurauksena. Uusiin ikärajoihin on kuitenkin sopeuduttu nopeasti ja tilanne on parissa vuodessa palautunut ennalleen.

45-54-vuotiailla tilanne on ollut samankaltainen kuin vanhimmalla ikäryhmällä. Vain muutama prosentti on työskennellyt tilapäisessä työsuhteessa. Osuus on ollut naisilla selvästi miehiä korkeampi. Ikääntyville naisille on ilmeisesti ollut miehiä useammin mm. kuntasektorilla tarjolla määräaikaisia töitä. Jos nykyinen kehitys jatkuu ennallaan, on todennäköistä, että vain vakinaisessa työsuhteessa olevat ikääntyvät palkansaajat säilyttävät työpaikkansa. Heistäkin osa valikoituu vapaaehtoisesti tai pakosta työelämän ulkopuolelle ja tällöin uuden työn sijasta todellinen vaihtoehto löytyy erilaista eläkejärjestelyistä. Valikoitumista tarkastellaan tarkemmin seuraavassa luvussa.

6. Työssä olevien koulutus 1993 -1999

Työntekijöiden koulutusrakenne on muuttunut vuosien 1993 - 1999 välisenä aikana varsin paljon. Muutokset johtuvat pääosin siitä, että henkilöstön vähennykset ja lisäykset ovat olleet valikoituneita koulutuksen suhteen. Vain nuorimmassa ikäryhmässä koulutustason todellinen nousu selittää osan muutoksesta. Nuorten koulutus lisääntyi 1990-luvulla. Ylioppilaiden osuus alle 30-vuotiaista työssä olevista palkansaajista kasvoi voimakkaasti 1990-luvulla. Sama muutossuunta jopa nuoria voimakkaampana on nähtävissä myös ikääntyvillä. Ylioppilastutkinnon suorittaneiden osuus on noussut työhön jääneiden valikoitumisen seurauksena.

Työssä olevista 55-64-vuotiaista miehistä ylioppilastutkinnon on suorittanut niin pieni osuus, että muutosten luotettava arviointi ei ole mahdollista. Naiset ovat kokonaisuutena ottaen paremmin koulutettuja kuin miehet. Yli 44-vuotiaista naisista ylioppilaiden osuus on kasvanut tällä vuosikymmenellä ja vuonna 1999 neljännes työssä olleista naisista oli suorittanut tällaisen tutkinnon. Naisilla suurin muutos vuoteen 1993 verrattuna on kuitenkin yli 54-vuotiaiden ylioppilaiden osuudessa. Se on kasvanut peräti 13 prosenttiyksikköä. 45-54-vuotiailla miehillä kasvu on ollut samana ajanjaksona viisi prosenttiyksikköä.

Vahva peruskoulutus on parantanut ikääntyvien työllisyyttä selvästi. Naisilla tällainen yhteys on vuosikymmenen kuluessa voimistunut. On kuitenkin huomattava, että nuorissa ikäluokissa ylioppilaiden osuus on lähes kaksinkertainen ikääntyviin verrattuna. Ylioppilastutkinnon suorittamisen merkitys on ollut ikääntyneille huomattavasti suurempi vuonna 1999 kuin vuonna 1993. Erityisen suurta valikoituminen on ollut naisten kohdalla. Vuosikymmenen kuluessa ylioppilastutkinnon suorittaneet naiset ovat säilyttäneet työpaikkansa huomattavasti useammin kuin heitä vähemmän koulutetut. Trendi on samansuuntainen miehillä, mutta se ei ole yhtä voimakas.

Opistotasaisen ammatillisen koulutuksen merkitys on lisääntynyt vielä peruskoulutustakin enemmän. Myös sen merkitys on ollut suurempi naisille kuin miehille. Vähintään opistotasaisen ammatillisen tutkinnon suorittaminen on yleisempää naisilla kuin miehillä. Naisilla yli 54-vuotiaista tällaisen tutkinnon suorittaneiden osuus lisääntyi vuosina 1993 – 1999 kokonaista 24 prosenttiyksiköllä. Miehillä vastaava lisäys oli 6 prosenttiyksikköä.

Vuonna 1999 yli 54-vuotiaiden ikäryhmässä opistotason tutkinnon oli suorittanut joka kolmas mies ja 45 prosenttia naisista. Vanhimmassa ikäryhmässä oli enemmän tällaisen tutkinnon suorittaneita kuin 45-54-vuotiaiden joukossa ja ero 30-44-vuotiaisiinkin nähdenkin oli hyvin pieni. Tämä osoittaa, että ammatillisella koulutuksella on ollut peruskoulutuksen lisäksi erittäin voimakas vaikutus siihen, ketkä valikoituvat työelämän ulkopuolelle ja ketkä jäävät työelämään. Vahva perus- ja ammatillinen koulutus on selkeästi lisännyt työssä pysymistä ja valikoitumisen kautta etenkin vanhimman ikäryhmän koulutustaso on voimakkaasti kohonnut.

Kaikista työssä olleista palkansaaajista 15 prosentilla ei ollut vuonna 1999 minkäänlaista ammatillista koulutusta. Ammatilliseen koulutukseen on tällöin sisällytetty myös ammattikurssit¹⁰, joiden osuus vuonna 1999 oli 12 prosenttia. Vuonna 1993 ilman ammatillista koulutusta olevia oli 20 prosenttia. Osuus on laskenut tasaisesti 1990-luvun kuluessa. Vanhimmassa yli 54-vuotiaiden ikäryhmässä vastaava kouluttamattomien osuus on vähentynyt vuoden 27 prosentista 21 prosenttiin vuosien 1993 – 1999 välisenä aikana.

Taulukko 3: Työssäolevat, joilla ei ole lainkaan ammatillista koulutusta (%-osuudet kussakin ikäryhmässä vuosina 1993, 1995 ja 1999)

	MIEHET IKÄRYHMITTÄIN				NAISET IKÄRYHMITTÄIN			
	18-29	30-44	45-54	55-64	18-29	30-44	45-54	55-64
1993	17	17	28	28	22	13	26	26
1995	19	18	24	28	16	14	22	29
1999	22	10	17	16	25	11	13	23
Muutos 93-99	+5	-7	-11	-12	+3	-2	-13	-3

Ilman minkäänlaista ammatillista koulutusta olevien ikääntyneiden työntekijöiden osuus on laskenut voimakkaasti 1990-luvun jälkipuoliskolla. Vanhimmassa ikäryhmässä muutos on ollut miehillä selvästi naisia voimakkaampi. Vuosina 1993 – 1995 muutokset olivat hitaampia kuin vuosikymmenen jälkipuoliskolla. Pelkän ammatillisen kurssin suorittaneiden osuus on pysynyt lähes samana koko tarkasteluajanjakson¹¹. Muutos johtuu siis nimenomaan sellaisten palkansaaajien osuuden vähenemisestä, joilla ei ole lainkaan ammatillista koulutusta.

Kouluttamattomien osuudet osoittavat, että erityisesti ikääntyneille miehille ammatillinen koulutus – olipa se ollut minkä tasoista tahansa - on ollut tärkeää työn säilymisen kannalta. 45-54-vuotiaiden

¹⁰ Pelkän ammattikurssin/kurssien suorittaneiden osuus oli vuonna 1999 12 %, 1995 12 % ja 1993 14%. Nämä eivät siis ole mukana ammattikoulutusta vaikka olevien osuuksissa.

¹¹ Osuudet vaihtelevat jonkin verran eri ikäryhmissä (%-osuudet ikäryhmittäin):

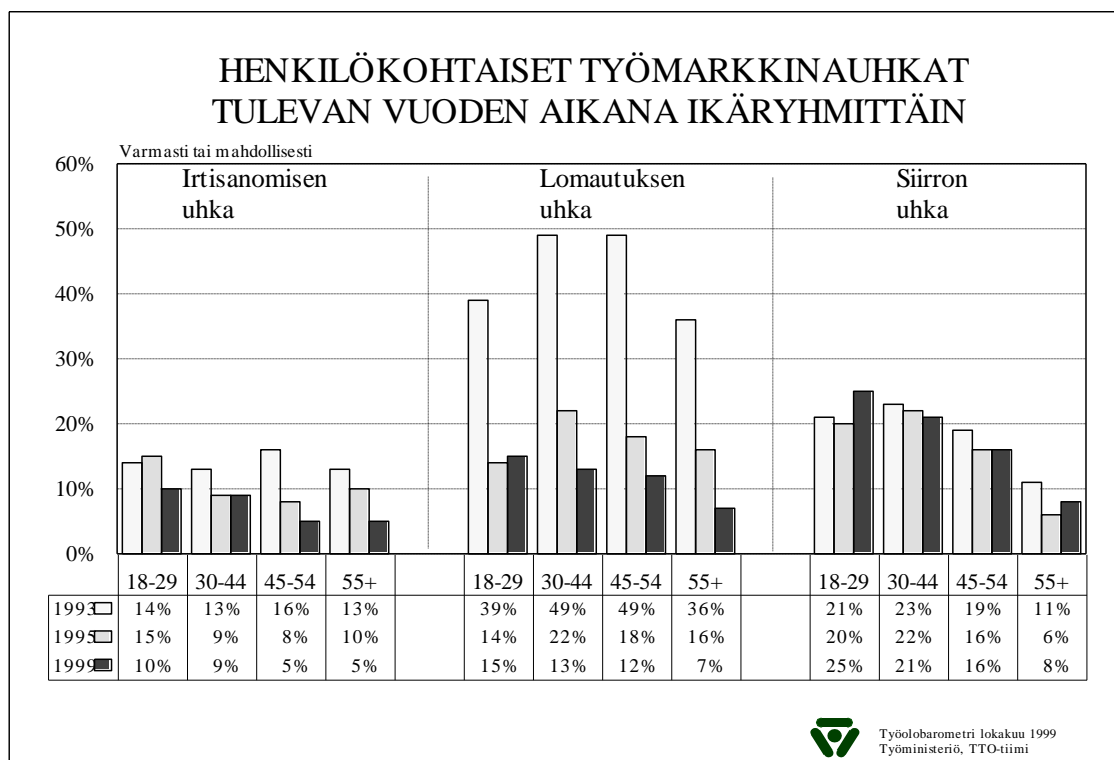
	MIEHET					NAISET					KAIKKI				
	18-29	30-44	45-54	55+	YHT.	18-29	30-44	45-54	55+	YHT.	18-29	30-44	45-54	55+	YHT.
1993	3	14	16	23	13	4	13	21	34	16	3	14	18	29	14
1995	2	13	18	17	12	2	10	15	26	12	2	12	16	23	12
1999	3	7	24	25	12	2	6	22	17	11	3	7	23	20	12

ikäryhmässä kouluttamattomien osuus on laskenut voimakkaasti sekä miehillä että naisilla. Osittain tämä selittyy sillä, että tässä ikäryhmässä pelkän ammattikurssin suorittaneiden osuus on kasvanut 18 prosentista 23 prosenttiin vuosina 1993 – 1999. Kaikkein nuorimmassa ikäryhmässä kouluttamattomien osuus on hieman kasvanut. Tämä johtuu ilmeisesti opiskelijoiden parantuneesta työtilanteesta.

Yleisesti ottaen voi arvioida, että koulutetut ikääntymässä olevat työntekijät säilyttäneet työpaikkansa huomattavasti kouluttamattomia paremmin. Tämä pätee sekä perus- että ammatillisen koulutukseen. Naisten koulutustaso on miehiä korkeampi, mutta työelämässä on ikääntyneitä kouluttamattomia naisia jonkin verran miehiä enemmän. Jonkinlainen ammatillinen koulutus on ollut ikääntyneille miehille erityisen tärkeä työn säilymisen kannalta. 45-54-vuotiaiden ikäryhmässä sekä miehillä että naisilla kouluttamattomien työntekijöiden osuus on pienentynyt voimakkaasti ja voisi ennakoita, että tulevaisuudessa koulutuksen merkitys tulee korostumaan.

7. Työmarkkinauhat ja työmarkkina-asema

1990-luvulla palkansaajien työmarkkina-asema vahvistui selvästi. Tosin vuosikymmenen alkuvuosien lähtötaso oli erittäin alhainen. Tuolloin irtisanomisista ja lomautuksista oli poikkeuksellisen paljon ja ihmisten usko työn säilyttämiseen ja varsinkin uuden työn löytämiseen horjui. Taloudellinen taantuma heikensi kaikkien ikäryhmien työmarkkina-asemaa, mutta selvästi eniten tilanteesta kärsivät yli 44-vuotiaat. Yli 54-vuotiaiden ikäryhmässä pakolla toteutetut tai työntekijän ja työnan-

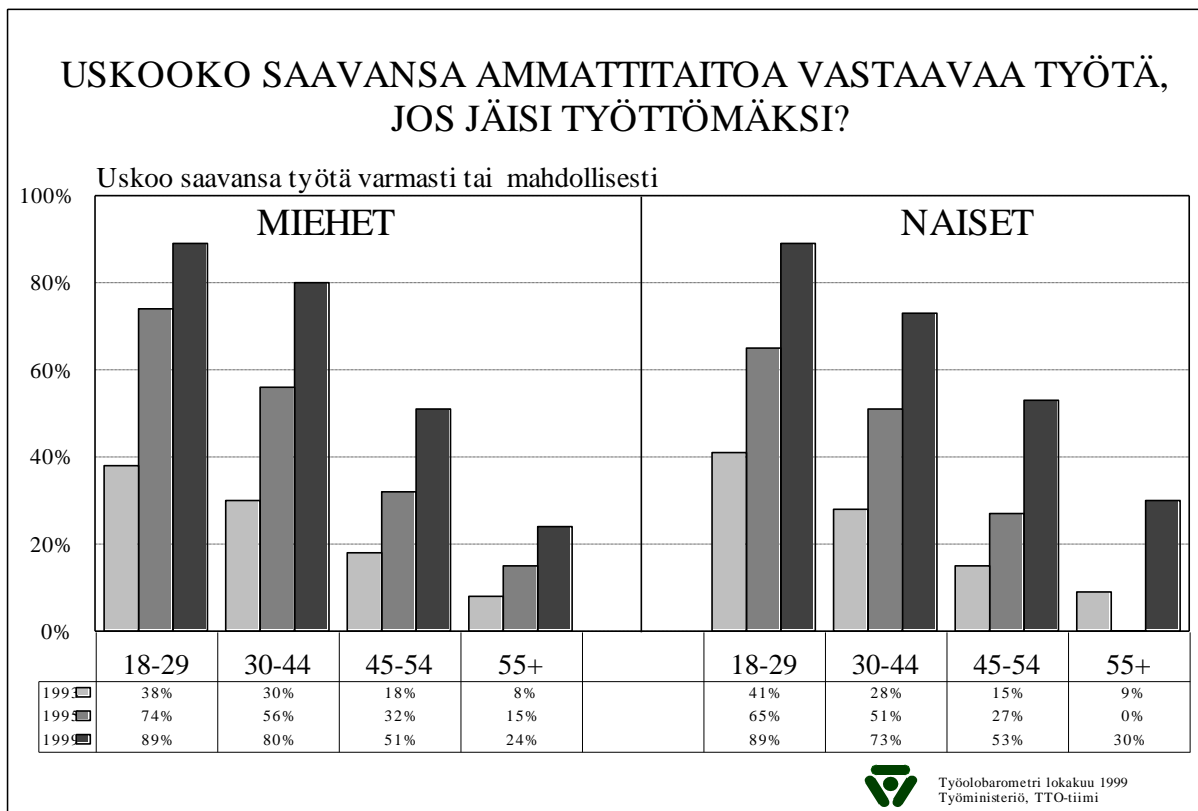

tajan yhteisvoimin toteuttamat työttömyys- ja eläkejärjestelyt yleistivät ja ikääntyneiden usko uuden työn löytymiseen irtisanomistilanteissa oli erittäin alhainen. Seurauksena oli mm. ikääntyvien työntekijöiden voimakas valikoituminen, jota käsiteltiin edellä.

Työssä olevista palkansaajista 14 prosenttia arvioi vuonna 1993 tulevansa varmasti tai mahdollisesti irtisanotuksi tulevan vuoden aikana. Tuolloin irtisanomisuhka kohdistui suhteellisen tasaisesti kaikkiin ikäryhmiin. Hieman keskimääräistä enemmän tällaisia uhkia oli 45-54-vuotiailla. Jos asiaa tarkastellaan erikseen miesten ja naisten osalta (ei kuviossa) havaitaan, että irtisanomisuhkaa kokivat eniten ikääntyneet naiset ja suurten ikäluokkien miehet.

Vuosikymmenen aikana tilanne muuttui huomattavasti ja irtisanomisuhkaa kokevien määrä oli vuonna 1999 pudonnut alle puoleen vuosikymmenen alkuvuosista. Vuonna 1999 yli 44-vuotiaista viisi prosenttia uskoi tulevansa irtisanotuksi tulevan vuoden aikana. Tilanne muuttui myös siten, että nuoret kokivat tällaista uhkaa ikääntyviä useammin. On kuitenkin muistettava, että ikääntyvistä suuri osa oli jo siirtynyt työelämän ulkopuolelle ja jäljelle jääneet olivat vahvasti valikoitunutta joukkoa kuten edellä osoitettiin.

Lomautuksen uhka on vähentynyt vuosikymmenen kuluessa erittäin paljon. Keskeisin syy on lainsäädännön muutos, mutta muutenkin lomautusuhka on vähentynyt 1990-luvun kuluessa. Vaikka lomautukset koskevat usein koko toimipaikkaa, tällainen uhka vähenee selvästi iän kasvaessa. Eri-tyisen vähän lomautusuhkia on ikääntyneillä miehillä.

Siirron uhka saman työnantajan muihin työtehtäviin on alhainen ikääntyneillä työntekijöillä verrattuna nuoriin, joilla siirrot ovat selvästi lisääntyneet 1990-luvulla. Tämä osoittaa sen, että etenkin yli 54-vuotiaat työskentelevät pysyvästi samoissa työtehtävissä sen lisäksi, että he työskentelevät pitkään saman työnantajan palveluksessa. Tilanne on vakiintunut ja vakavat ongelmat alkavat vain, jos tämä työ tai työpaikka syystä tai toisesta menetetään.

Työmarkkina-uhkat eivät kerro kaikkea palkansaajien työmarkkina-asemasta. Yhtä oleellista kuin se, että tällaisia uhkia koetaan, on se löytyykö uutta työtä uhkien mahdollisesti toteutuessa. Nopeasti uudelleen työllistyvän työmarkkina-asema on oleellisesti vahvempi kuin työllisyysongelmien kanssa pitkään kamppailevan. Työolobarometrissa tätä asiaa on mitattu kysymällä palkansaajilta, uskovatko he löytävänsä uutta koulutusta ja ammattitaitoa vastaavaa työtä, jos joutuisivat tällaista etsimään.

Kaikkien ikäryhmien usko työn löytymiseen on lisääntynyt selvästi vuosikymmenen kuluessa. Kuitenkin eri ikäryhmien väliset erot ovat edelleen varsin suuria. Usko uuden työn löytymiseen alenee voimakkaasti iän kasvaessa. Miesten ja naisten välillä ei ole suuria eroja lukuunottamatta vanhinta ikäryhmää, jossa naisten arviot ovat vaihdelleet suhteellisen paljon vuosittain.

Alle 30-vuotiaista yhdeksän kymmenestä uskoo uuden työn löytämismahdollisuuksiinsa. Myös seuraavassa ikäryhmässä luottamus työn saamiseen on vahva. Miehistä 80 prosenttia ja naisista 73 prosenttia uskoo tällaiseen. 45–54-vuotiaiden kohdalla joka toinen epäilee ammattitaitoa vastaavan työn löytymiseen. Osuus puolittuu vielä tästäkin vanhimmassa ikäryhmässä. Ikääntyvillä usko uuden työn löytymiseen on lisääntynyt muiden ikäryhmien tavoin 1990-luvulla. Kuitenkin edelleen vuonna 1999 kolme neljästä yli 54-vuotiaasta miehestä ja 70 prosenttia tuon ikäisistä naisista epäili ammattitaitoa vastaavan työn löytymistä, jos joutuisi sellaista etsimään. Työn saantia epäilevien suuri määrä osoittaa sen, että ikääntyvien palkansaajien keskuudessa ajatus työpaikan vaihtamisesta on harvinainen ja ylipäättänsä työn vaihtamismahdollisuuksiin suhtaudutaan epäillen. Ajatus nykyisen työn jättämisestä merkitsee useimmille ennen aikaista työelämän ulkopuolelle siirtymistä

8 Työaikojen ja palkkauksen joustavuus

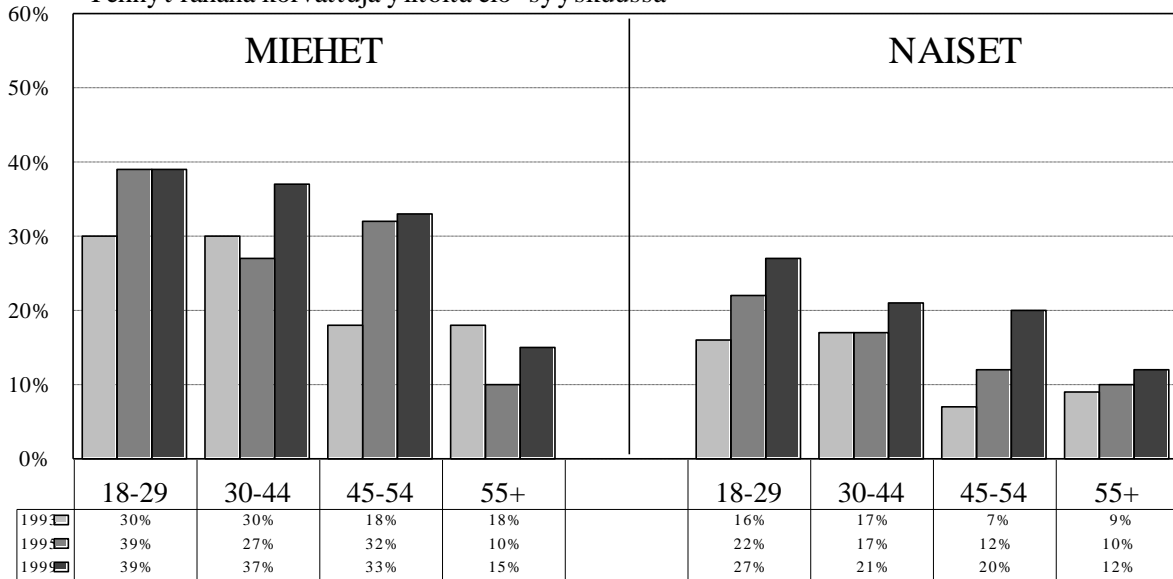
Palkansaajat joutuivat 1990-luvulla sopeutumaan useisiin suuriin muutoksiin. Tällaisia olivat mm. ylitöiden määrän kasvu ja uudet palkkausmuodot. Tällaiset muutokset koskivat kaikkia palkansaajia. Seuraavassa tarkastellaan näitä ikääntymisen näkökulmasta ja kysytään, miten ikääntyvät sopeutuivat muutoksiin.

Ylitöiden määrä on kasvanut 1990-luvulla sekä miehillä että naisilla kaikissa ikäryhmissä. Yli 54-vuotiaat tekevät kuitenkin ylitöiden määrän kasvusta huolimatta selvästi heitä nuorempia vähemmän ylitöitä. Sen sijaan ikääntyvät 45-54-vuotiaat ovat tehneet miltei yhtä paljon ylitöitä kuin heitä nuoremmat ikäluokat.

Rahana korvatut ylityöt ovat tavallisempia miehillä kuin naisilla. Naiset puolestaan tekevät miehiä yleisemmin vapaana korvattavia ylitöitä. Yli 54-vuotiaat miehet tekevät erittäin harvoin vapaana korvattavia ylitöitä ja myös rahana korvattuja ylitöitä tehneiden osuus on muihin ikäryhmiin verrattuna pieni. Ikääntyneet naiset tekevät varsinkin vapaana korvattuja ylitöitä paljon. 45-54-vuotiaista miehistä noin joka kolmas on tehnyt elo- syyskuussa 1999 palkallisia ylitöitä. Naisista puolestaan samana ajankohtana 30 prosenttia teki vapaana korvattuja ylitöitä. Osuus on kasvanut voimakkaasti 45-54-vuotiailla ja se on ikääntyvillä suurempi kuin muissa ikäryhmissä.

RAHANA KORVATUT YLITYÖT IKÄRYHMITTÄIN

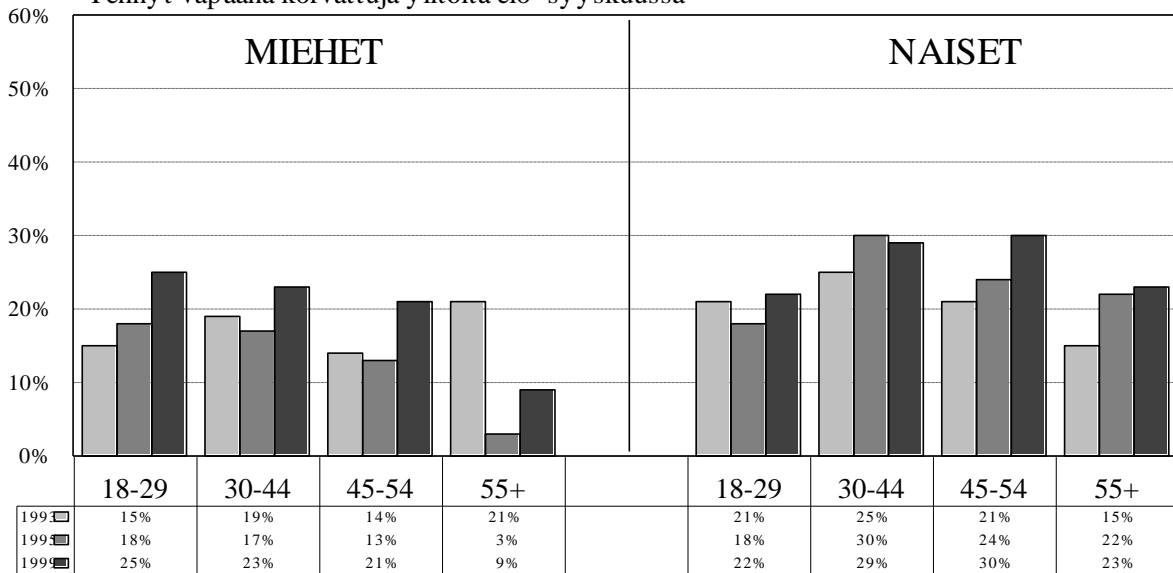
Tehnyt rahana korvattuja ylitöitä elo- syyskuussa

Työolobarometri lokakuu 1999
Työministeriö, TTO-tiimi

VAPAANA KORVATUT YLITYÖT IKÄRYHMITTÄIN

Tehnyt vapaana korvattuja ylitöitä elo- syyskuussa

Työolobarometri lokakuu 1999
Työministeriö, TTO-tiimi

Korvauksettomien ylitöiden määrä on kasvanut 1990-luvun loppupuolella erityisesti ikääntyvillä naisilla. Sama muutos on nähtävissä myös miesten vanhimmassa ikäryhmässä. Kokonaisuutena ottaen noin joka viides ikääntyvä palkansaaja on tehnyt vuonna 1999 korvauksettomia ylitöitä.

Kaiken kaikkiaan ylitöitä tehneiden osuudet ikääntyvistä ovat korkeita. Yli 54-vuotiaat miehet ovat kyenneet muita enemmän rajoittamaan ylitöidensä määrää. Ikääntyneillä naisilla ylitöitä tehneiden osuudet ovat olleet kasvussa 1990-luvulla. Ylitöiden tekeminen on yhteydessä mm. kiireen ja työn rasittavuuden lisääntymiseen.

Ylityöt ovat vain yksi perinteinen työaikajousten muoto. Sukupuoli on ainakin yhtä keskeinen tekijä kuin ikä tarkasteltaessa erilaisia ylityön muotoja. Ylitöiden ohella työaika saattaa vaihdella muutenkin. Selvästi ylitöitä useammin palkansaajat sanovat, että heillä on ollut (kunkin vuoden elokuussa) normaalista poikkeava työaika. Poikkeavat työajat ovat lisääntyneet 1990-luvun jälkipuoliskolla. Eräs syy on ollut se, että paikallisesti sovittavat työaikajouset ovat yleistyneet 1990-luvulla. Epänormaalit työajat ovat olleet tavallisempia miehillä kuin naisilla. Yli 54-vuotiailla miehillä työajan poikkeamia on ollut muita ikäryhmiä vähemmän. Kuitenkin heistäkin normaalista poikkeavaa työaikaa elokuussa 1999 tehneiden osuus oli 31 prosenttia. Naisilla vastaava osuus oli noin 40 prosenttia kaikissa muissa ikäryhmissä paitsi alle 30-vuotiailla, joilla se oli hieman suurempi (46 %).

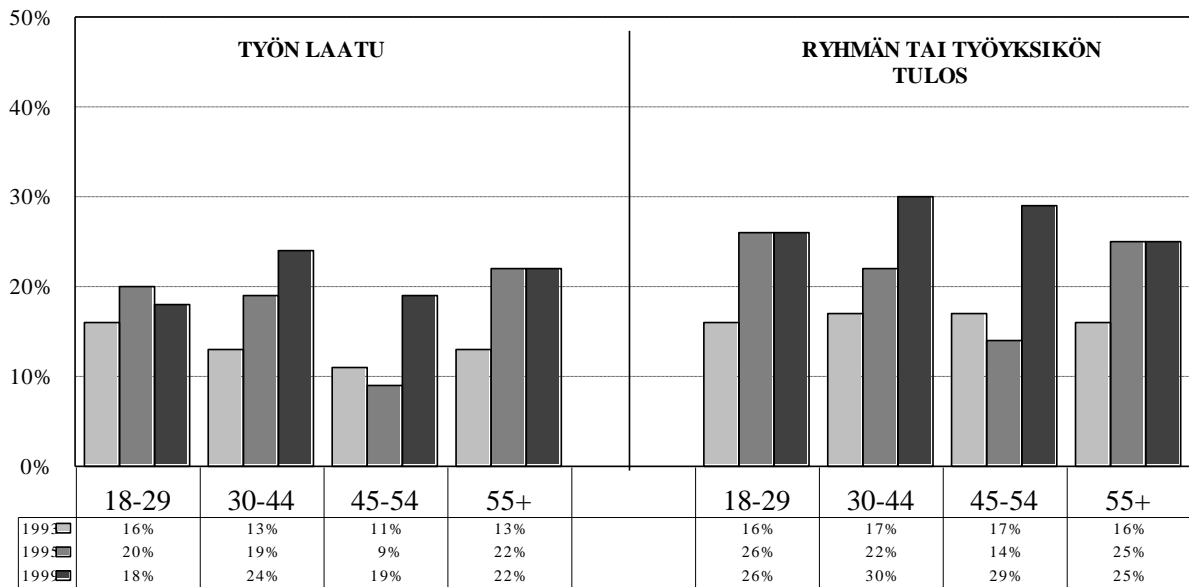
Työaikojen lisäksi myös palkkausjärjestelmät ovat muuttuneet ja ne ovat edelleen muuttumassa varsin paljon. Kiinteän palkan oheen tai sen tilalle on tullut työn laatuun ja varsinkin työyksikön tulokseen sidottuja palkkausmuotoja. Palkkaustapojen muutos koskee suunnilleen yhtä usein ikääntyviä kuin heitä nuorempia ikäluokkia. Ikääntyvät joutuvat sopeutumaan uusien joustavien työaikamuotojen tavoin myös uusiin palkkaustapoihin. Muutos on ollut nopea 1990-luvun jälkipuoliskolla ja se on koskenut selvästi enemmän miehiä kuin naisia. Kuitenkin palkkaustapojen uudistaminen on yleistymässä ja se tulee koskemaan lisääntyvästi myös naisia.

Miehistä joka viidennen ja naisista noin joka kymmenennen palkan suuruus oli vuonna 1999 yhteydessä työn laatuun. Miehillä osuus oli lähes sama kaikissa ikäryhmissä. Naisilla työn laadun ja palkan suuruuden välinen kytkentä on harvinaisempi ikääntyvillä kuin heitä nuoremmilla ikäryhmillä.

Mm. tiimityön ja tulospalkkauksen lisääntyessä aikaisempaa useamman palkan suuruus on sidottu kokonaan tai osittain ryhmän tai työyksikön tulokseen. Tämä on yleisempää yksityisellä kuin julkisella sektorilla. Miehistä yli neljännes ja naisista hieman alle 15 prosenttia on tällaisen palkkaustavan piirissä. Ryhmän tai työyksikön tulokseen sidottu palkkaus on lisääntynyt erittäin voimakkaasti 45-54-vuotiaiden miesten keskuudessa, mutta se on myös varsin yleinen ikääntyneillä miehillä. Naisilla ikääntyvien palkka on hieman muita harvemmin yhteydessä ryhmän tulokseen. Käytäntö on kuitenkin nopeasti yleistymässä.

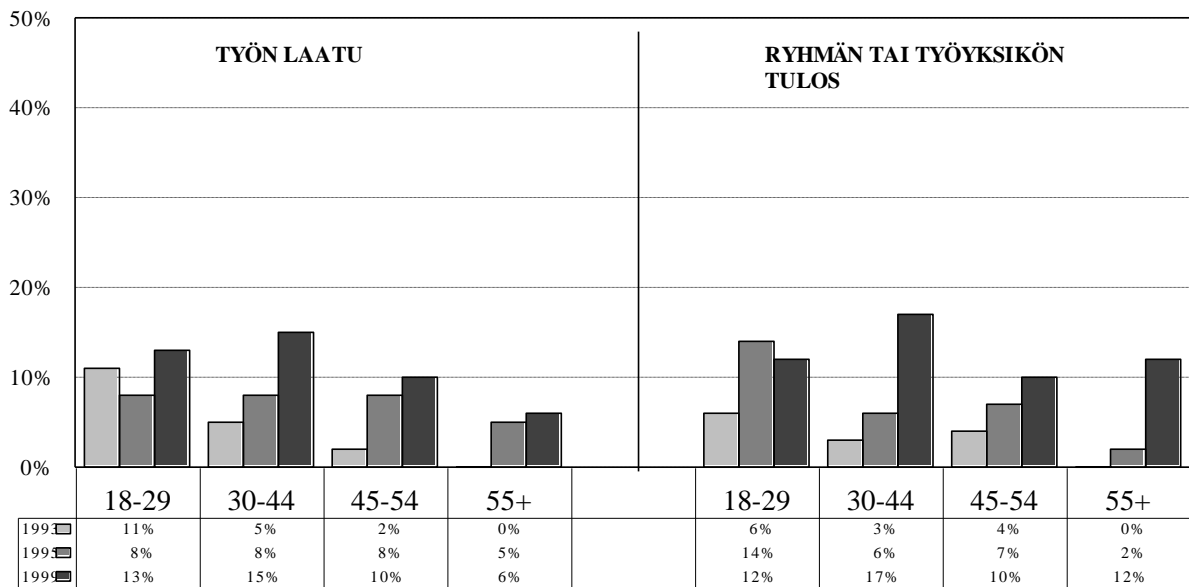
Muutostrendien perusteella voi olettaa, että myös ikääntyvien palkan suuruus tullaan aikaisempaa useammin yhdistämään ryhmän tuloksen tai työn laadun kaltaisiin asioihin. Tämä lisää palkkojen joustoja ja myös palkkaerot saattavat kasvaa. Toisaalta lähes kaikki yli 44-vuotiaat ovat ammatillisesti järjestäytyneitä (järjestäytymisprosentti noin 90) ja tällä voi olla liian suuria muutoksia hillitsevä vaikutus. Myös ikä ja pitkä työssäoloaika voi vahvistaa paikallista neuvotteluasemaa esimerkiksi työaikojen tai palkkauksen suhteen, mutta samalla jännitteet eri ikäryhmien välillä saattavat kasvaa.

PALKKAUKSEEN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ IKÄRYHMITTÄIN MIEHET

Työolobarometri lokakuu 1999
Työministeriö, TTO-tiimi

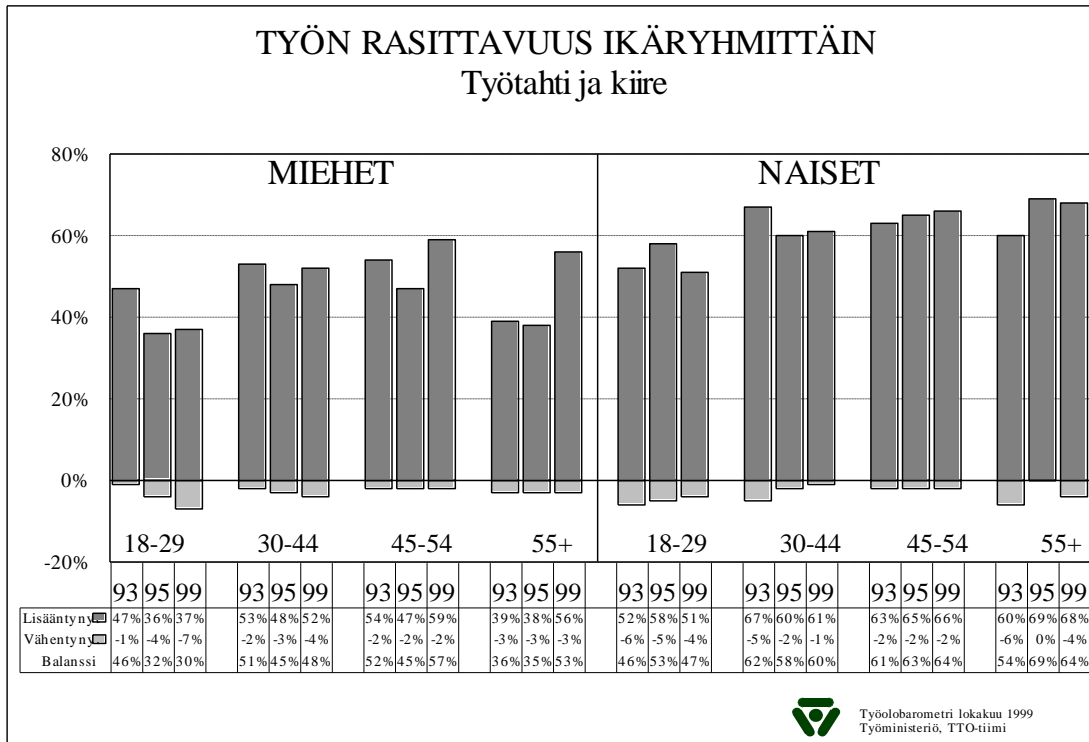
PALKKAUKSEEN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ IKÄRYHMITTÄIN NAISET

Työolobarometri lokakuu 1999
Työministeriö, TTO-tiimi

9. Työn rasittavuus ja ikä

Selvä enemmistö palkansaajista on arvioinut työn rasittavuuden kasvaneen 1990-luvulla ja muutama prosentti sanoo sen vähentyneen. Varsinkin kiireen ja kireän työtahdin kokemukset ovat lisääntyneet. Työn rasittavuuden kasvu on useammin naisten ja etenkin ikääntyvien naisten kuin miesten ongelma. Edellä tarkasteltiin eri sektorien ikärakennetta ja havaittiin, että kuntien työntekijöiden keski-ikä on korkein. Kunnissa työskentelee myös paljon naisia. Onkin ymmärrettävää, että ikääntyvien työn rasittavuuden kasvu on koettu voimakkaimpana juuri kuntasektorilla.

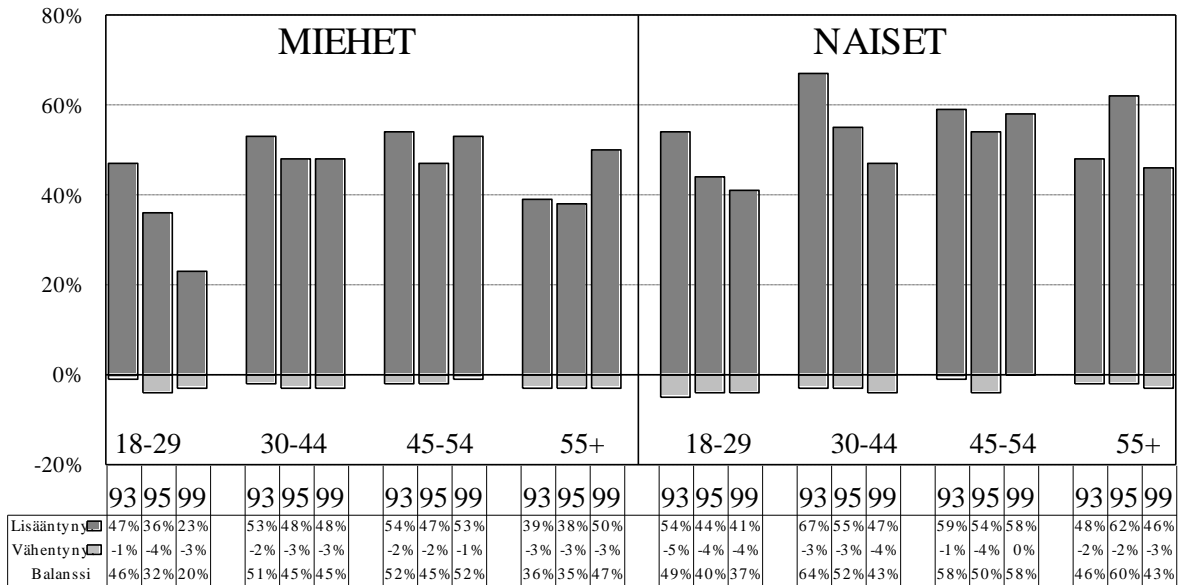

Miehillä työtahdin ja kiireen lisääntyminen oli muita ikäryhmiä vähäisempää vanhimmassa ja nuorimmassa ikäryhmässä vuosikymmenen puolivälissä. Vuonna 1999 tilanne on voimakkaasti muuttunut ja ikääntyvät ovat kokeneet kiireen lisääntyneen voimakkaasti. Vuosikymmenen jälkipuoliskon muutokset ovat merkinneet ikääntyville ja etenkin yli 54-vuotiaille miehille kiireen ja kireän työtahdin yleistymistä.

Naisilla muutostrendi on ollut erilainen kuin miehillä. Kiireen kokemukset lisääntyvät iän myötä. Vuonna 1999 miltei kaksi kolmasosaa yli 44-vuotiaista naisista arvioi kiireen lisääntyneen ja vain 1-4 prosenttia katsoi sen vähentyneen. Koska kiireen lisääntymistrendi on näin voimakas, vuosittainen kasvu on ollut suhteellisen vähäistä.

TYÖN RASITTAVUUS IKÄRYHMITÄIN

Työn henkinen rasittavuus

Työolobarometri lokakuu 1999
Työministeriö, TTO-tiimi

Työn henkinen rasittavuus on selvässä yhteydessä kiireen lisääntymiseen ja siksi näiden kahden asian muutostrendit ovat hyvin samankaltaisia. Henkinen rasittavuus on lisääntynyt 1990-luvun jälkipuoliskolla voimakkaasti ikääntyvillä miehillä. Nuorimmalla ikäryhmällä muutossuunta on ollut päinvastainen.

Naisilla työn henkinen rasittavuus on ollut voimakkaimmassa kasvussa 45-54-vuotiailla. Vanhimmissa ikäryhmässä trendi on kääntynyt laskuun. Alle 45-vuotiailla naisilla henkisen rasittavuuden kasvu on selvästi hidastunut.

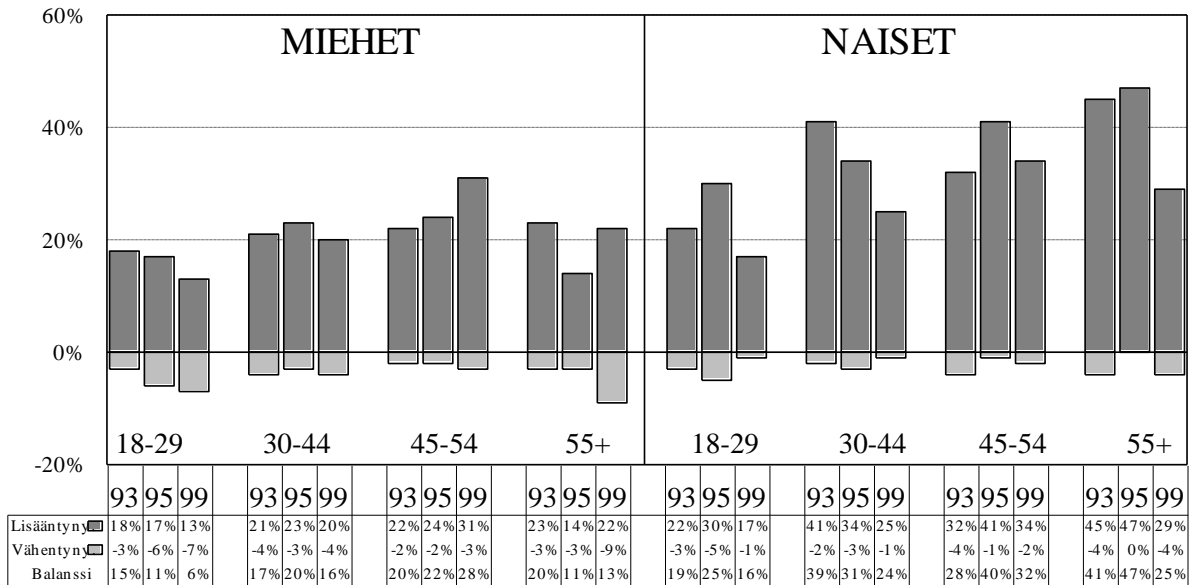
Myös työn fyysinen rasittavuus on ollut selvästi useammin lisääntymässä kuin vähentymässä. Tämänkin rasitustekijän lisääntyminen on ollut leimallisempaa naisille kuin miehille.

Miehistä 45-54-vuotiaat ovat kokeneet työn fyysisen rasittavuuden aikaisempaa suurempana. Vuonna 1999 myös yli 54-vuotiaiden miesten arvioissa fyysisen rasittavuuden lisääntyminen on kääntynyt kasvuun. Tämän ikäryhmän arviot ovat tosin olleet varsin kaksijakoisia: 13 prosenttia on katsonut työnsä fyysisen rasittavuuden vähentyneen.

Naisilla fyysisen rasittavuuden lisääntymiskokemuksia on enemmän kuin miehillä. Kuitenkin vuosikymmenen jälkipuoliskolla kaikkien ikäryhmien lisääntymistrendit ovat selvästi hidastuneet. Kasvun taitumisesta huolimatta 45-54-vuotiaiden ikäryhmässä edelleen joka kolmas sanoo työnsä fyysisen rasittavuuden lisääntyneen ja vain kaksi prosenttia arvioi sen vähentyneen. Työn fyysinen rasittavuus on lisääntynyt eniten juuri tässä ikäryhmässä.

TYÖN RASITTAVUUS IKÄRYHMITTÄIN

Työn fyysinen rasittavuus

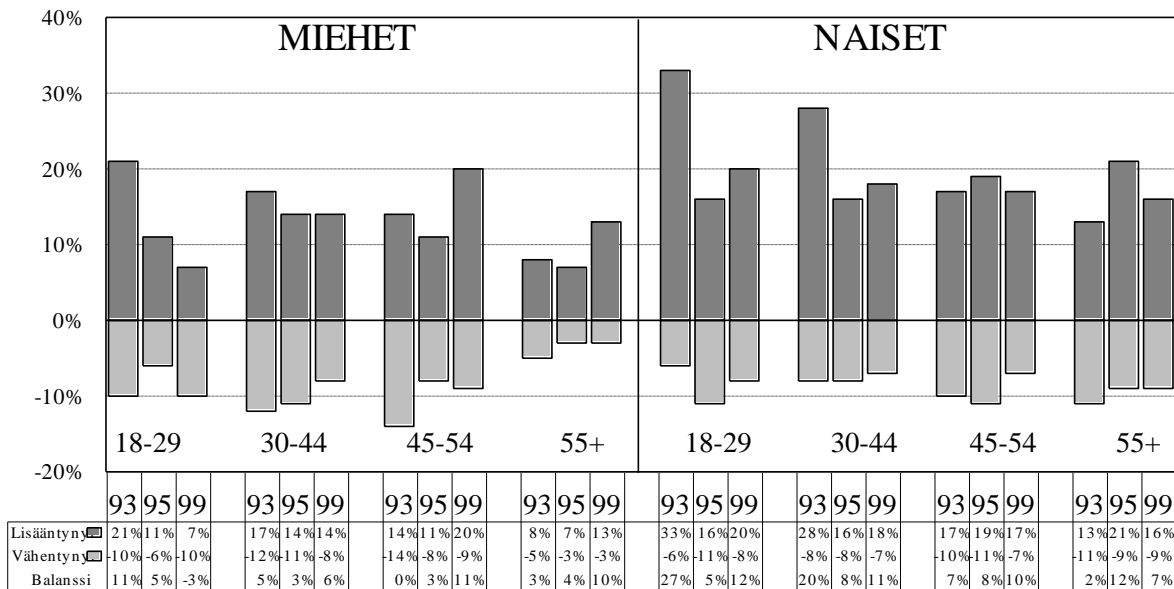
Työolobarometri lokakuu 1999
Työministeriö, TTO-tiimi

Kaiken kaikkiaan työn rasittavuus ja kiire ovat asioita, jotka varsinkin ikääntyvät naiset ovat kokeneet voimakkaasti lisääntyneiksi rasitustekijöiksi. Miehillä suunta on ollut sama, mutta muutossuunta on ollut hitaampi kuin naisilla. 1990-luvun jälkipuoliskolla kiireen ja työn henkisen sekä fyysisen rasittavuuden kasvukokemukset lisääntyivät selvästi ikääntyneillä, yli 54-vuotiailla miehillä. Ikääntyvillä naisilla kiireen lisääntyminen on jatkunut. Sen sijaan sekä työn henkisen että fyysisen rasittavuuden lisääntymistrendi on taittunut. Eri ikäryhmien erot eivät ole kovin suuria. Työn rasittavuuden kasvukokemukset lisääntyvät 30-vuotiaiden ikäryhmästä alkaen ja vain nuorimmat palkansaajat erottuvat muista. Näin työn rasittavuuden lisääntyminen ei ole pelkästään ikääntymiseen liittyvä asia, vaikka ikääntyminen jonkin verran kärjistää ongelmaa.

10. Työpaikan ristiriidat

Työpaikan ristiriitoja voi pitää indikaattorina sille, miten ikääntyvät pärjäävät työpaikallaan. Onko heillä esimerkiksi muita enemmän ongelmia esimiestensä tai työtovereittensa kanssa? Erottuvatko ikääntyneet omaksi ryhmäkseen? Työpaikan ristiriitoja koskevat tiedot osoittavat, että tällaisia ongelmia ei juurikaan ole ja ikääntyvät ovat tavallisia työyhteisöjen jäseniä. Ainoastaan 45-54-vuotiailla miehillä ristiriitojen voi nähdä lisääntyneen hieman muita ikäryhmiä enemmän. Tämäkään ero ei ole suuri.

ESIMIESTEN JA ALAISTEN VÄLISET RISTIRIIDAT IKÄRYHMITÄIN VUOSINA 1993, 1995 JA 1999

Työolobarometri lokakuu 1999
Työministeriö, TTO-tiimi

Esimiesten ja alaisten väliset ristiriidat ovat vuosikymmenen lopussa lisääntyneet joka viidennen 45-54-vuotiaan miehen mielestä ja 9 prosenttia on arvioinut niiden vähentyneen. Tästäkin ikäryhmästä enemmistö katsoo tällaisten ristiriitojen pysyneen ennallaan. Esimiesten ja alaisten väliset ristiriidat ovat naisten mielestä lisääntyneet hieman enemmän kuin miehillä. Toisaalta eri ikäryhmien arviot ovat hyvin samansuuntaisia ja voikin sanoa, että naisilla ikääntyminen ei muuta tällaisten ristiriitojen kokemista.

Myös työntekijöiden väliset ristiriidat ovat lisääntyneet vuosikymmenen jälkipuoliskolla 45-54-vuotiailla miehillä. Kaikissa muissa ikäryhmissä suunta on ollut vähenevä. Naispuoliset palkansaajat arvioivat työntekijöiden välisten ristiriitojen lisääntyneen useammin kuin miehet. Yleisesti ottaen työntekijöiden välisten ristiriitojen lisääntyminen on naisten kokemusten mukaan hidastunut ja eri ikäryhmien väliset erot ovat hyvin pieniä.

Kolmas käytössä oleva ristiriitojen indikaattori kuvaa kilpailuhenkeä työpaikoilla. Yleisesti ottaen noin joka viides palkansaaja sanoo kilpailuhengen lisääntyneen ja vain pari prosenttia katsoo sen vähentyneen. 45-54-vuotiaista miehistä joka neljäs arvioi kilpailuhengen kasvaneen vuonna 1999. Tässä ikäryhmässä lisääntymisarvioita oli enemmän kuin muissa ikäryhmissä ja niiden osuus oli kasvanut vuoteen 1995 verrattuna. Naisilla kilpailuhengen lisääntyminen on hidastunut voimakkaasti kaikissa ikäryhmissä.

Työpaikan ristiriitojen perusteella ei voi nähdä mitään ikääntymiseen liittyviä erityisongelmia. Naisilla ikääntyneet eivät erotu millään tavalla muista. Miehillä on havaittavissa hieman keskimääräistä voimakkaampaa ristiriitojen lisääntymistä 45-54-vuotiaiden ikäryhmässä. On korostettava, että tämäkin ero on varsin vähäinen.

11. Eri-ikäisten palkansaajien työkyky ja työkykyä ylläpitävä toiminta

Vuonna 1999 työolobarometrissa mitattiin ensimmäistä kertaa palkansaajien työkykyä Työterveyslaitoksen kehittämän työkykyindeksin avulla. Käytetty työkykyindeksi on Työterveyslaitoksen indeksin puhelinhaastatteluun sovellettu versio. Se koostuu yhdestätoista kysymyksestä, joihin vastaamalla työntekijät ovat itse arvioineet sekä fyysisistä että psyykkistä työkykyään suhteessa työn vaatimuksiin, terveydentilaan ja omiin voimavaroihin.

Kysymyksistä ainoastaan lääkärin toteamia pitkäaikaisia sairauksia tai vammoja koskeva osio poikkeaa alkuperäisestä indeksistä. Puhelinhaastattelussa ei esitetty (pitkähköä) eri sairauksien listaa vastaajille. Heiltä kysyttiin ainoastaan tällaisten sairauksien lukumäärää. Myös alkuperäisessä työkykyindeksin pisteytyksessä käytettiin vain sairauksien tai vammojen lukumäärää.

Vastauksista laskettiin painottamalla indeksin arvo, jonka perusteella palkansaajat voidaan sijoittaa neljään työkykyluokkaan: työkyky on joko huono, alentunut, hyvä tai erinomainen. Luokituksessa on käytetty Työterveyslaitoksen esittämiä luokitusrajoja. (Työkykyindeksi. Työterveyslaitos. Helsinki 1997). Työkykyä koskevat tiedot on käytettävissä vain vuodelta 1999. Työkykyä ylläpitävän toiminnan yleisyydestä on olemassa tietoja kolmelta vuodelta.

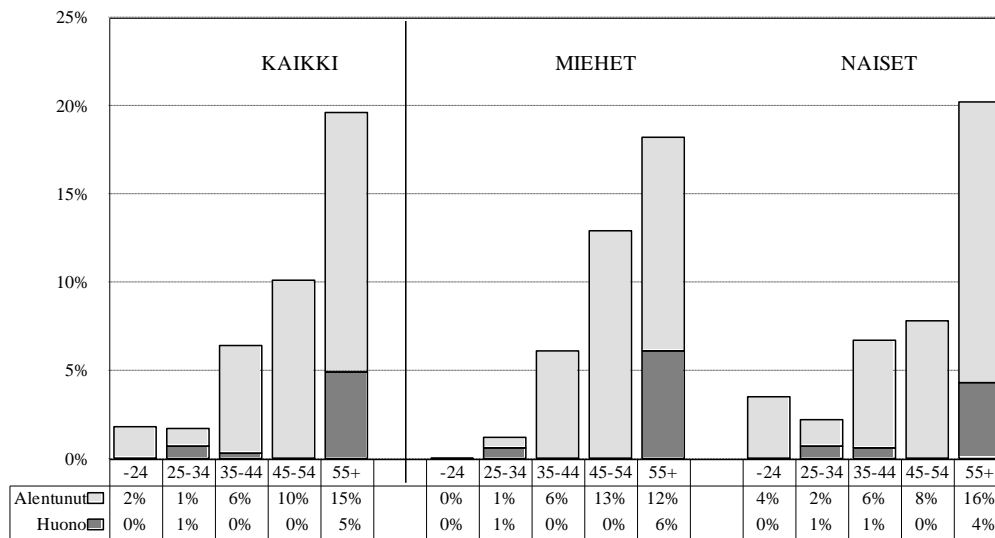
12. Palkansaajien työkyky Työterveyslaitoksen työkykyindeksin mukaan

Työssä olevista palkansaajista 7 prosentilla oli huono tai alentunut työkyky vuonna 1999 (6 % alentunut ja 1 % huono). Lukumääräisesti tämä tarkoittaa noin 160 000 palkansaajaa, joista hieman yli 20 000 palkansaajan työkyky on huono ja vajaan 140 000 palkansaajan työkyky on alentunut. Luokittelu neljään työkykyluokkaan ei ole absoluuttinen ja luokkarajat ovat liukuvia. Työkykyindeksin muodostaa jatkumon, jonka toisessa ääripäässä on täydellinen työkyky suhteessa nykyisiin työtehtäviin ja toisessa ääripäässä niin huono työkyky, että työntekijä ei selviä työtehtävistään ainakaan ilman, että työtehtäviä kevennetään.

Työkyky on yhteydessä palkansaajan ikään. Hyvin harvan alle 35-vuotiaan työkyky on alentunut. 35 ikävuoden jälkeen työkyvyn aleneminen alkaa yleistyä. Kuitenkaan yksikään 45-54-vuotias ei ole arvioinut työkykyään huonoksi. Sekä huonon että alentuneen työkyvyn osuus kasvaa 55 ikävuoden jälkeen ja joka viidennen yli 54-vuotiaan työkyky oli työkykyindeksin mukaan syksyllä 1999 alentunut (15 %) tai huono (5 %).

Kokonaisuutena ottaen miesten työkyky on hieman naisia parempi. Sukupuolten välillä on myös toinen selvä ero työkyvyn muuttumisessa iän kasvaessa. Miehillä sellaisten työntekijöiden osuus, joiden työkyky on huono tai alentunut, kasvaa lähes lineaarisesti iän lisääntyessä. Naisilla miehistä poiketen työkyky heikkenee varsin hitaasti vielä 35–54-vuotiaiden ikäryhmässä. Sen jälkeen huonon tai alentuneen työkyvyn osuus kasvaa erittäin nopeasti naisilla. Niiden osuus ikääntyneistä naisista, joiden työkyky on luokiteltu huonoksi, on hieman pienempi kuin vastaava osuus miehistä. Alentunut työkyky puolestaan on yleisempää naisilla kuin miehillä. Naisten työkyvyn muutokset näkyvät selvimmin kuntasektorilla, koska se on naisvaltainen ja lisäksi tällä sektorilla työskentelee eniten ikääntyviä työntekijöitä.

HUONO TAI ALENTUNUT TYÖKYKY MIEHILLÄ JA NAISILLA IKÄRYHMITTÄIN

Työolobarometri lokakuu 1999
Työministeriö, TTO-tiimi

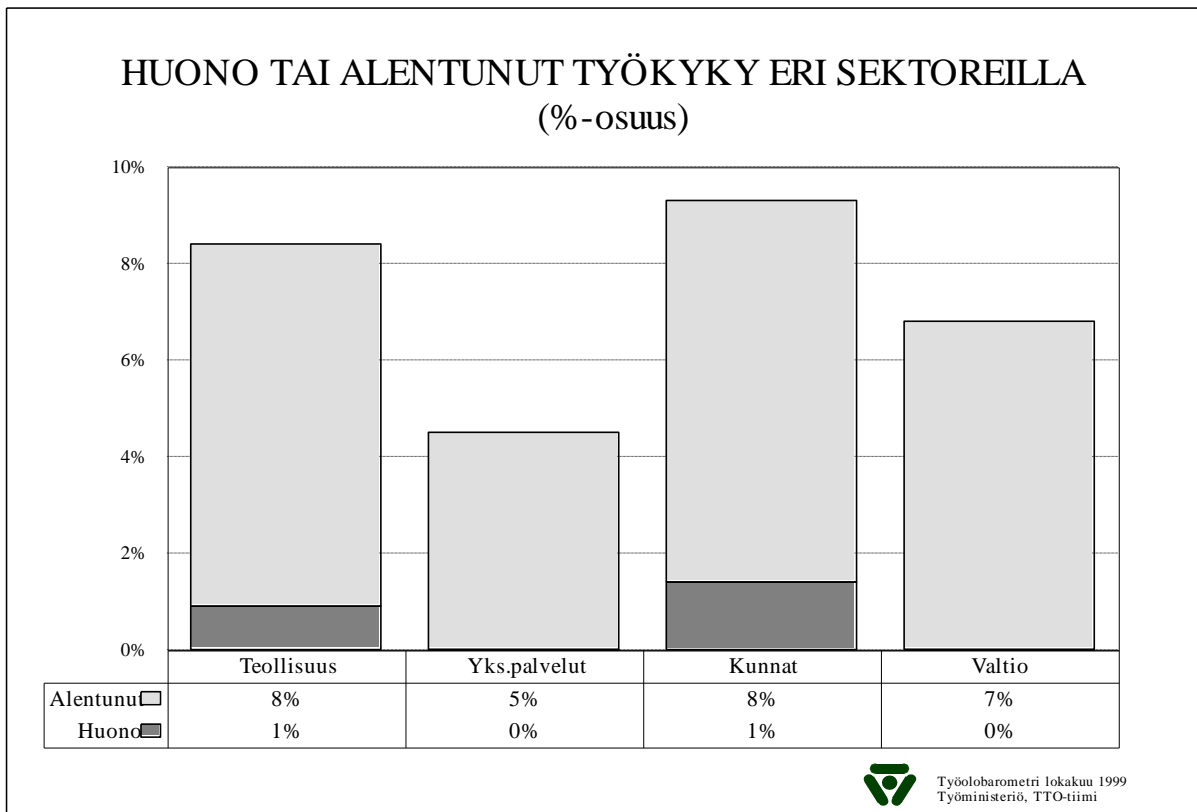
Käytettävissä olevien tietojen perusteella on mahdotonta löytää selitystä miesten ja naisten väliselle erolle. Miehillä työkyky siis alenee tasaisesti iän myötä ja toisaalta vanhimmassa ikäryhmässä on hieman enemmän kuin naisista sellaisia, joiden työkyky on huono. Naiset puolestaan ovat vielä 45-54-vuotiaiden ikäryhmässä selvästi miehiä useammin työkykyisiä, mutta vanhimmassa ikäryhmässä tilanne kääntyy päinvastaiseksi. Mahdollisia tulkintoja tehtäessä on tärkeää ottaa huomioon iän ja pitkän työssäoloajan työkykyä alentavan vaikutuksen lisäksi vanhimman työssä olevan ikäryhmän valikoituminen. Suuri osa tästä ikäryhmästä on siirtynyt työelämän ulkopuolelle.

45-54-vuotiaiden ikäryhmässä työssäolo on erittäin yleistä ja se on lukumääräisesti suuri, koska suuret ikäluokat kuuluvat siihen. Lähtöleveysuutta ajatellen voi hahmottaa ainakin seuraavan mahdollisen kehityskulun. Jos työssä olevien valikoituminen jatkuu sellaisena kuin nyt, työkyvyltään alentuneiden tai huonojen työntekijöiden (etenkin naistyöntekijöiden) lukumäärä työelämässä tulee kasvamaan voimakkaasti jo ikäluokkien koon suuruuden takia. Erityisesti kuntasektorilla työskentelee muita sektoreita enemmän ikääntyviä naistyöntekijöitä ja kunnissa on jo tällä hetkellä hieman muita sektoreita enemmän sellaisia työntekijöitä, joiden työkyky on alentunut. Jos kuitenkin työssä pysytään nykyistä pidempään, työkyvyltään alentuneiden tai huonojen määrä lisääntyy kaikilla sektoreilla. Naisvaltaisilla sektoreilla muutos on äkillisempi kuin miesvaltaisilla sektoreilla. Kuitenkin työkyvyltään kaikkein huonoimpaan luokkaan kuuluvia on enemmän ikääntyvien miesten kuin naisten joukossa ja työkykyongelmat teollisuudessa kasvavat.

On tärkeää huomata, että alentunut työkyky¹² ei välttämättä merkitse sitä, että työntekijä ei selviäisi nykyisessä työssään. Alentuneen työkyvyn syynä saattaa olla jokin pitkäaikaissairaus tai vamma. Tällaisten sairauksien esiintymistodennäköisyys luonnollisesti kasvaa iän myötä. Alle 30-vuotiaista 84 prosentilla ei ole yhtään tällaista sairautta. Yli 54-vuotiailla vastaava osuus on 59 prosenttia ja

¹² Tästä eteenpäin tarkastelu perustuu työkykyindeksin osioihin, joita on tarkasteltu yksitellen. Työkykyindeksi saama arvo on siis osioiden painotettu summa. Yksittäisistä osioista saadaan lisätietoa ja tarkennuksia. Yksittäisten osioiden tuloksia raportoidaan poikkeuksellisen tarkasti, koska työkykyindeksi ei ole aikaisemmin tehty kaikille palkansaajille.

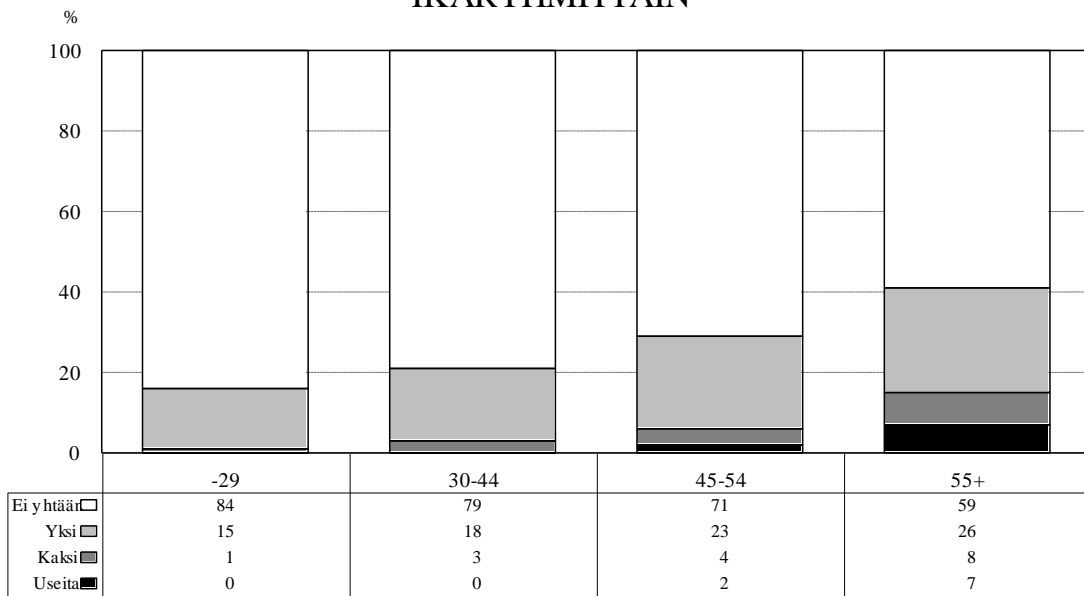
ikäntyneillä myös niiden osuus, joilla on useita lääkärin toteamia pitkäaikaissairauksia tai vammoja, kasvaa.

Useimmat sanovat selviytyvänsä työstään huolimatta mahdollisesta pitkäaikaisesta sairaudestaan. Niiltä, joilla oli ainakin yksi pitkäaikaissairaus, kysyttiin onko sairaudesta tai vammasta haittaa nykyisessä työssä. Nuorimmassa ikäryhmässä kaikki arvioivat suoriutuvansa työstään huolimatta sairauksista. Yli 54-vuotiailla vastaava osuus 89 prosenttia (78 % ei haittaa ja 11 % suoriutuu). Jotta selviäisi työstään, työn keventämistä tarvitsee 45-54-vuotiaista 5 ja yli 54-vuotiaista 7 prosenttia. Osa-aikaisuus on noussut ratkaisuksi vain vanhimmassa ikäryhmässä. Kaikista työelämässä mukana olevista prosentti katsoo olevansa työkyvytön. Osuus ikääntyneistä on kaksi prosenttia.

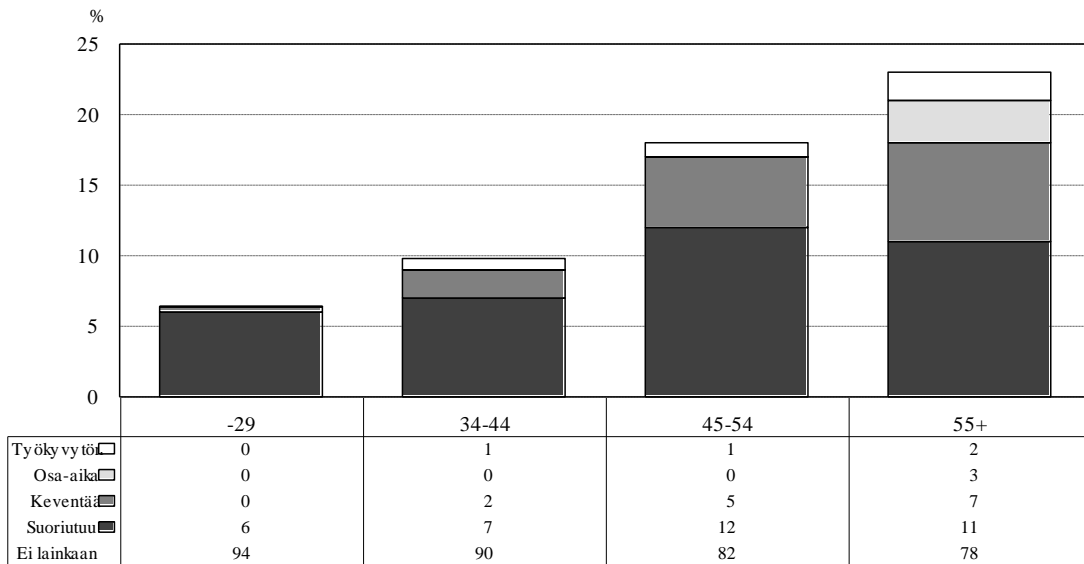
Niistä, joilla on ainakin yksi lääkärin toteama pitkäaikaissairaus, 12 prosenttia arvioi tarvitsevansa töiden keventämistä ainakin joskus. Osuus on 10 prosenttia 30-44-vuotiailla ja se kasvaa 17 prosenttiin yli 54-vuotiailla. Valtaosa ikääntyvistä näyttää siis selviytyvän nykyisistä töistään joko normaalisti tai ainakin silloin, jos työtä kevennetään.

LÄÄKÄRIN TOTEAMAT PITKÄAIKAISSAIRAUDET TAI VAMMAT IKÄRYHMITTÄIN

Työbarometri lokakuu 1999
Työministeriö, TTO-tiimi

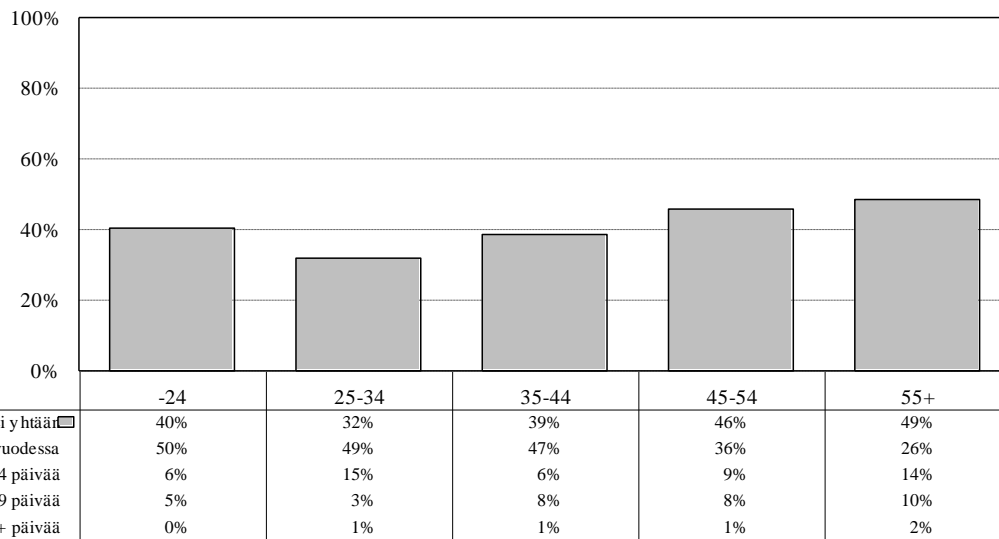
TYÖSTÄ SUORIUTUMINEN JA PITKÄAIKAISSAIRAUKSIEN HAITTAAVUUS ERI IKÄRYHMISSÄ

Työbarometri lokakuu 1999
Työministeriö, TTO-tiimi

Sairaudet eivät juurikaan näy työntekijöiden sairaspöissaoloissa. Itse asiassa vanhimmassa ikäryhmässä on eniten niitä, joilla ei ole ollut lainkaan sairaspöissaoloja vuoden aikana.

EI LAINKAAN SAIRASPOISSAOLOJA VUODEN AIKANA IKÄRYHMITTÄIN

Työolobarometri lokakuu 1999
Työministeriö, TTO-tiimi

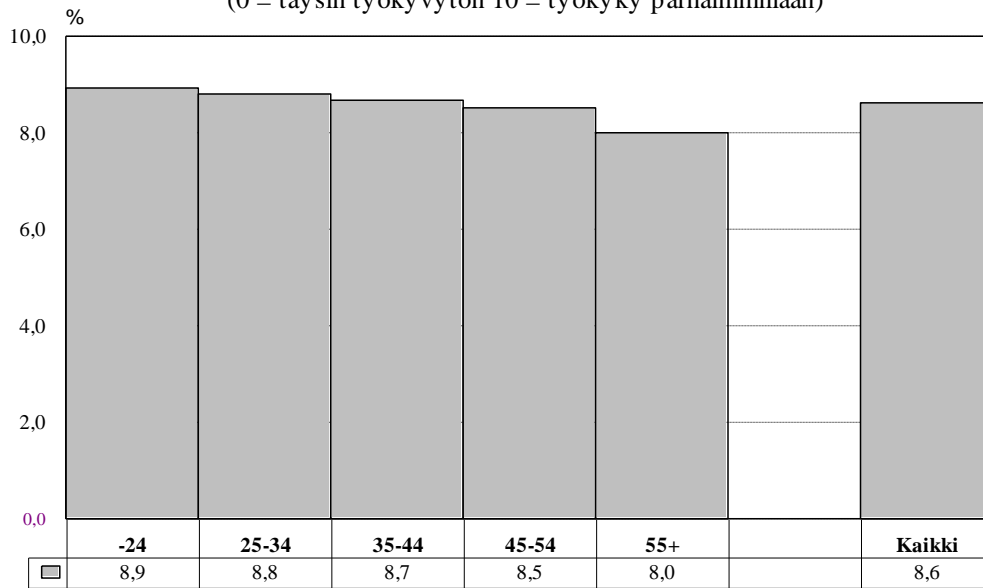
Eniten sairauspoissaoloja on ollut 25-34-vuotiailla. On selvää, että tämän ikäryhmän poissaoloista osa liittyy muuhun kuin omaan sairauteen. Poissa ollaan myös esimerkiksi lasten sairauksien takia.

Sairauspoissaolojen pituus kasvaa jonkin verran ikääntymisen myötä. Samalla kuitenkin lyhyiden poissaolojen määrä supistuu voimakkaasti. Yli 54-vuotiaista 14 prosentilla oli vuonna 1999 sairauspoissaoloja 10-24-päivää ja 10 prosentilla 25-99 päivää. Osuudet ovat suunnilleen kaksinkertaisia nuorimpaan ikäryhmään verrattuna.

Työssä olevat palkansaajat arvioivat itse oman työkykynsä varsin hyväksi. Myös ikäryhmien väliset erot ovat suhteellisen pieniä. Työkykyindeksi sisältää kahdenlaisia oman työkyvyn arvioita: toinen perustuu siihen, että nykyistä työkykyä verrataan henkilön parhaaseen mahdolliseen työkykyyn (asteikko 0 - 10) ja toisen perustana ovat nykyisen työn ruumiilliset ja henkiset vaatimukset. Molemmat arviot antavat samansuuntaisen tuloksen.

ITSE ARVIOIDUN TYÖKYVYN KESKIJARVO IKÄRYHMITTÄIN

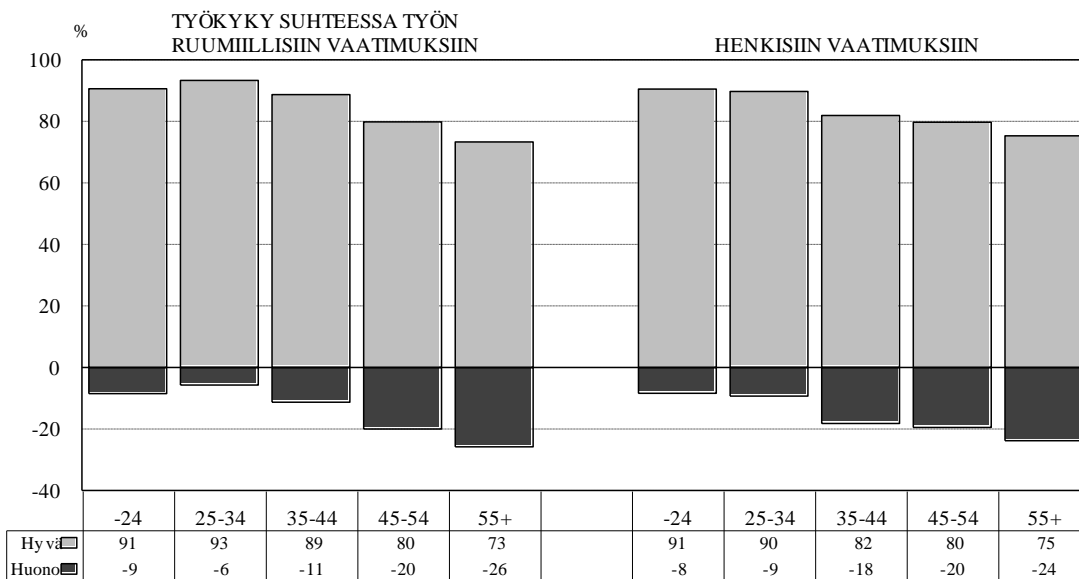
(0 = täysin työkyvytön 10 = työkyky parhaimmillaan)

Työolobarometri lokakuu 1999
Työministeriö, TTO-tiimi

Työssä olevat ovat arvioineet oman työkykynsä suhteessa parhaimpaa työkykyyn yllättävän hyväksi. Nuorilla keskiarvo on lähes 9 ja ikääntyneilläkin 8. Ikäryhmien väliset erot ovat varsin pieniä. Oman työkyvyn arvioiden keskiarvo laskee tasaisesti iän karttuessa. Vanhimman ikäryhmän kohdalla on pieni hyppäys alaspäin.

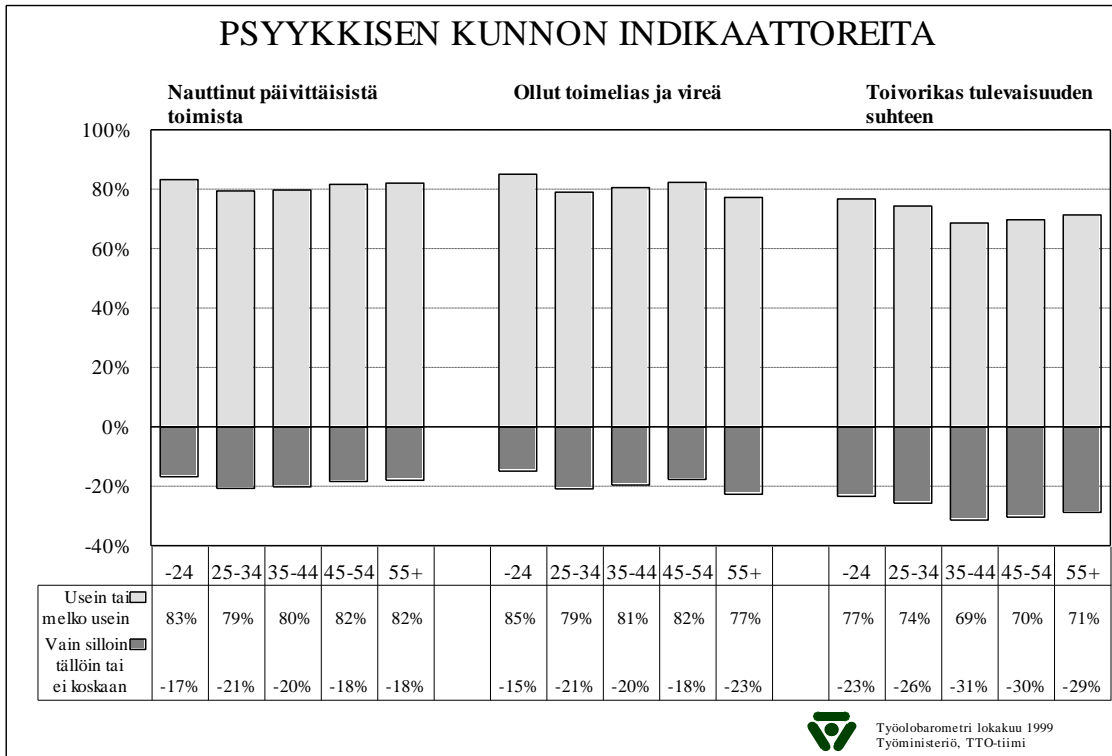
OMA TYÖKYKY SUHTEESSA HENKISIIN JA FYYSISIIN VAATIMUKSIIN IKÄRYHMITTÄIN

Työolobarometri lokakuu 1999
Työministeriö, TTO-tiimi

Työkyky suhteessa työn ruumiillisiin vaatimuksiin laskee hieman nopeammin kuin työkyky suhteessa työn henkisiin vaatimuksiin. Kun työkyky suhteutetaan omaan työhön, tulos on hieman koko työkykyindeksiä kielteisempi. Ikääntyneistä joka neljän arvioi työkykynsä melko tai erittäin huonoksi. 45-54-vuotiaista vastaava osuus on 20 prosenttia.

Työkykyindeksi sisältää myös eräitä psyykkisen kunnon indikaattoreita. Palkansaajien psyykkinen työkyvyn osiot ovat hieman erilaisia ikääntymistä ajatelle. Päivittäinen työnteko sujuu ikääntyviltä jopa hieman 25-44-vuotiaita paremmin. Tällä on ilmeisesti yhteys perhevaiheeseen ja muihin työn ulkopuolisiin asioihin.

Toimeliaisuus ja virkeys on korkeimmillaan kaikkein nuorimmilla ja 45-54-vuotiailla. Ikääntyneillä on jonkin verran laskua. Toiveikkuus tulevaisuuden suhteen liittyy nuoruuteen. Kuitenkin myös ikääntyneillä positiiviset arviot lisääntyvät.

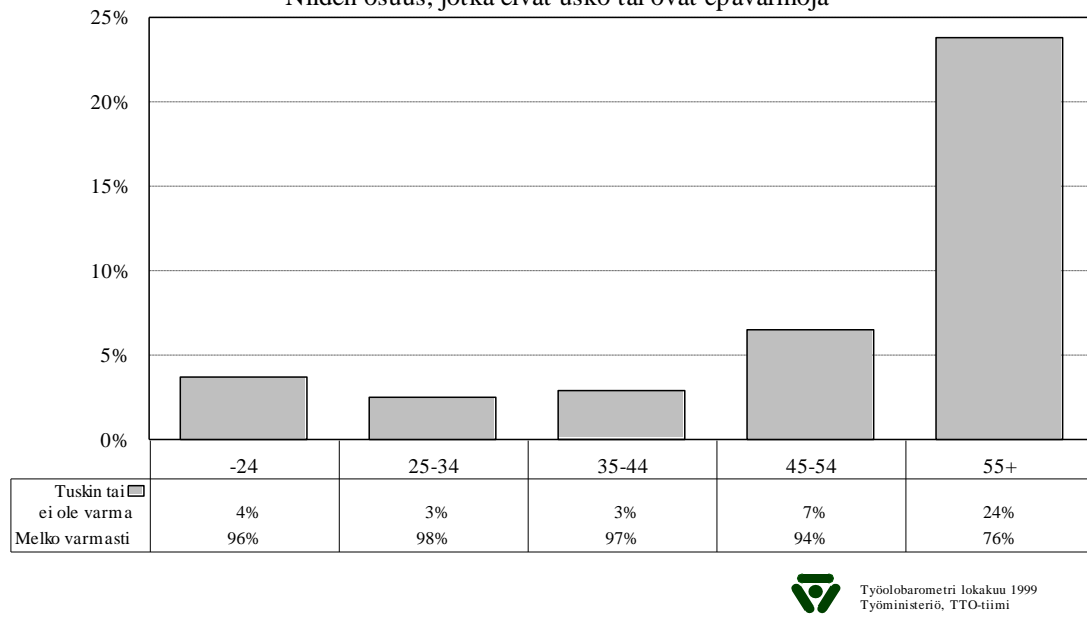
Kaiken kaikkiaan psyykkisen työkyvyn indikaattorit osoittavat, että ikääntyneet eivät kovinkaan paljoa poikkea muista. Keski-ikäisten arvioissa tulee esille työn ulkopuolisten asioiden merkitys ja se muuttaa arvioita jonkin verran kielteiseen suuntaan.

Vaikka ikääntyvien ja muiden välinen ero sekä fyysisessä että psyykkisessä työkyvyssä on suhteellisen pieni, ero työssä jaksamisen suhteen on yllättävän suuri. Palkansaajat arvioivat, jaksavatko he työskennellä nykyisessä ammatissaan kahden vuoden kuluttua.

Yli 54-vuotiaista joka neljäs arvioi, että hän ei ole varma tai tuskin jaksaa nykyisessä ammatissa kahden seuraavan vuoden jälkeen. 45-54-vuotiailla osuus on vai 7 prosenttia ja heitä nuoremmilla hyvin alhainen, 3-4 prosenttia. Vaikka työkyvyssä ei ole suurta eroa ikääntyneimmän ja muiden ikäryhmien välillä, jaksamisessa kynnys on selvä. Kysymyksessä korostetaan terveyttä, mutta on ilmeistä, että vastausten taustalla on muitakin syitä.

USKOOKO JAKSAVANSA TERVEYDEN PUOLESTA NYKYISESSÄ AMMATISSA KAHDEN VUODEN KULUTTUA?

Niiden osuus, jotka eivät usko tai ovat epävarmoja

Edellä käsiteltiin kiireen ja työn rasittavuuden lisääntymistä työelämässä. Samansuuntaisia muutoksia ovat myös ylitöiden lisääntyminen ja esimerkiksi palkkaustapojen muutokset. 45-54-vuotiaat ovat sopeutuneet tällaisiin muutoksiin yllättävän hyvin. Sen sijaan vanhimmassa ikäryhmässä tilanne ei ole yhtä hyvä.

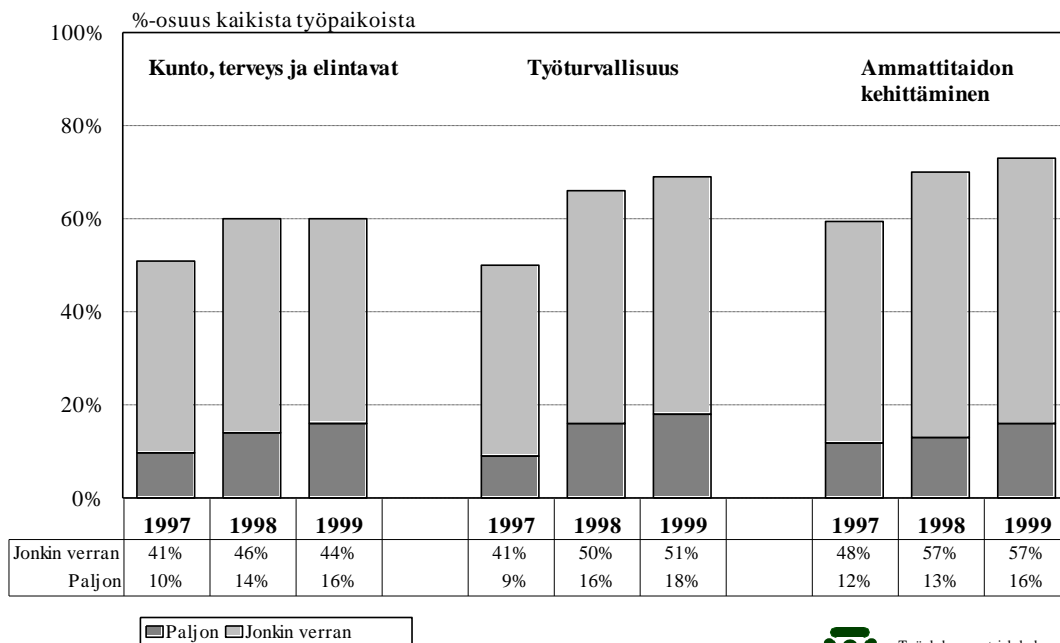
13. Työkykyä ylläpitävä toiminta ja työkyky

Työkykyä ylläpitävä toiminta on ollut 1990-luvun loppuvuosina ollut yleisempää kuin muu työpaikkojen kehittämistoiminta. Se on myös lisääntynyt voimakkaasti. Kuitenkin on oletettavaa, että osittain kysymys on siitä, että työkykyä ylläpitäväksi toiminnaksi on alettu mieltää myös sellaista toimintaa, jota kutsuttiin aikaisemmin jollakin muulla nimellä. Kaikki lisäys ei ole siis tässä mielessä ”uutta” toimintaa.

Kaikkein eniten on lisääntynyt ammattitaidon kehittäminen. Tällaista toimintaa on ollut vuonna 1999 kolmella työpaikalla neljästä. Työturvallisuuteen on pyritty vaikuttamaan 69 prosentilla ja työntekijöiden kuntoon tai terveyteen 60 prosentilla työpaikoista. Vertailun vuoksi voi todeta, että muunlaista kehittämistoimintaa on ollut noin puolella kaikista toimipaikoista.

Kehittäminen on lisääntynyt kaikilla sektoreilla. Varsinkaan työntekijöiden osaamiseen ja ammattitaitoon liittyvässä kehittämisviikauudessa ei juurikaan ole sektoreittaisia eroja. Työntekijöiden kuntoon, terveyteen ja elintapoihin on vaikutettu muita sektoreita vähemmän yksityisellä palvelusektorilla ja keskimääräistä enemmän valtion työpaikoilla.

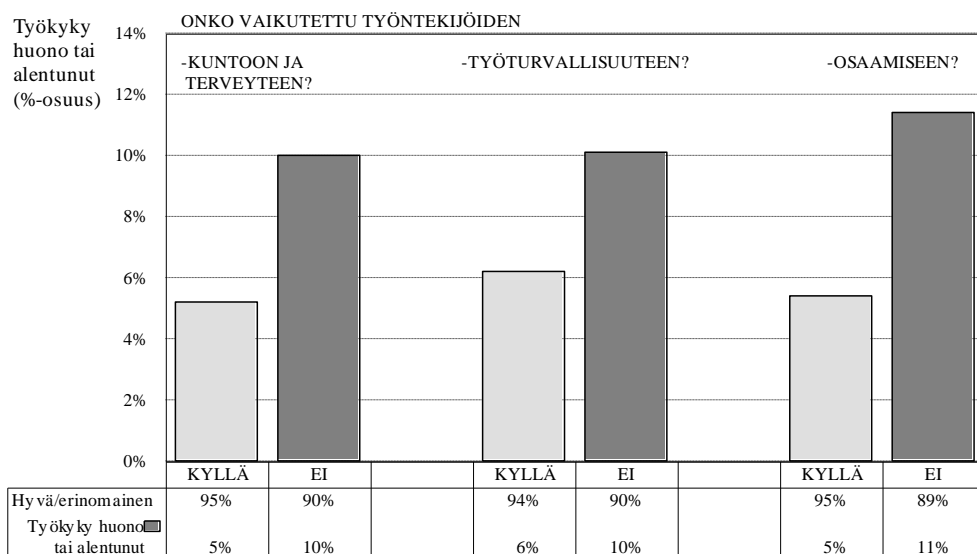
ONKO TYÖPAIKALLANNE PYRITYT SYSTEMAATTISESTI VAIKUTTAMAAN TYÖNTEKIJÖIDEN TYÖKYVYN YLLÄPITÄMISEEN?

Työolobarometri lokakuu 1999
Työministeriö, TTO-tiimi

Tyky-toiminnalla on selvä yhteys henkilöstön työkykyyn. Niillä työpaikoilla, joilla työkykyyn on aktiivisesti pyritty vaikuttamaan, sellaisten henkilöiden osuus, joiden työkyky on huono tai alentunut, on selvästi alhaisempi kuin niillä työpaikoilla, joilla tällaista toimintaa ei ole ollut. Ero on erittäin selvä. Työkykyä on mitattu työkykyindeksillä.

TYKY-TOIMINTA TYÖPAIKALLA JA ALENTUNEEN TAI HUONON TYÖKYVYN ESIINTYVYYS

Työolobarometri lokakuu 1999
Työministeriö, TTO-tiimi

Tulokselle voi löytää ainakin kaksi erilaista selitystä. Yksinkertainen selitys olisi se, että työtoiminta lisää työkykyä. Tämä tuskin kuitenkaan on koko totuus. Voi nimittäin ajatella, että asia on myös toisin päin. Työkykyä ylläpitävää toimintaa harrastetaan enemmän sellaisilla työpaikoilla, joiden työntekijöiden työkyky on hyvä. Kiinnostavaa on havaita, että työkyvyssä suurin ero on sellaisten toimipaikkojen välillä, jotka ovat kehittäneet työntekijöidensä osaamista ja jotka eivät ole tällaista tehneet. Tämä osoittaa, että terveyden ja työturvallisuuden rinnalla myös ammattitaidolla on keskeinen merkitys työkyvylle. Vahva osaaminen ja ammattitaito voi lievittää myös jaksamiseen ja edellä käsitellyn työn rasittavuuden lisääntymiseen liittyviä ongelmia.

14. Eri ikäryhmien arvioita työelämän muutoksen suunnasta

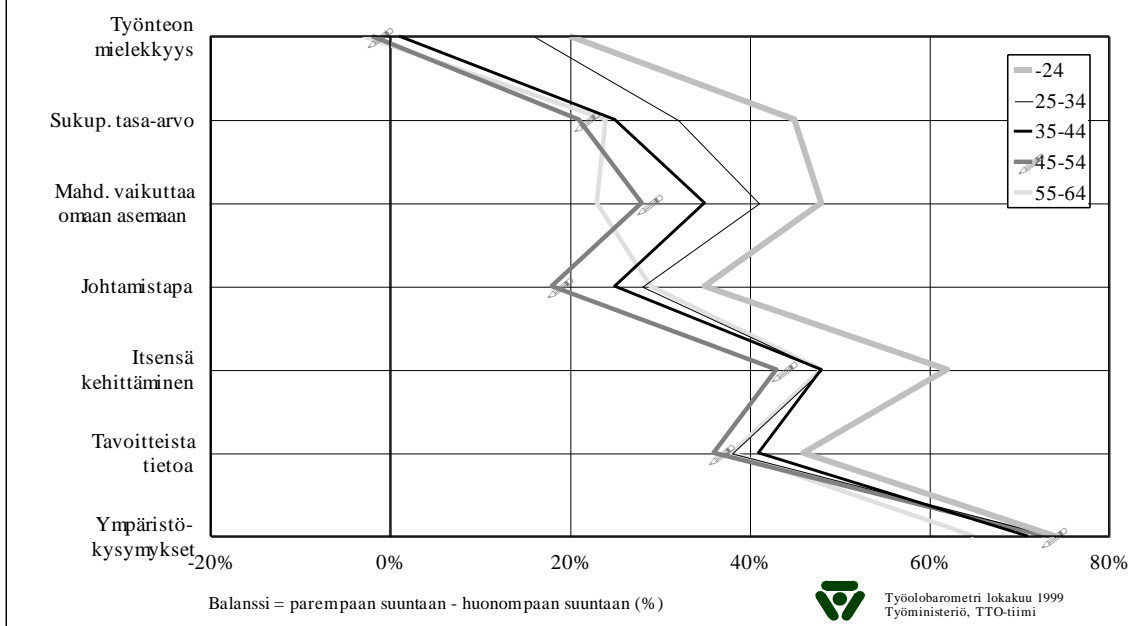
Millaisia ovat olleet eri ikäryhmien käsitykset 1990-luvun työelämän muutoksista? Millaiset muutokset ovat olleet myönteisiä ja millaiset kielteisiä? Tällaisia asioita analysoidaan lopuksi. Palkansaajat ovat eri vuosina arvioineet, onko työelämä (haastatteluhetkellä) muuttumassa hyvään vai huonoon suuntaan. Arvioitavana on ollut seitsemän erilaista teemaa alkaen työntöön mielekkyydestä ja päättyen ympäristöasioiden hoitoon työpaikoilla. Nämä teemat ovat hyvin yleisiä. Kuitenkin kokemus eri vuosilta on osoittanut, että tällaiset arviot heijastelevat hyvin herkästi palkansaajien suhtautumista muutoksiin.

Seuraavassa palkansaajien arviot on esitetty profiileina, joissa on kuvattu eri-ikäisten muutossuuntaa koskevien arvioiden balansseja eri ajankohtina ja eri ikäluokissa. Balanssi on laskettu vähentämällä myönteisten arvioiden prosenttiosuudesta kielteisten arvioiden prosenttiosuus. Se kuvaa siis sitä, kumpi muutossuunta on saanut enemmän kannatusta ja kuinka suuri myönteisten ja kielteisten arvioiden ero on. Niiden osuus, jotka sanovat asioiden pysyvän ennallaan, ei kuviossa tule esille.

Vuonna 1999 nuorimmat ikäluokat ovat suhtautuneet muutosten suuntaan selvästi ikään-tyneempiä myönteisemmin. Kokonaisuutena ottaen kaikkein kriittisimpiä ovat olleet 45-54-vuotiaat. He ovat epäilleet muita enemmän mm. johtamistapojen muutossuuntaa. Sama asia tuli esille edellä analysoitaessa työpaikan ristiriitoja.

Eri teemojen painotukset ovat eri ikäryhmissä hyvin samansuuntaisia. Työntöön mielekkyyden muutossuunta on saanut kaikkein vähiten myönteisiä arvioita ja ympäristökysymysten hoito työpaikalla on saanut eniten positiivisia arvioita.

TYÖELÄMÄN MUUTOKSEN SUUNTA VUONNA 1999 IKÄRYHMITTÄIN

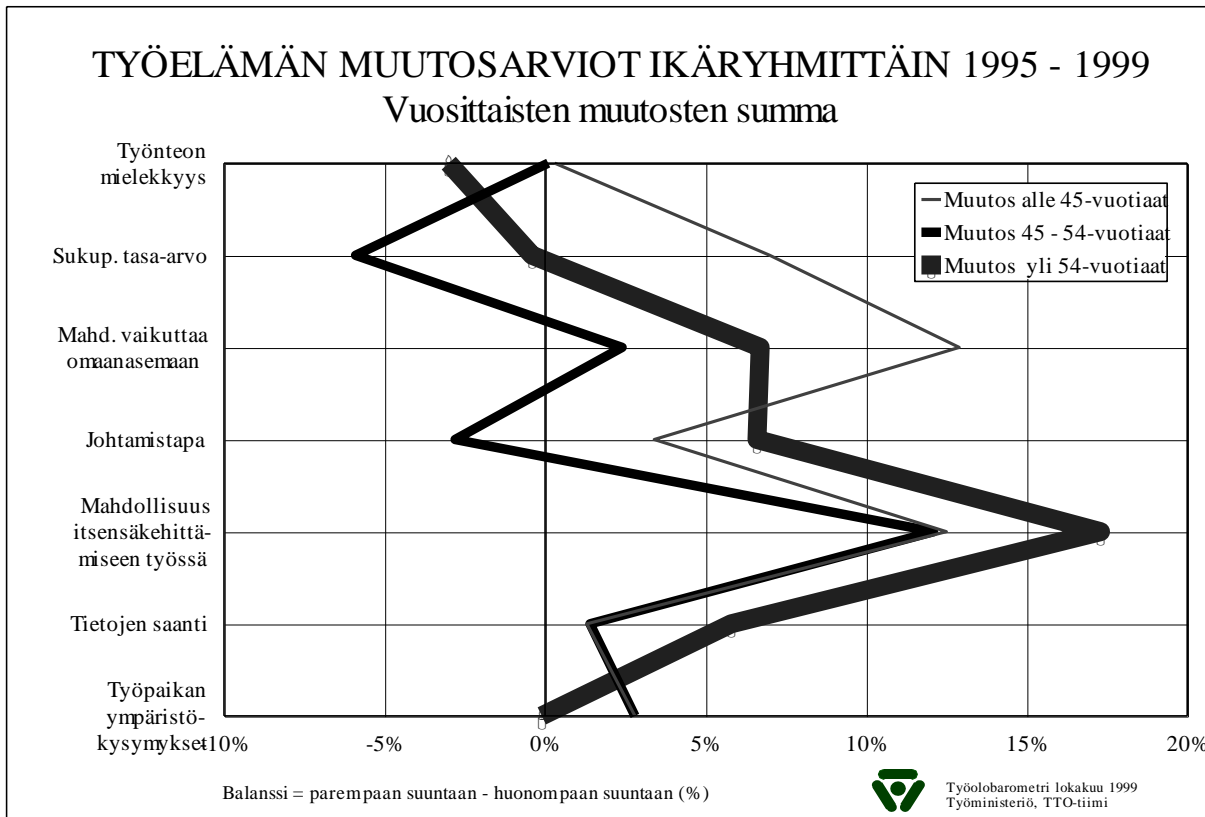
Erityisesti työn mielekkyyden kohdalla yli 34-vuotiaiden arviot poikkeavat heitä nuorempien arvioista. Ikääntyvistä lähes yhtä moni on ollut sitä mieltä, että työn mielekkyys on muuttumassa huonoon suuntaan kuin että se on muuttumassa hyvään suuntaan. Ikääntyvät siis epäilevät työn mielekkyttä muita enemmän.

Jotta eri-ikäisten suhtautumisesta muutokseen saataisiin luotettavampi kuva, seuraavassa on tiivistetty vuosien 1995 – 1999 muutokset yhteen kuvioon. Kuviossa on eri vuosien muutossuuntien arviot (hyvään vai huonoon suuntaan) summattu yhteen kaikilta viideltä vuodelta. Tällä tavalla on saatu esille eri ikäryhmien arviot koko 1990-luvun jälkipuoliskolta. Kysymys on vuosien 1995 – 1999 aikana tapahtuneiden muutosten yhteenlasketusta nettoarviosta.

Kaikkein kriittisimmin muutokseen ovat suhtautuneet 45-54-vuotiaat, jos ei oteta huomioon työn mielekkyyden muutosarviota, joka on ollut skeptisin yli 54-vuotiailla. 45-54-vuotiaista enemmistö on sanonut sukupuolten välisen tasa-arvon muuttuneen pikemmin huonoon kuin hyvään suuntaan. Sama pätee johtamistapojen muuttumiseen ja osittain myös tietojen saamiseen työpaikan asioista. Itsensäkehittämisen muutossuuntaa on pidetty useammin hyvänä kuin huonoja.

Yli 54-vuotiaiden näkemys vuosikymmen jälkiosan muutoksista on selvästi edellisiä positiivisempi. Ainoastaan työnteon mielekkyyden muutossuuntaa on epäilty. Ikääntyneet ovat painottaneet hyvinä muutossuuntina mm. itsensäkehittämismahdollisuuksia, vaikutusmahdollisuuksia ja myös johtamistapojen muutoksia.

Vertailukohtana voi pitää alle 45-vuotiaita, joiden muutosarviot ovat yllättävän lähellä vanhinta ikäryhmää ja toisaalta varsin kaukana 45-54-vuotiaista. Alle 45-vuotiaat suhtautuvat muita positiivisemmin tasa-arvon kehitykseen ja ennen kaikkea vaikutusmahdollisuuksien muuttumiseen.

Jos tähänastisten muutossuuntien perusteella yrittää arvioida lähitulevaisuutta, voi nähdä, että nykyisenkaltainen muutos on nähty kokonaisuutena ottaen varsin myönteisenä. Olennainen ongelma kuitenkin on ollut se, että työntekeä ei kovinkaan usein ole koettu mielekkääksi. Muutoksiin on sopeuduttu, mutta niiden mieli voidaan asettaa kyseenalaiseksi. Arvioissa tulee esille 45-54-vuotiaiden ja vanhimman yli 54-vuotiaiden suuri ero suhtautumisessa muutoksiin. Vanhin ikäluokka on suhtautunut varsin positiivisesti asioihin toisin kuin 45-54-vuotiaiden ikäluokka. Voisi ennakoida, että tällainen ero ei liity pelkästään ikääntymiseen ja siksi suurten ikäluokkien ikääntyessä myös vanhimman ikäryhmän odotukset tulevat muuttamaan.

15. Työkyvyn yhteydet työpaikan ominaisuuksiin ja toimintatapoihin

Työkykyindeksin avulla mitatulla työkyvyllä on työpaikkojen työkykyä ylläpitävän toiminnan lisäksi lukuisia yhteyksiä muihinkin työpaikan ominaisuuksiin tai toimintatapoihin. Seuraavassa on tiiviisti esitetty joitakin tällaisia. On huomattava, että usein kysymys on vain yhteyksistä, ei kausaalista riippuvuussuhteista. Jos riippuvuudet tulkitaan kausaaliksi, monissa tapauksissa kausaalisuuden suuntaa on vaikea määrittää ja lisäksi usein pitäisi analysoida tarkemmin väliin tulevia mekanismeja ja prosesseja.

Tässä yhteydessä ei ole eritelty yhteyksiä ikäryhmittäin, koska aineiston koko on liian pieni tällaiseen. Seuraavassa asetelmassa on vertailtu sellaisten palkansaajien osuuksia, joiden työkyky on alentunut tai huono, erilaisilla työpaikoilla. Kaikki tiedot ovat vuodelta 1999.

OMINAISUUS		Työkyky huono tai alentunut (%-osuus)
Irtisanottu työntekijöitä	Kyllä	10
	Ei	7
Osa-aikaistettu työntekijöitä	Kyllä	16
	Ei	7
Henkilöstön pätevyys ja osaaminen	Lisääntynyt	5
	Vähentynyt	16
Vaikutusmahdollisuudet työtehtäviin	Parantuneet	5
	Heikentyneet	18
Työtahti ja kiire	Lisääntynyt	9
	Vähentynyt	2
Työn fyysinen rasittavuus	Lisääntynyt	11
	Ennallaan	6
	Vähentynyt	0
Työn henkinen rasittavuus	Lisääntynyt	10
	Ennallaan	5
	Vähentynyt	1
Työnantajan kustantama koulutus	Lisääntynyt	4
	Vähentynyt	12
Mahdollisuus käyttää kykyjään työssään	Lisääntynyt	4
	Vähentynyt	19
Kehitetty tuottavuutta, laatua tai palvelua	Kyllä	6
	Ei	8
Työpaikalla työskennellään ryhmissä	Pääosin	7
	Osittain	5
	Ei lainkaan	10
Esimiesten johtamistavan muutossuunta	Parempaan	5
	Huonompaan	16
Työnteon mielekkyyden muutossuunta	Parempaan	6
	Huonompaan	11

LÄHTEET

Ehdotus Kansallisen Ikäohjelman seurantajärjestelmäksi. Sosiaali- ja terveysministeriö & Työministeriö. Helsinki 1999.

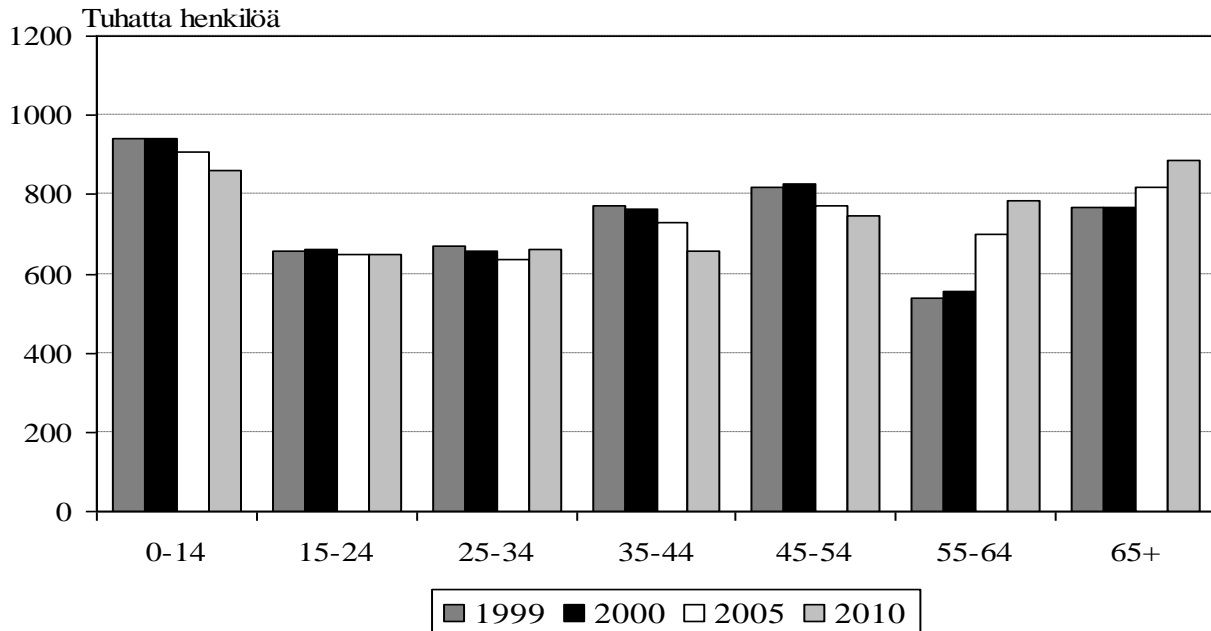
Ikääntyvät työelämässä. Liiteosa. Komiteamietintö 1996:14. Työministeriö. Helsinki 1996.

Työolobarometrit vuosilta 1992 – 1999. Julkaistu Työpoliittisia tutkimuksia -sarjan niteinä numero 38/1993, 72/1994, 112/1995, 145/1996, 169/1997, 186/1998, 204/1999 ja 217/2000. Työministeriö. Helsinki.

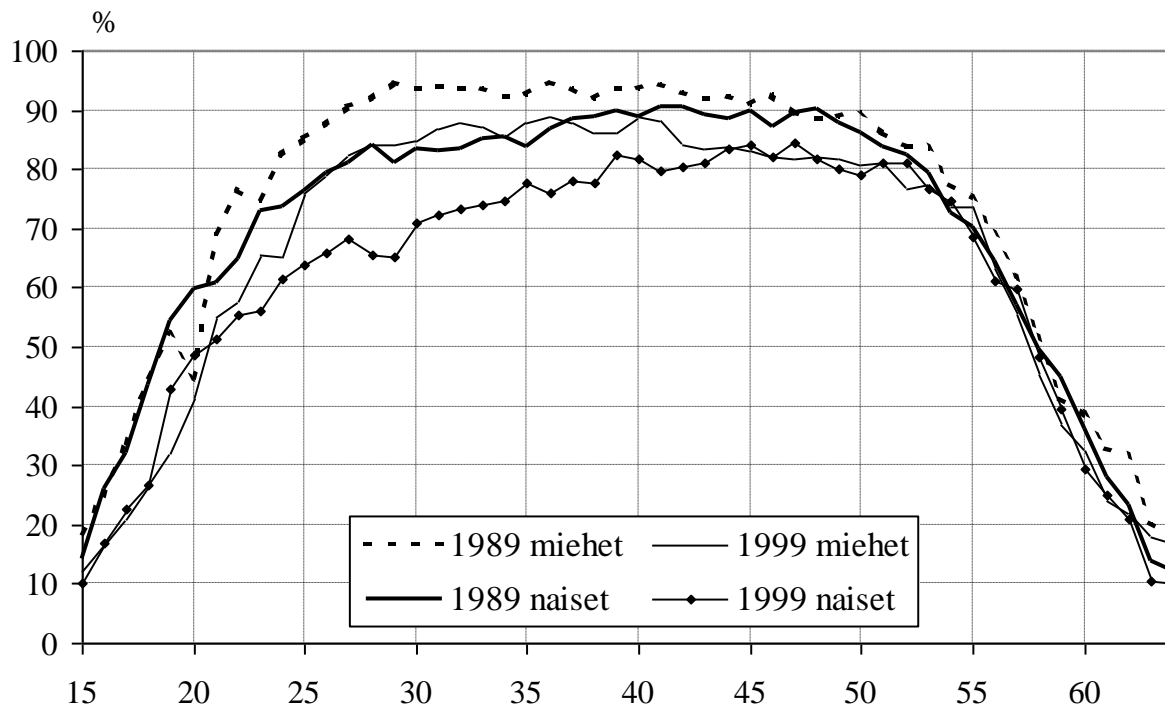
Vuosien 1993 – 1999 työolobarometriä alkuperäisaineistot.

Liitekuviot

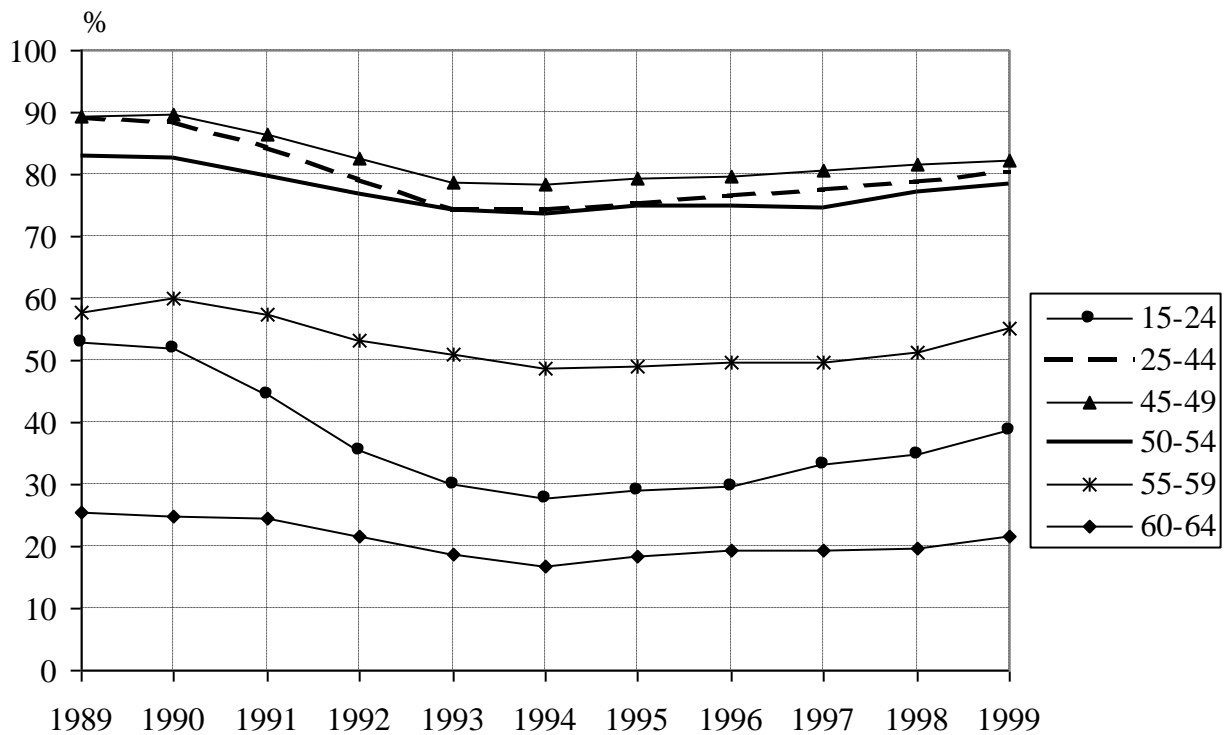
Liitekuvio 1. Väestön määrä ikäryhmittäin vuosina 1995, 2000, 2005 ja 2010. Tilastokeskus, väestötilasto.

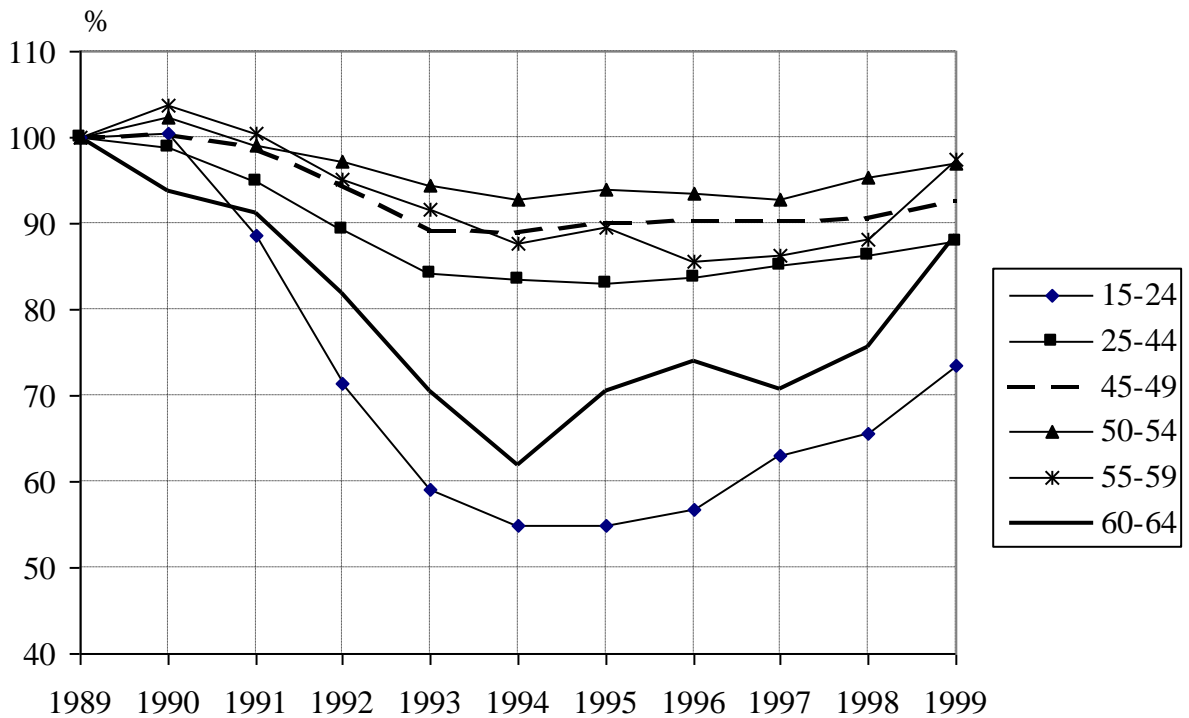
Liitekuvio 2. Työllisyysaste iän ja sukupuolen mukaan vuosina 1989 ja 1999. Tilastokeskus, työvoimatutkimus.

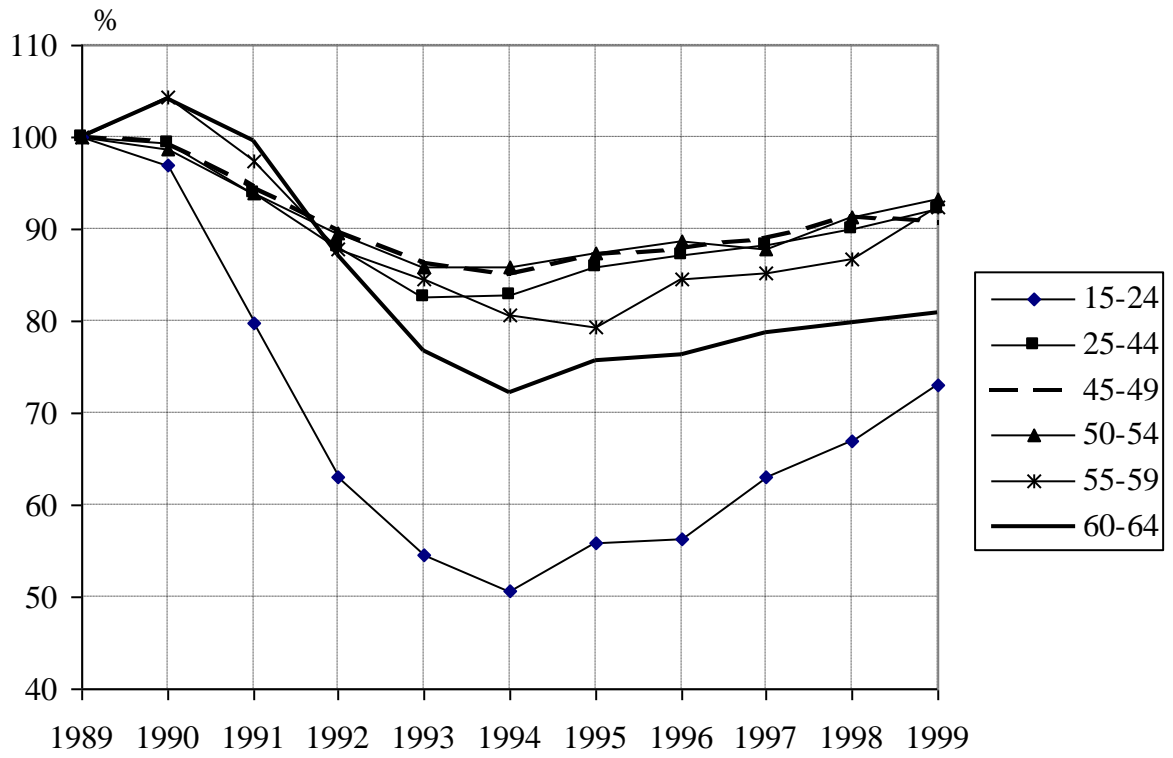
Liitekuvio 3. Ikäryhmittäiset työllisyysasteet vuosina 1989 – 1999. Tilastokeskus, työvoimatutkimus.

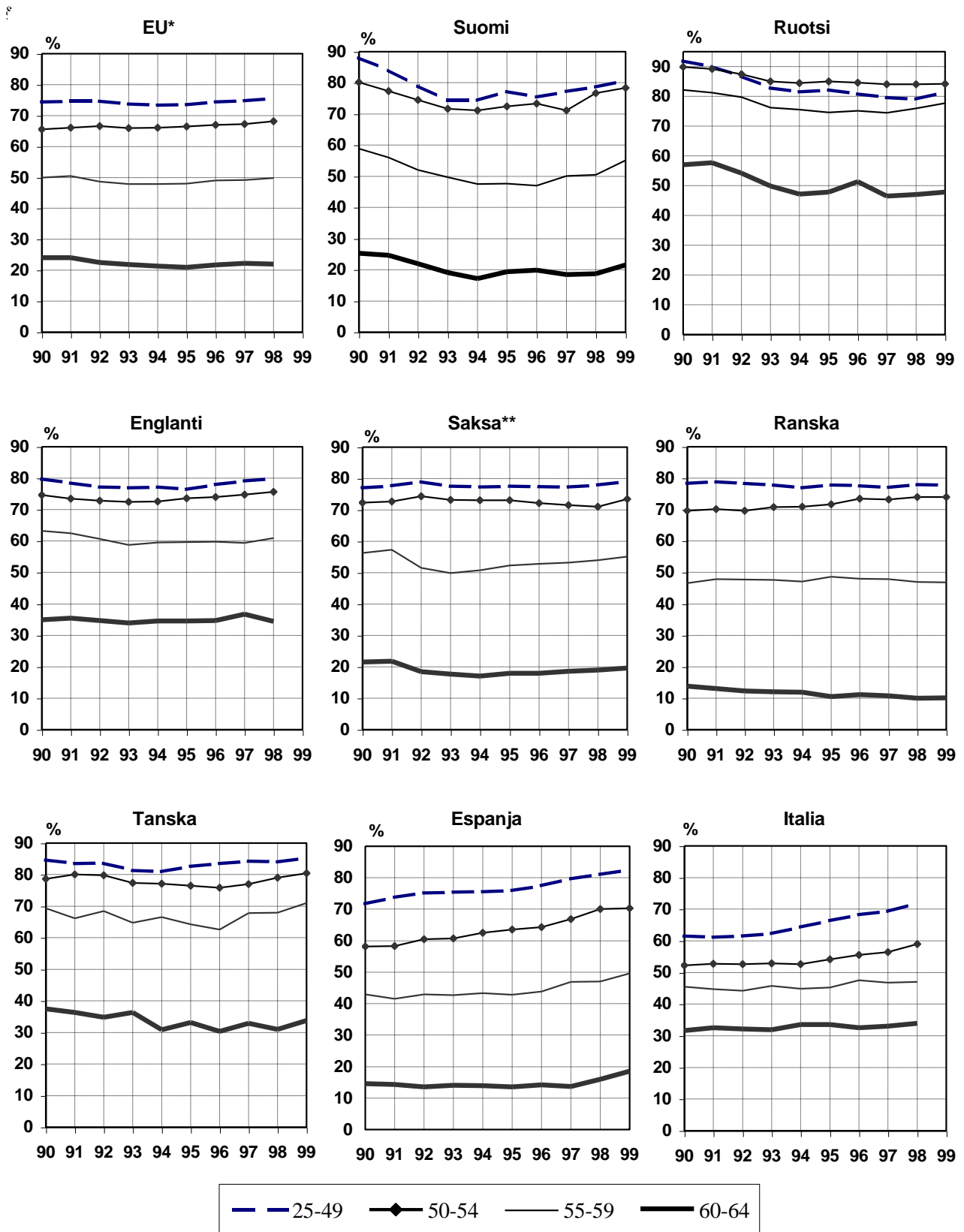
Liitekuvio 4a. Työllisyysasteindeksi ikäryhmittäin, naiset. 1989 = 100. Tilastokeskus, työvoimatutkimus.

Liitekuvio 4b. Työllisyysasteindeksi ikäryhmittäin, miehet. 1989 = 100. Tilastokeskus, työvoimatutkimus.

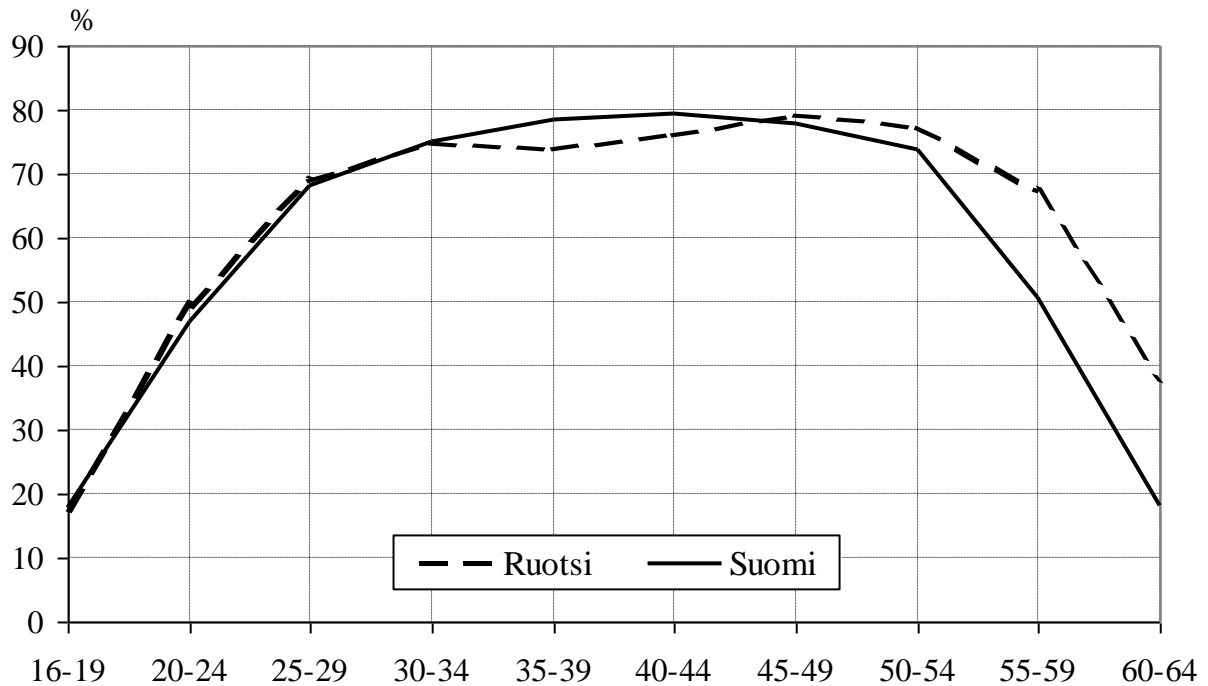
Liitekuvio 5. Työllisyysaste iän mukaan keskimäärin vuosina 1990 – 1999 EU:ssa, Suomessa ja keskeisissä EU-maissa. OECD Labour Force Survey ja New Cronos, CD-ROM 22.4.2000, Eurostat.

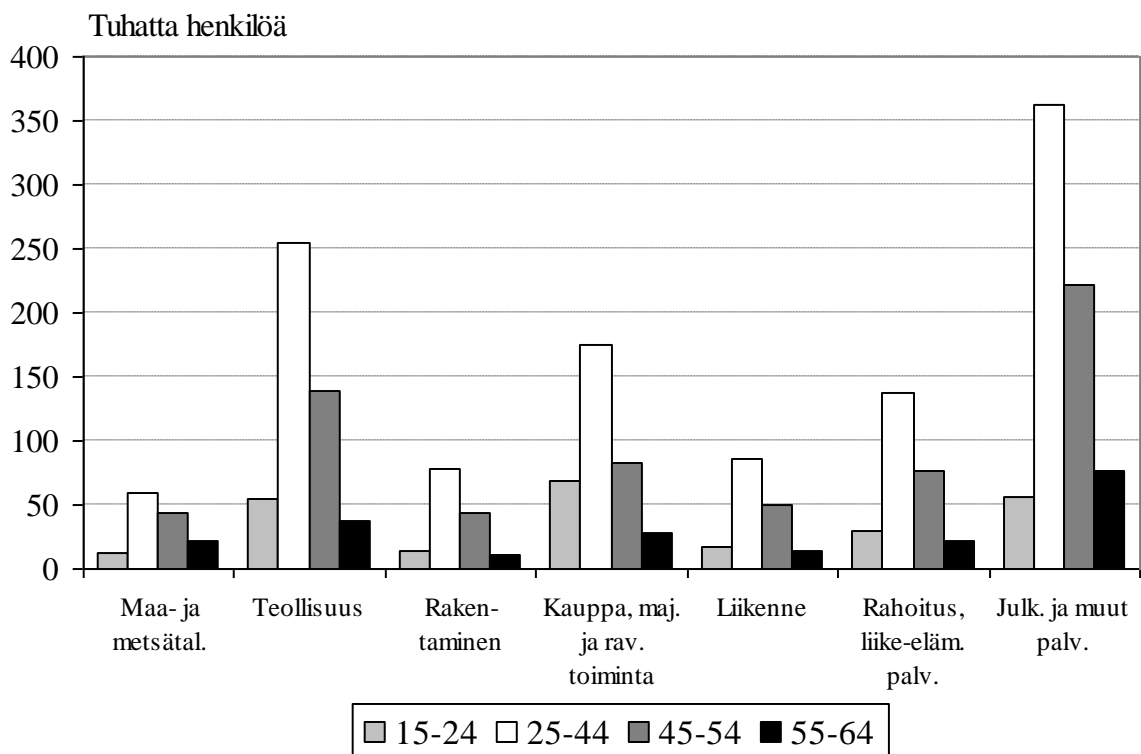
* 1990-1995 12 maata, 1996-1997 15 maata
 ** 1990-1993 Länsi-Saksa, 1994-1999 Saksa

** 1999 lähde: Tilastokeskus, työvoimatutkimus

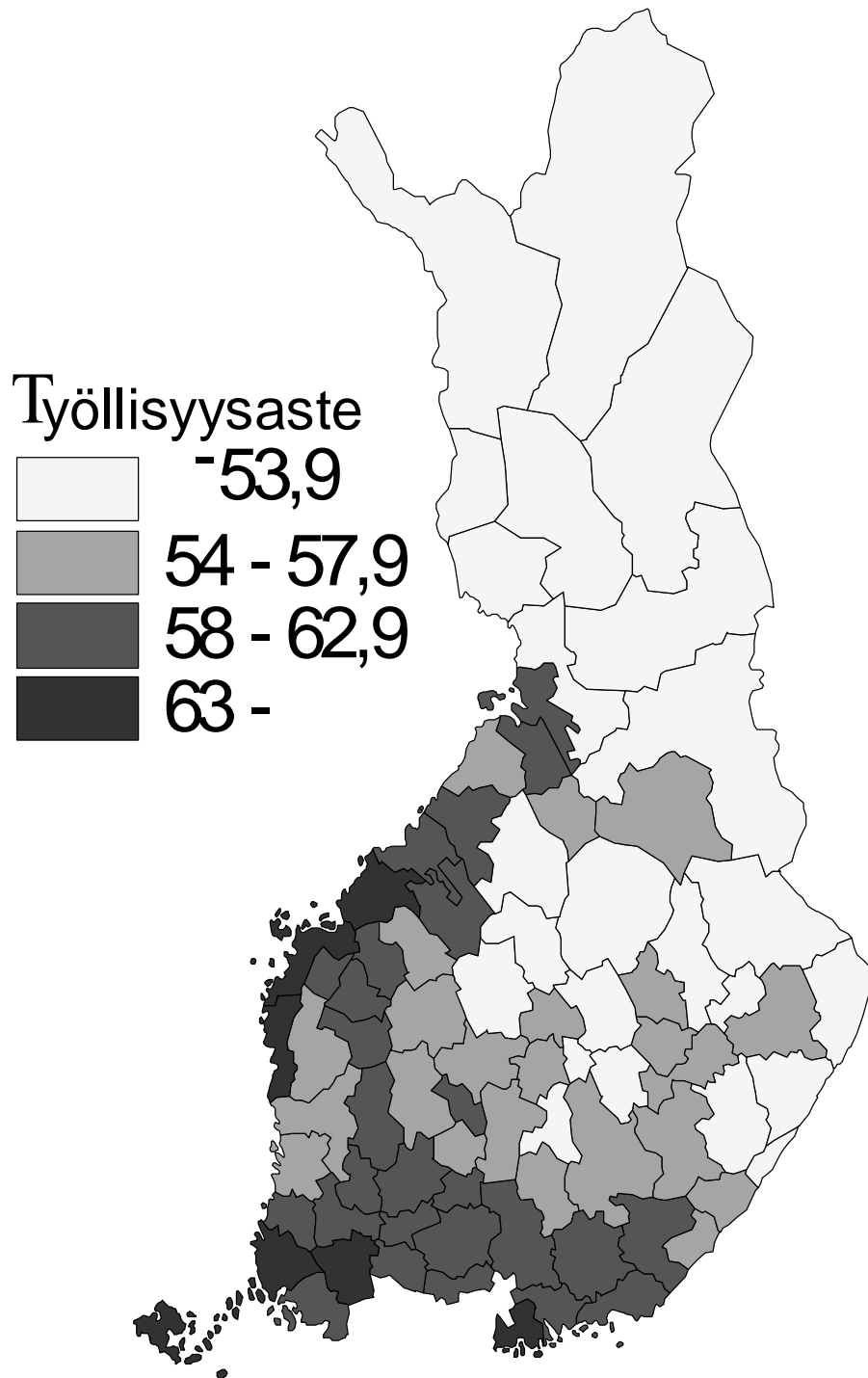
Liitekuvio 6. Kokoaikavastaava työllisyysaste, jos työtunnit 35 h/vko Suomessa ja Ruotsissa vuonna 1999. Tilastokeskus, työvoimatutkimus ja LFS, Statistics Sweden.

Liitekuvio 7. Työllisten jakautuminen eri toimialoille iän mukaan vuonna 1999. Tilastokeskus, työvoimatutkimus.

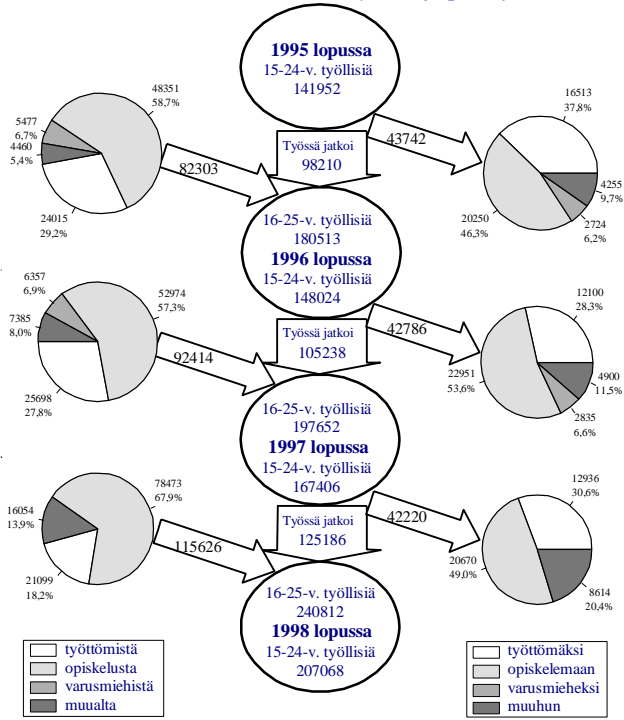

Liitekuvio 8. 15-64-vuotiaiden työllisyysaste seutukunnittain vuonna 1998. Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto

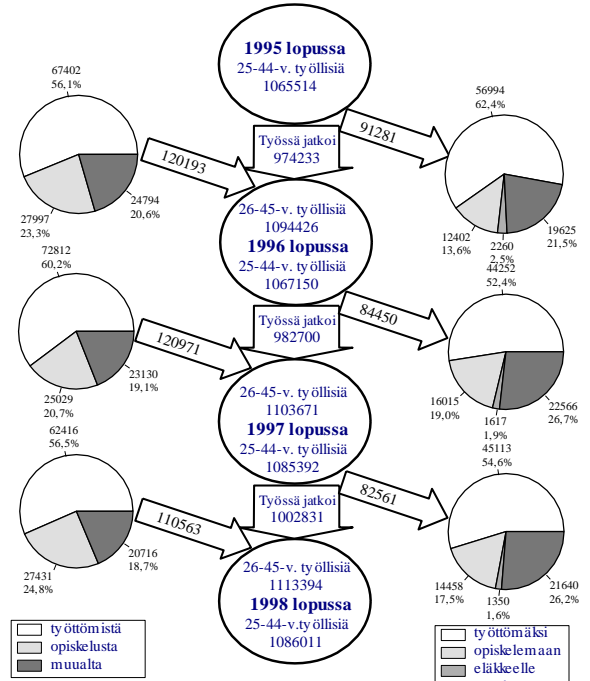

Liitekuvio 9. Virrat työhön ja työstä eri ikäluokissa vuosina 1995 – 1997. Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto

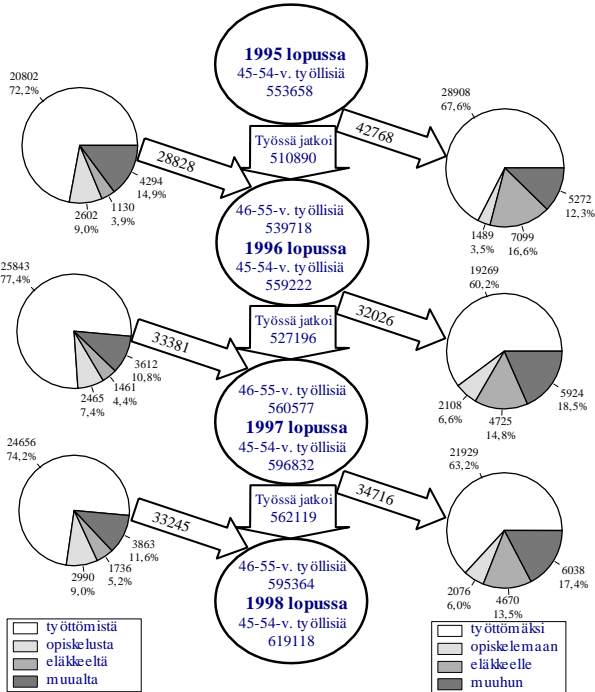
15-25-vuotiaiden virta työhön ja pois työstä

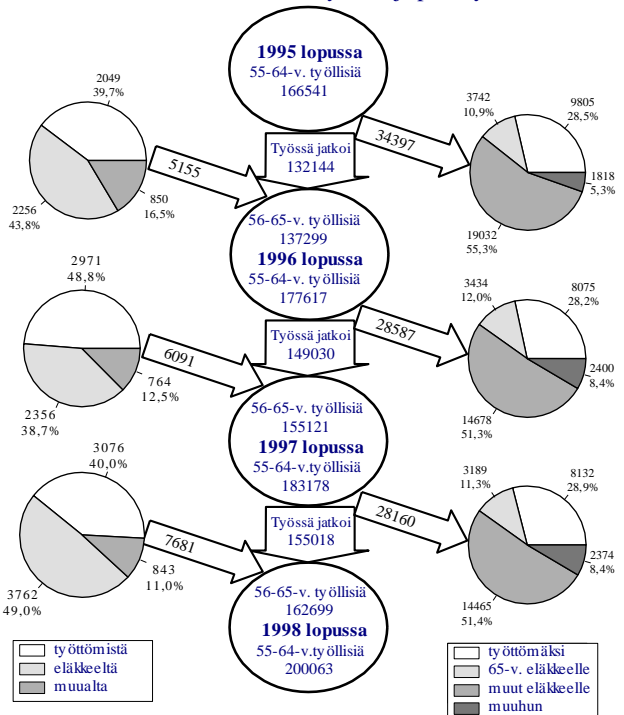
25-45-vuotiaiden virta työhön ja pois työstä

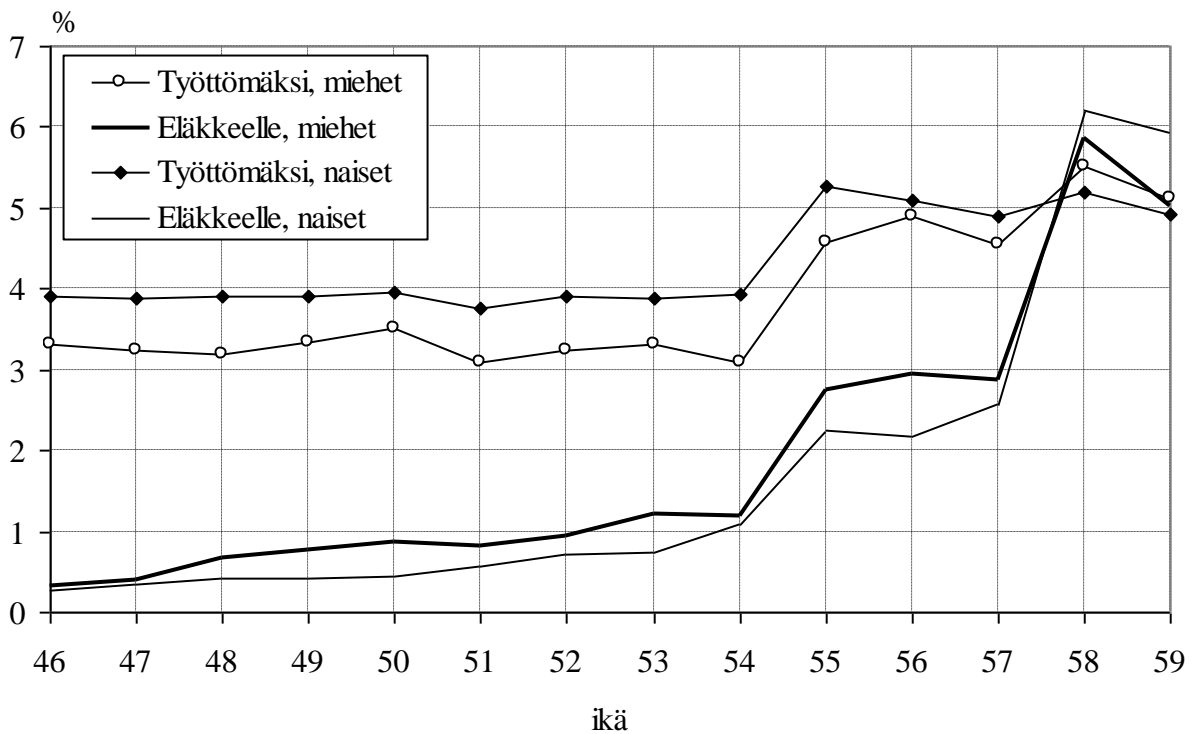
45-55-vuotiaiden virta työhön ja pois työstä

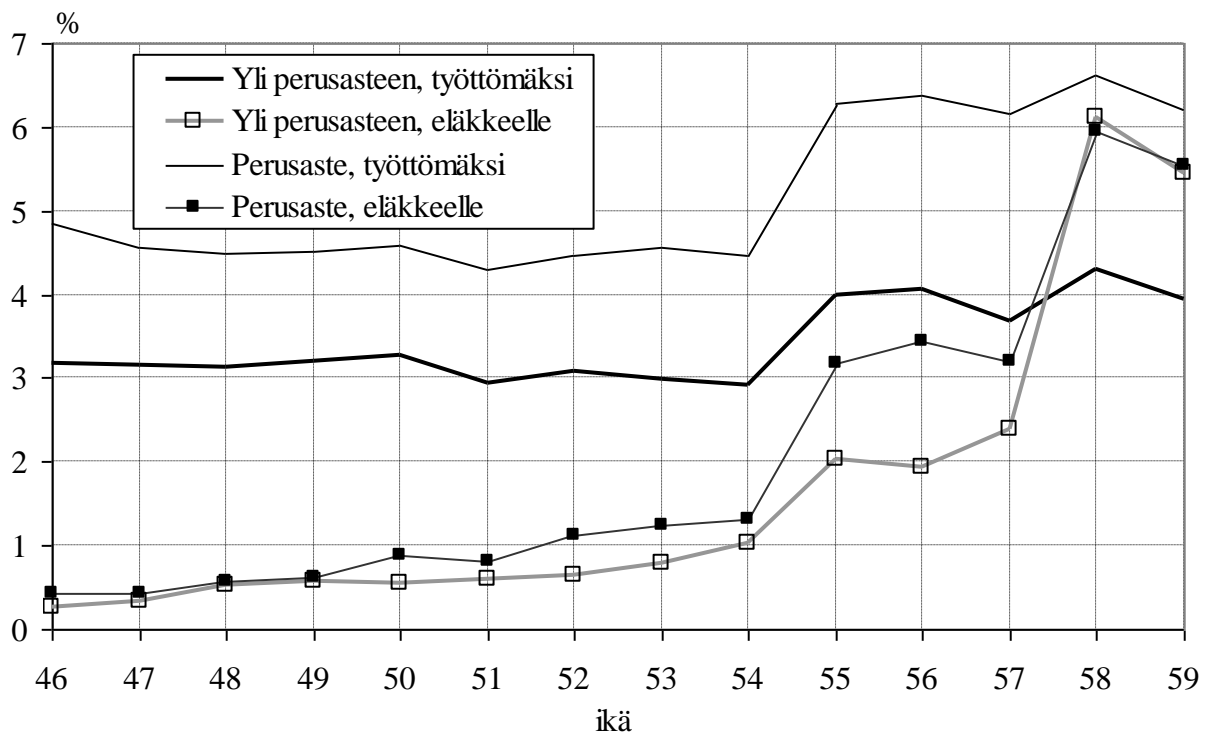
55-65-vuotiaiden virta työhön ja pois työstä

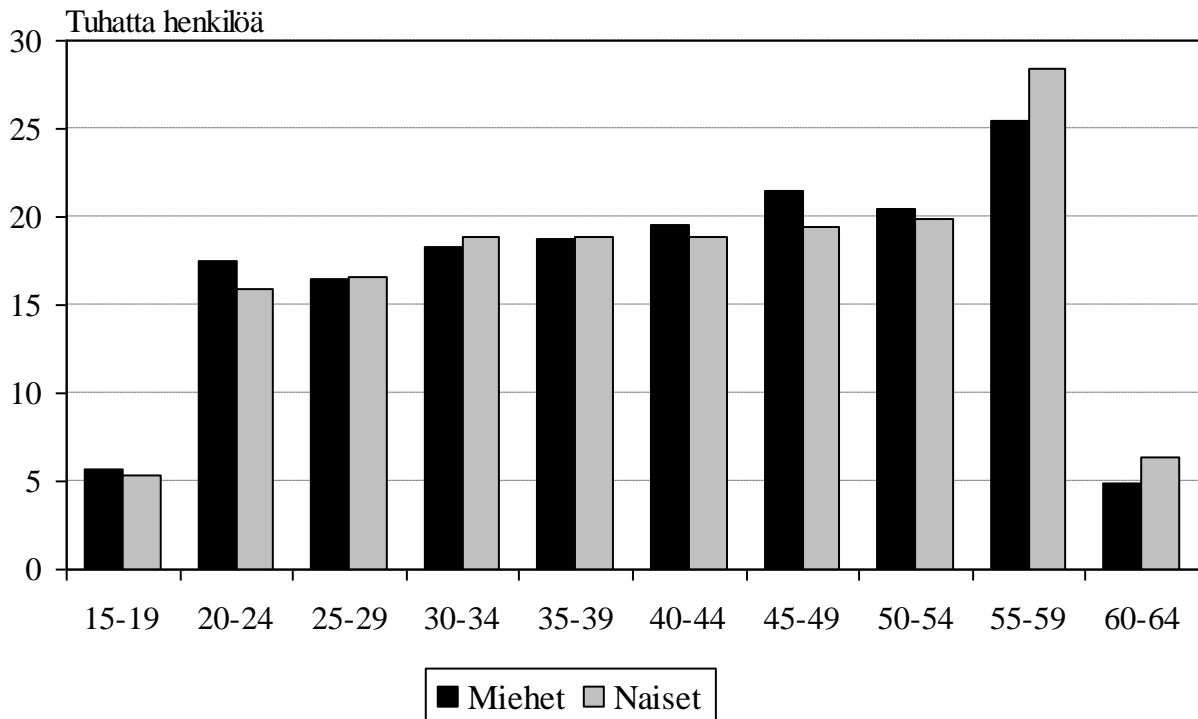
Liitekuvio 10. Työllisten poistuma työttömyyteen ja eläkkeelle iän ja sukupuolen mukaan vuonna 1998. Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto.

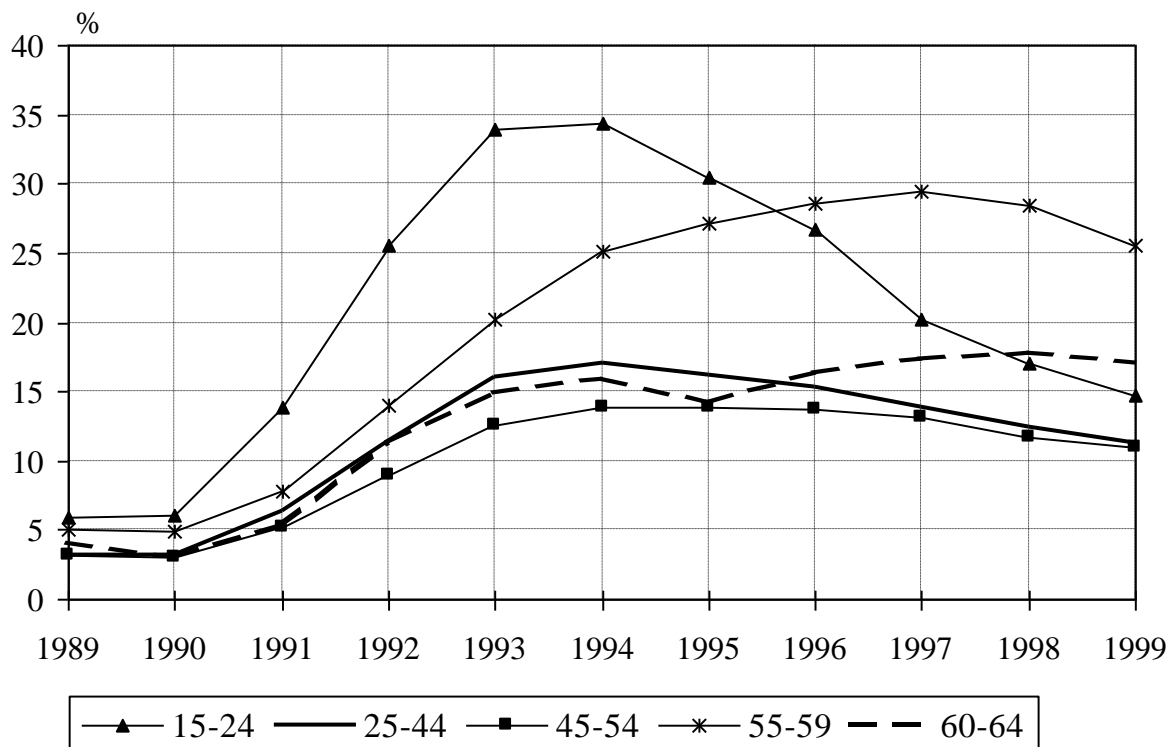
Liitekuvio 11. Työllisten poistuma työttömyyteen ja eläkkeelle iän ja koulutustason mukaan 1998. Tilastokeskus, Työssäkäyntitilasto.

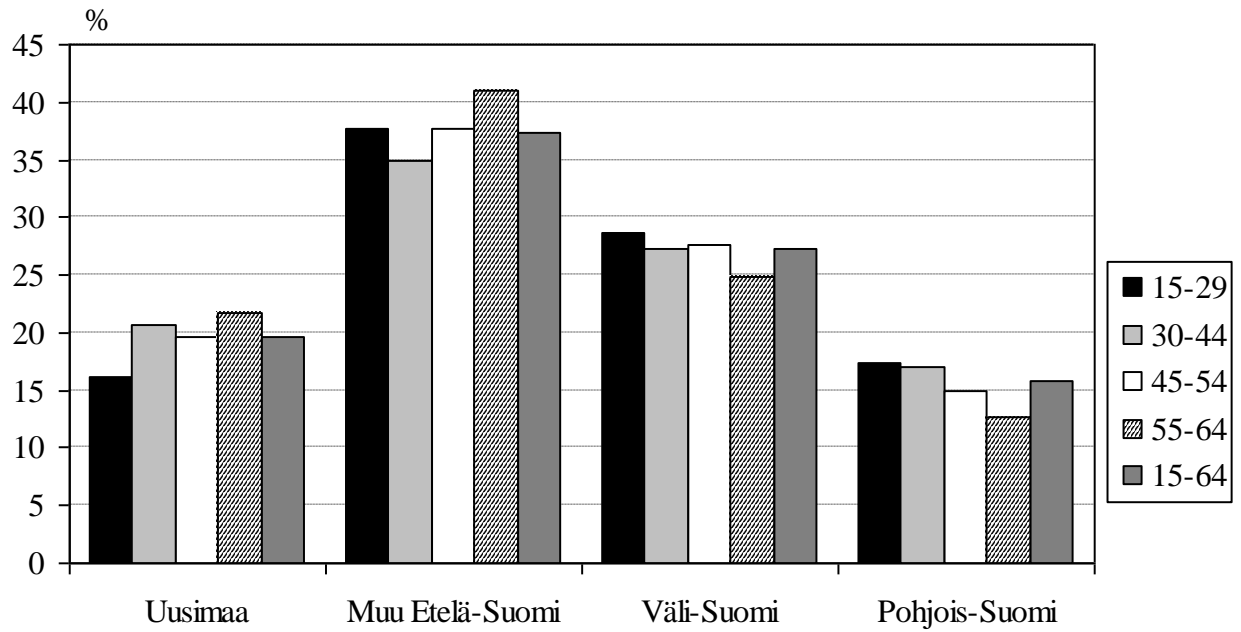
Liitekuvio 12. Työttömät työnhakijat iän ja sukupuolen mukaan keskimäärin vuonna 1999.
Työministeriö, työnvälitystilasto.

Liitekuvio 13. Työttömien työnhakijoiden %-osuus työttömien työnhakijoiden ja työvoimatutkimuksen työllisten summasta ikäryhmittäin keskimäärin vuosina 1989 – 1999.

Liitekuvio 14. Työttömien työnhakijoiden alueellinen jakautuminen ikäryhmittäin vuonna 1999.
Työministeriö, työnvälitystilasto

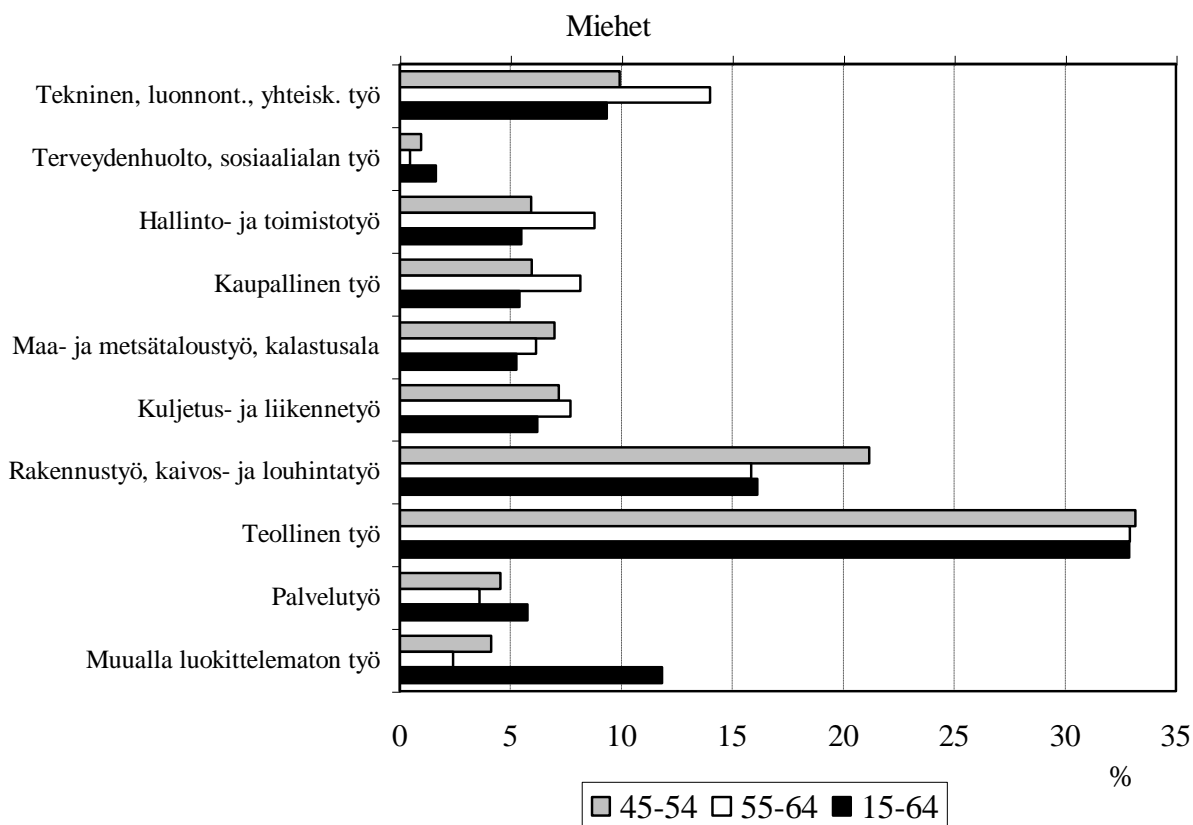
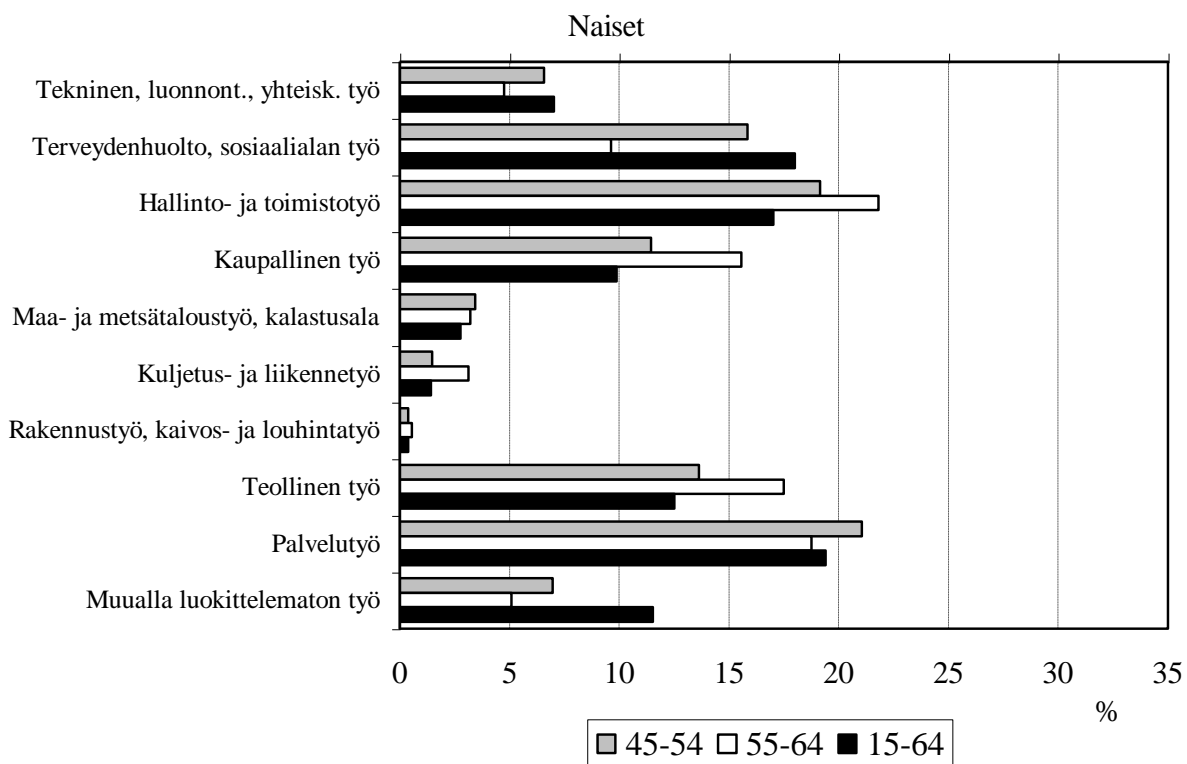

Muu Etelä-Suomi: Varsinais-Suomen, Ahvenanmaan, Satakunnan, Hämeen, Pirkanmaan ja Kymen TE-keskukset

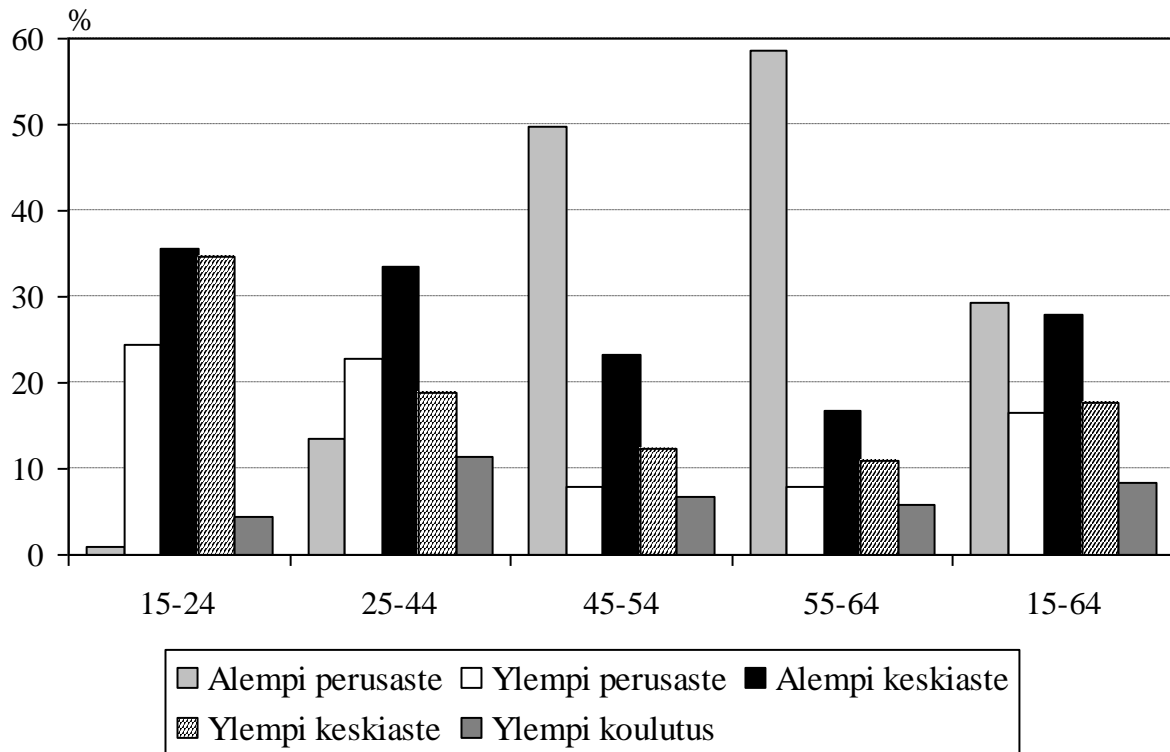
Väli-Suomi: Etelä-Savon, Etelä-Pohjanmaan, Pohjanmaan, Keski-Suomen, Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan TE-keskukset

Pohjois-Suomi: Kainuun, Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin TE-Keskukset

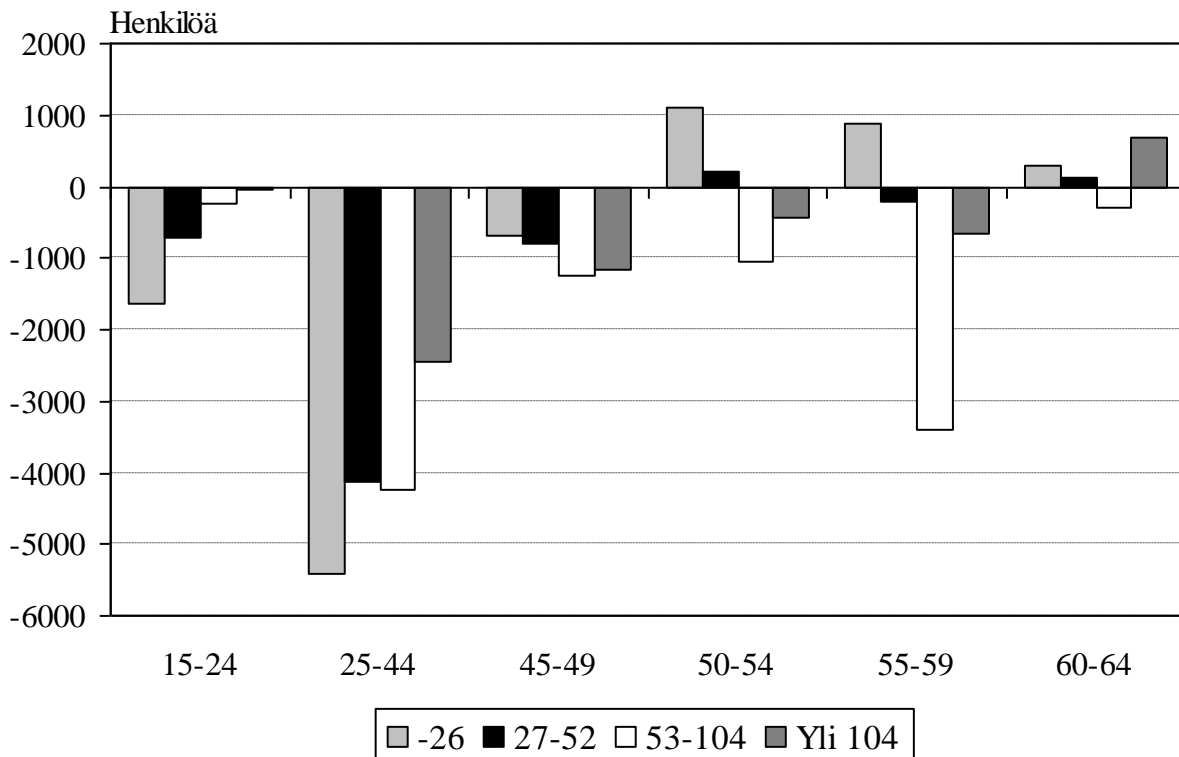
Liitekuvio 15. 45-54 ja 55-64-vuotiaiden sekä kaikkien työikäisten työttömien työnhakijoiden jakautuminen (%) eri ammattialojen kesken keskimäärin vuonna 1999. Työministeriö, työnvälitystilasto

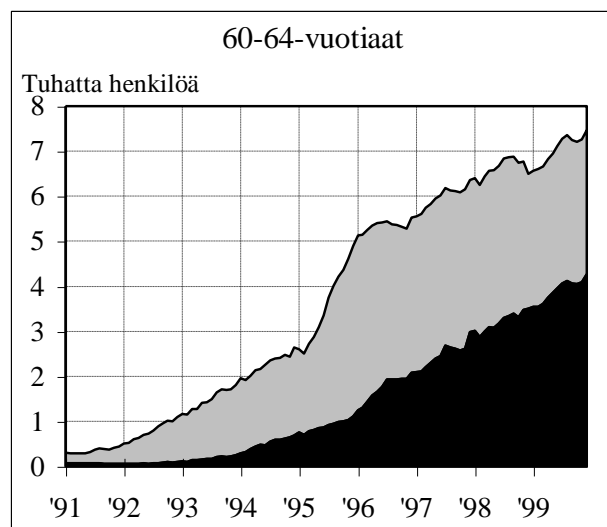
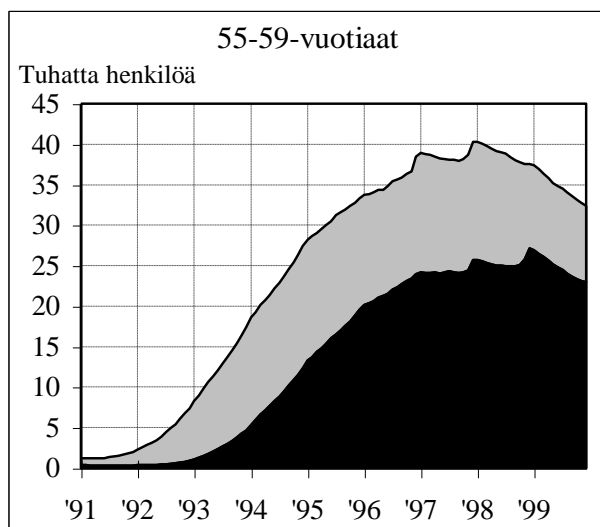
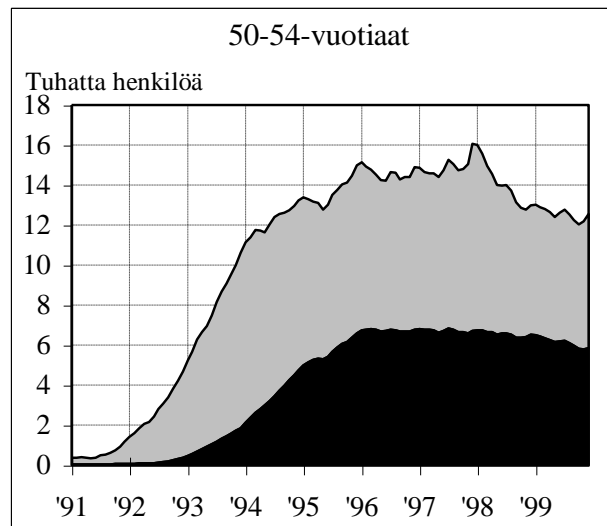
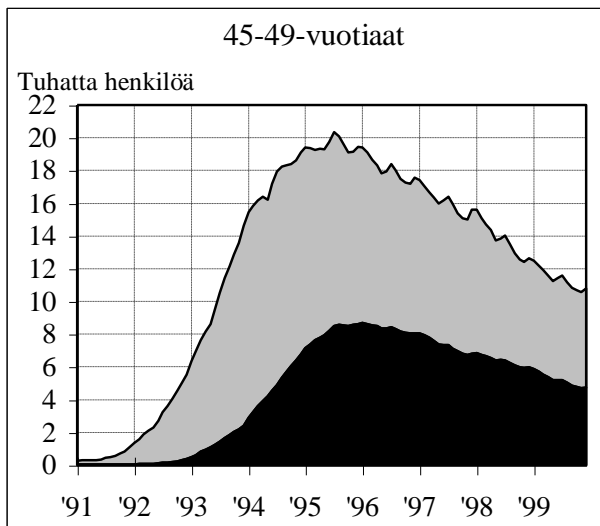
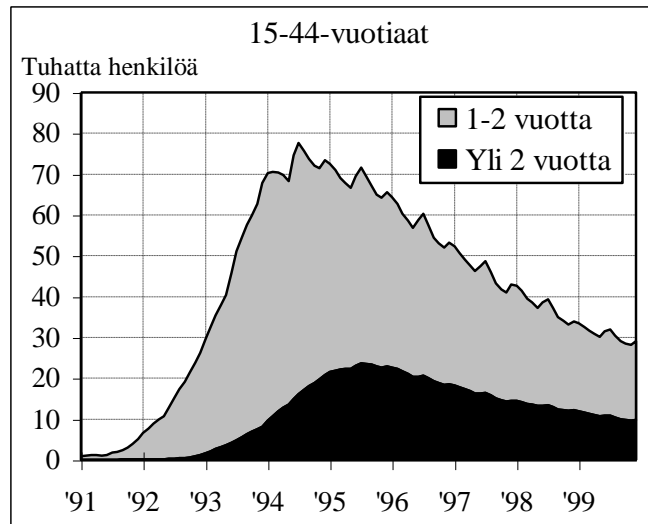
Liitekuvio 16. Työttömien työnhakijoiden koulutustausta iän mukaan keskimäärin vuonna 1999. Työministeriö, työnvälitystilasto

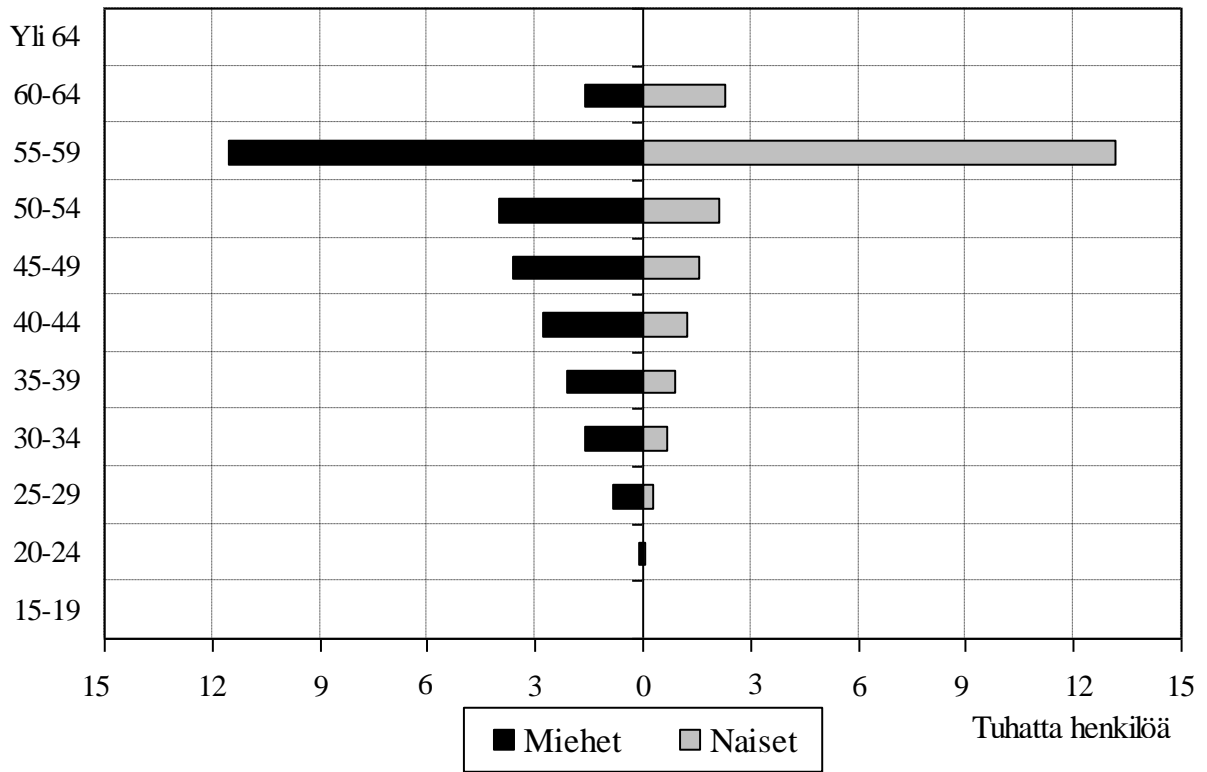
Liitekuvio 17. Työttömien työnhakijoiden määrän muutos edellisestä vuodesta työttömyyden keston mukaan eri ikäryhmissä vuonna 1999. Työministeriö, työnvälitystilasto

Liitekuvio 18. Pitkäaikaistyöttömien määrän kehitys vuosina 1991 – 1999 eri ikäryhmissä. Työministeriö, työnvälitystilasto

Liitekuvio 19. Yli 2 vuotta työttömänä olleet työttömät työnhakijat sukupuolen ja iän mukaan vuonna 1999. Työministeriö, työnvälitystilasto

Liitetaulukot

Liitetaulukko 1. Väestö (tuhatta henkilöä) EU-maissa, Japanissa ja Yhdysvalloissa iän mukaan vuosina 2000, 2005 ja 2010. Demographic Statistics, Eurostat. Population Projections Program, Population Division, U.S. Census Bureau.

2000	EU-15	Belgia	Tanska	Saksa	Kreikka	Espanja	Ranska	Irlanti	Italia	Luxem- bourg	Alanko- maat	Itä- valta	Portu- gali	Suomi	Ruotsi	Iso- Britannia	Japani	USA
-14	63746	1812	982	12825	1687	5957	11420	789	8298	80	2898	1371	1688	939	1647	11352	18602	58554
15-24	46639	1248	618	9046	1486	5772	7735	671	6783	48	1874	969	1482	658	1023	7227	-	38415
25-44	114072	3040	1577	25770	3108	12349	17204	1055	17696	135	5016	2622	2982	1414	2424	17684	-	82335
45-54	49281	1381	768	10328	1342	4812	8171	448	7570	57	2279	1022	1257	827	1222	7796	-	37166
55-64	41573	1039	595	10982	1200	3961	5435	312	6786	44	1580	912	1056	568	1034	6069	-	23968
65+	60890	1709	783	13231	1820	6591	9447	399	10323	62	2154	1253	1528	773	1544	9270	21870	34837
15-64	315311	8520	4540	68951	8823	32851	49965	3275	47133	364	13647	6896	8465	4406	7350	50128	86419	240438
Total	376201	10229	5323	82182	10643	39442	59412	3674	57456	426	15801	8149	9993	5179	8894	59398	126892	275306

2005	EU-15	Belgia	Tanska	Saksa	Kreikka	Espanja	Ranska	Irlanti	Italia	Luxem- bourg	Alanko- maat	Itä- valta	Portu- gali	Suomi	Ruotsi	Iso- Britannia	Japani	USA
-14	61914	1783	1026	11577	1759	5888	11241	782	8332	83	2901	1315	1749	904	1559	11017	18235	58968
15-24	45506	1249	590	9590	1310	4685	7900	608	5905	52	1931	997	1245	650	1115	7682	-	41149
25-44	111445	2901	1552	24163	3193	12761	16722	1150	17528	131	4813	2501	3120	1358	2370	17185	-	79649
45-54	51509	1452	731	11793	1407	5174	8315	470	7647	64	2320	1127	1308	768	1148	7783	-	41891
55-64	43877	1141	705	9728	1207	4273	6474	373	7024	48	1937	959	1100	717	1200	6991	-	29690
65+	65028	1771	793	14926	1994	6891	9990	372	11166	65	2278	1328	1609	825	1578	9436	25006	36372
15-64	314251	8526	4604	66851	8876	32781	50652	3383	46436	378	13902	6899	8522	4397	7392	50658	84443	251347
Total	379279	10297	5397	81777	10870	39672	60642	3755	57602	443	16180	8227	10131	5222	8970	60094	127684	287716

2010	EU-15	Belgia	Tanska	Saksa	Kreikka	Espanja	Ranska	Irlanti	Italia	Luxem- bourg	Alanko- maat	Itä- valta	Portu- gali	Suomi	Ruotsi	Iso- Britannia	Japani	USA
-14	59883	1715	1001	10458	1868	5974	11018	816	8241	81	2790	1230	1801	857	1464	10569	18310	59445
15-24	44622	1269	662	9459	1157	4049	7836	533	5646	58	2043	1000	1152	648	1213	7897	-	42819
25-44	105454	2744	1448	21948	3195	12327	16379	1228	16218	125	4520	2319	3115	1311	2272	16303	-	78294
45-54	55894	1519	764	13292	1479	5732	8361	481	8378	70	2489	1316	1373	741	1186	8713	-	44161
55-64	46841	1295	718	9769	1292	4612	7736	426	7258	54	2158	968	1190	787	1169	7410	-	35429
65+	68584	1786	858	16110	2088	7105	10391	348	11754	71	2470	1450	1662	913	1739	9841	28126	39715
15-64	312694	8542	4593	64926	8991	32694	51330	3484	45741	388	14000	6833	8631	4344	7304	50892	81187	260148
Total	381278	10328	5451	81036	11079	39799	61721	3832	57495	459	16470	8283	10293	5257	9043	60733	127623	299862

Suhteellinen muutos 2000-2005

	EU-15	Belgia	Tanska	Saksa	Kreikka	Espanja	Ranska	Irlanti	Italia	Luxem- bourg	Alanko- maat	Itä- valta	Portu- gali	Suomi	Ruotsi	Iso- Britannia	Japani	USA
-14	-2,9	-1,6	4,5	-9,7	4,3	-1,2	-1,6	-0,9	0,4	3,8	0,1	-4,1	3,6	-3,7	-5,3	-3,0	-2,0	0,7
15-24	-2,4	0,1	-4,5	6,0	-11,8	-18,8	2,1	-9,4	-12,9	8,3	3,0	2,9	-16,0	-1,2	9,0	6,3	-	7,1
25-44	-2,3	-4,6	-1,6	-6,2	2,7	3,3	-2,8	9,0	-0,9	-3,0	-4,0	-4,6	4,6	-4,0	-2,2	-2,8	-	-3,3
45-54	4,5	5,1	-4,8	14,2	4,8	7,5	1,8	4,9	1,0	12,3	1,8	10,3	4,1	-7,1	-6,1	-0,2	-	12,7
55-64	5,5	9,8	18,5	-11,4	0,6	7,9	19,1	19,6	3,5	9,1	22,6	5,2	4,2	26,2	16,1	15,2	-	23,9
65+	6,8	3,6	1,3	12,8	9,6	4,6	5,7	-6,8	8,2	4,8	5,8	6,0	5,3	6,7	2,2	1,8	14,3	4,4
15-64	-0,3	0,1	1,4	-3,0	0,6	-0,2	1,4	3,3	-1,5	3,8	1,9	0,0	0,7	-0,2	0,6	1,1	-2,3	4,5
Total	0,8	0,7	1,4	-0,5	2,1	0,6	2,1	2,2	0,3	4,0	2,4	1,0	1,4	0,8	0,9	1,2	0,6	4,5

Suhteellinen muutos 2000-2010

	EU-15	Belgia	Tanska	Saksa	Kreikka	Espanja	Ranska	Irlanti	Italia	Luxem- bourg	Alanko- maat	Itä- valta	Portu- gali	Suomi	Ruotsi	Iso- Britannia	Japani	USA
-14	-6,1	-5,4	1,9	-18,5	10,7	0,3	-3,5	3,4	-0,7	1,3	-3,7	-10,3	6,7	-8,7	-11,1	-6,9	-1,6	1,5
15-24	-4,3	1,7	7,1	4,6	-22,1	-29,9	1,3	-20,6	-16,8	20,8	9,0	3,2	-22,3	-1,5	18,6	9,3	-	11,5
25-44	-7,6	-9,7	-8,2	-14,8	2,8	-0,2	-4,8	16,4	-8,4	-7,4	-9,9	-11,6	4,5	-7,3	-6,3	-7,8	-	-4,9
45-54	13,4	10,0	-0,5	28,7	10,2	19,1	2,3	7,4	10,7	22,8	9,2	28,8	9,2	-10,4	-2,9	11,8	-	18,8
55-64	12,7	24,6	20,7	-11,0	7,7	16,4	42,3	36,5	7,0	22,7	36,6	6,1	12,7	38,6	13,1	22,1	-	47,8
65+	12,6	4,5	9,6	21,8	14,7	7,8	10,0	-12,8	13,9	14,5	14,7	15,7	8,8	18,1	12,6	6,2	28,6	14,0
15-64	-0,8	0,3	1,2	-5,8	1,9	-0,5	2,7	6,4	-3,0	6,6	2,6	-0,9	2,0	-1,4	-0,6	1,5	-6,1	8,2
Total	1,3	1,0	2,4	-1,4	4,1	0,9	3,9	4,3	0,1	7,7	4,2	1,6	3,0	1,5	1,7	2,2	0,6	8,9

Liitetaulukko 2. Työllisyysasteet iän ja sukupuolen mukaan ja muutos prosentteina ja %-Yksikköinä vuosina 1989, 1994, 1998 ja 1999

Työllisyysaste														
Yhteensä					Miehet					Naiset				
Ikä	Vuosi				Ikä	Vuosi				Ikä	Vuosi			
	1989	1994	1998	1999		1989	1994	1998	1999		1989	1994	1998	1999
15-24	53	28	35	39	15-24	54	27	36	39	15-24	52	29	34	38
25-44	89	74	79	80	25-44	93	77	83	85	25-44	86	74	74	75
45-49	90	78	82	82	45-49	90	77	83	82	45-49	89	80	81	83
50-54	83	74	77	78	50-54	84	72	77	78	50-54	81	75	78	79
55-59	58	49	51	55	55-59	59	48	52	55	55-59	57	50	51	56
60-64	26	17	20	22	60-64	29	20	23	23	60-64	23	14	17	20
15-64	74	60	64	66	15-64	77	61	67	68	15-64	72	59	61	64

Työllisyysasteen muutosprosentti														
Yhteensä					Miehet					Naiset				
Ikä	Vuosi				Ikä	Vuosi				Ikä	Vuosi			
	89-94	94-99	89-99	98-99		89-94	94-98	89-99	98-99		89-94	94-98	89-99	98-99
15-24	-47	38	-27	11	15-24	-50	46	-27	9	15-24	-44	32	-27	12
25-44	-17	8	-10	1	25-44	-17	10	-9	2	25-44	-14	1	-13	1
45-49	-13	5	-9	0	45-49	-14	6	-9	-1	45-49	-10	4	-7	2
50-54	-11	5	-6	1	50-54	-14	8	-7	1	50-54	-7	5	-2	1
55-59	-16	12	-5	8	55-59	-19	15	-7	6	55-59	-12	12	-2	10
60-64	-35	29	-15	10	60-64	-31	15	-21	0	60-64	-39	43	-13	18
15-64	-19	10	-11	3	15-64	-21	12	-11	2	15-64	-18	8	-11	4

Työllisyysasteen muutos, prosenttiyksikköä														
Yhteensä					Miehet					Naiset				
Ikä	Vuosi				Ikä	Vuosi				Ikä	Vuosi			
	89-94	94-99	89-99	98-99		89-94	94-99	89-99	98-99		89-94	94-99	89-99	98-99
15-24	-25	11	-14	4	15-24	-27	12	-15	3	15-24	-23	9	-14	4
25-44	-15	6	-9	1	25-44	-16	8	-8	2	25-44	-12	1	-11	1
45-49	-12	4	-8	0	45-49	-13	5	-8	-1	45-49	-9	3	-6	2
50-54	-9	4	-5	1	50-54	-12	6	-6	1	50-54	-6	4	-2	1
55-59	-9	6	-3	4	55-59	-11	7	-4	3	55-59	-7	6	-1	5
60-64	-9	5	-4	2	60-64	-9	3	-6	0	60-64	-9	6	-3	3
15-64	-14	6	-8	2	15-64	-16	7	-9	2	15-64	-13	5	-8	2

Liitetaulukko 3. Työllisyysaste iän ja sukupuolen mukaan keskimäärin vuonna 1999 EU:ssa ja keskeisissä EU-maissa. New Cronos, CD-ROM 22.4.2000, Eurostat ja Tilastokeskus, työvoimatutkimus

Yhteensä

Ikä	EU-15*	Tanska	Saksa	Espanja	Ranska	Irlanti*	Italia	Hollanti	Suomi	Ruotsi	Englanti ¹
15-19	22	60	29	12	9	23	9	50	22	16	43
20-24	53	71	65	44	45	65	39	75	55	53	70
25-29	71	80	75	66	74	80	58	86	74	74	78
30-34	76	86	79	70	77	75	70	84	80	81	79
35-39	77	88	80	68	79	73	73	82	83	83	80
40-44	78	88	81	68	80	69	73	81	84	84	82
45-49	75	85	79	64	80	64	70	80	82	85	81
50-54	68	80	73	57	74	59	57	70	78	84	76
55-59	50	71	55	45	47	49	37	50	55	78	61
60-64	22	34	20	25	10	34	18	19	22	48	34
65-69	6	6	5	4	2	14	6	5	4	11	11
70-74	3	-	3	1	1	9	3	2	3	4	4
15-24	38	66	46	29	27	43	26	63	39	35	56
25-49	75	85	79	67	78	72	69	82	81	81	80
50-64	48	65	48	43	47	49	38	50	56	73	59
15-64	61	76	65	52	60	60	53	71	66	71	70

Miehet

Ikä	EU-15*	Tanska	Saksa	Espanja	Ranska	Irlanti*	Italia	Hollanti	Suomi	Ruotsi	Englanti ¹
15-19	25	61	33	16	13	27	12	49	21	14	43
20-24	57	79	67	52	48	68	46	76	57	56	74
25-29	79	87	80	76	81	86	68	91	81	78	86
30-34	87	91	89	86	87	87	87	93	86	84	89
35-39	89	95	90	87	89	88	91	92	88	84	88
40-44	89	90	88	88	89	85	92	93	86	85	88
45-49	87	87	87	87	88	82	91	91	82	86	85
50-54	81	87	83	82	82	78	78	87	78	85	82
55-59	62	78	65	67	53	67	52	67	54	80	69
60-64	31	41	28	37	10	50	29	27	23	51	46
65-69	9	8	7	5	3	24	10	8	7	18	15
70-74	5	-	4	2	2	14	4	3	5	8	5
15-24	41	69	49	35	30	46	30	63	39	36	59
25-49	86	90	87	85	87	85	85	92	85	83	87
50-64	59	71	57	63	53	67	54	65	57	75	68
15-64	71	81	72	68	68	71	67	80	68	72	77

Naiset

Ikä	EU-15*	Tanska	Saksa	Espanja	Ranska	Irlanti*	Italia	Hollanti	Suomi	Ruotsi	Englanti ¹
15-19	19	59	25	9	6	20	7	50	23	19	42
20-24	48	66	63	36	41	63	32	74	53	50	65
25-29	63	73	69	55	66	75	47	80	66	70	70
30-34	64	81	70	53	67	63	54	73	73	78	69
35-39	64	82	70	51	69	58	55	71	79	82	71
40-44	67	85	73	49	72	54	54	70	81	84	75
45-49	64	82	72	42	71	46	49	68	82	84	76
50-54	55	74	64	33	66	39	37	53	79	83	70
55-59	38	64	45	24	41	29	22	32	56	76	53
60-64	14	24	12	14	10	17	8	10	20	45	23
65-69	4	5	3	3	1	-	3	2	3	5	8
70-74	2	-	2	1	1	-	1	-	1	-	3
15-24	34	63	44	23	23	40	21	63	38	35	53
25-49	64	81	71	50	69	60	52	72	77	80	72
50-64	36	59	39	24	41	30	23	35	56	71	51
15-64	51	72	57	37	53	48	38	61	64	69	63

* Tieto vuodelta 1998

Liitetaulukko 4. Työllisenä edellisen vuoden lopussa olleiden pääasiallinen toimi vuoden lopussa ikäryhmittäin vuosina 1989-1998. Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto

15-24-vuotiaat

	Työllisenä ed. vuoden lopussa						Pääasiallinen toiminta vuoden lopussa, %					
		Työllinen	Työtön	Opisk.	Eläkel.	Muu		Työll.	Työtön	Opisk.	Eläkel.	Muu
1989	303660	233394	9529	37803	282	22652	1989	76,9	3,1	12,4	0,1	7,5
1990	297607	219877	15096	37252	302	25080	1990	73,9	5,1	12,5	0,1	8,4
1991	270224	182803	31821	36379	308	18913	1991	67,6	11,8	13,5	0,1	7,0
1992	214627	140208	34474	23960	237	15748	1992	65,3	16,1	11,2	0,1	7,3
1993	163817	105291	26116	21880	136	10394	1993	64,3	15,9	13,4	0,1	6,3
1994	127885	89545	14321	16742	70	7207	1994	70,0	11,2	13,1	0,1	5,6
1995	135906	92231	16646	20380	87	6562	1995	67,9	12,2	15,0	0,1	4,8
1996	140751	97680	16510	19662	74	6825	1996	69,4	11,7	14,0	0,1	4,8
1997	146819	104762	12091	22333	37	7596	1997	71,4	8,2	15,2	0,0	5,2
1998	167406	125186	12936	20670	34	8580	1998	74,8	7,7	12,3	0,0	5,1

25-44-vuotiaat

	Työllisenä ed. vuoden lopussa						Pääasiallinen toiminta vuoden lopussa, %					
		Työllinen	Työtön	Opisk.	Eläkel.	Muu		Työll.	Työtön	Opisk.	Eläkel.	Muu
1989	1363723	1290614	23839	16593	3568	29109	1989	94,6	1,7	1,2	0,3	2,1
1990	1377974	1285174	40342	17662	3524	31272	1990	93,3	2,9	1,3	0,3	2,3
1991	1348292	1198388	95640	21320	3560	29384	1991	88,9	7,1	1,6	0,3	2,2
1992	1243089	1092432	104436	15842	3181	27198	1992	87,9	8,4	1,3	0,3	2,2
1993	1148165	1004981	95241	17621	3096	27226	1993	87,5	8,3	1,5	0,3	2,4
1994	1065098	969550	57835	13348	2391	21974	1994	91,0	5,4	1,3	0,2	2,1
1995	1071471	972023	59224	15598	2483	22143	1995	90,7	5,5	1,5	0,2	2,1
1996	1065514	974233	56994	12402	2260	19625	1996	91,4	5,3	1,2	0,2	1,8
1997	1067150	982700	44252	16015	1617	22566	1997	92,1	4,1	1,5	0,2	2,1
1998	1085392	1002831	45113	14458	1350	21640	1998	92,4	4,2	1,3	0,1	2,0

45-54-vuotiaat

	Työllisenä ed. vuoden lopussa						Pääasiallinen toiminta vuoden lopussa, %					
		Työllinen	Työtön	Opisk.	Eläkel.	Muu		Työll.	Työtön	Opisk.	Eläkel.	Muu
1989	465831	442417	7659	738	8756	6261	1989	95,0	1,6	0,2	1,9	1,3
1990	479446	451458	12325	1004	8276	6383	1990	94,2	2,6	0,2	1,7	1,3
1991	497656	453692	28231	1666	7948	6119	1991	91,2	5,7	0,3	1,6	1,2
1992	504175	454300	34996	1532	7535	5812	1992	90,1	6,9	0,3	1,5	1,2
1993	507396	454959	34213	1772	9479	6973	1993	89,7	6,7	0,3	1,9	1,4
1994	507257	469729	23186	1293	7578	5471	1994	92,6	4,6	0,3	1,5	1,1
1995	532281	490137	26783	1858	7308	6195	1995	92,1	5,0	0,3	1,4	1,2
1996	553658	510890	28908	1489	7099	5272	1996	92,3	5,2	0,3	1,3	1,0
1997	559222	527169	19269	2108	4725	5951	1997	94,3	3,4	0,4	0,8	1,1
1998	596832	562119	21929	2076	4670	6038	1998	94,2	3,7	0,3	0,8	1,0

Yli 54-vuotiaat (1998 55-64-vuotiaat)

	Työllisenä ed. vuoden lopussa						Pääasiallinen toiminta vuoden lopussa, %					
		Työllinen	Työtön	Opisk.	Eläkel.	Muu		Työll.	Työtön	Opisk.	Eläkel.	Muu
1989	219981	174290	4362	40	36891	4398	1989	79,2	2,0	0,0	16,8	2,0
1990	218720	171489	5332	59	37545	4295	1990	78,4	2,4	0,0	17,2	2,0
1991	216110	166295	12577	71	33322	3845	1991	76,9	5,8	0,0	15,4	1,8
1992	207256	155283	17561	70	30957	3385	1992	74,9	8,5	0,0	14,9	1,6
1993	195052	135590	17151	102	38811	3398	1993	69,5	8,8	0,1	19,9	1,7
1994	177481	135759	10966	102	28402	2252	1994	76,5	6,2	0,1	16,0	1,3
1995	177393	135988	10381	113	28086	2825	1995	76,7	5,9	0,1	15,8	1,6
1996	171628	134899	9805	49	24751	2124	1996	78,6	5,7	0,0	14,4	1,2
1997	182748	151589	8075	116	20323	2645	1997	82,9	4,4	0,1	11,1	1,4
1998	183178	155018	8132	107	17654	2267	1998	84,6	4,4	0,1	9,6	1,2

Liitetaulukko 5. Työllisten ja työttömien vuosipoistumat iän ja koulutustason mukaan 1988 – 1998. Tieto sijoitustyöstä vuodesta 1996 lähtien, vuodet 1988 – 1995 vanhin ikäryhmä 55+, vuodesta 1996 lähtien vanhin ikäryhmä 55-64-v. Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto

Perusasteen varassa olevat

25-44-vuotiaat

Työlliset

Vuosi	Työllinen	Työtön	Eläkkeellä	Muu
1988	94,7	2,3	0,4	2,6
1989	94,7	2,2	0,4	2,7
1990	92,8	3,7	0,4	3,1
1991	87,0	9,3	0,4	3,3
1992	85,8	10,7	0,4	3,1
1993	85,8	10,5	0,5	3,2
1994	89,5	7,3	0,4	2,8
1995	88,8	7,8	0,4	3,0
1996	88,8	7,5	0,3	3,4
1997	91,0	6,0	0,3	2,6
1998	90,5	6,2	0,2	3,1

Työttömät

Vuosi	Työllinen	Työtön	Eläkkeellä	Muu
1988	39,1	42,7	0,9	17,3
1989	44,0	36,3	1,0	18,7
1990	38,9	41,7	1,1	18,3
1991	30,8	54,7	0,9	13,6
1992	25,6	61,2	0,4	12,8
1993	18,9	69,1	0,3	11,7
1994	24,6	64,2	0,3	10,9
1995	22,1	65,1	0,2	12,6
1996	21,4	65,4	0,2	13,0
1997	24,7	61,5	0,3	13,6
1998	25,0	60,2	0,2	14,5

45-54-vuotiaat

Työlliset

Vuosi	Työllinen	Työtön	Eläkkeellä	Muu
1988	94,2	2,2	2,0	1,6
1989	94,1	2,0	2,3	1,6
1990	93,1	3,1	2,1	1,7
1991	89,5	6,9	1,9	1,7
1992	88,2	8,5	1,9	1,4
1993	87,6	8,4	2,4	1,6
1994	90,9	5,8	1,9	1,4
1995	90,2	6,5	1,7	1,6
1996	90,3	6,7	1,4	1,6
1997	93,2	4,3	1,2	1,3
1998	92,9	4,7	1,0	1,4

Työttömät

Vuosi	Työllinen	Työtön	Eläkkeellä	Muu
1988	34,2	49,3	2,9	13,6
1989	40,1	42,5	3,2	14,2
1990	38,0	45,9	3,5	12,6
1991	30,7	57,1	2,5	9,7
1992	25,7	63,8	1,5	9,0
1993	18,0	72,5	1,2	8,3
1994	23,3	67,8	1,3	7,6
1995	20,3	71,0	1,0	7,7
1996	18,1	72,8	0,9	8,2
1997	22,4	67,4	1,1	9,1
1998	23,0	65,6	0,9	10,5

Yli 54-vuotiaat (vuosina 1997 ja 1998 55-64-vuotiaat)

Työlliset

Vuosi	Työllinen	Työtön	Eläkkeellä	Muu
1988	79,9	2,8	15,0	2,3
1989	77,9	2,3	17,5	2,3
1990	77,5	2,9	17,5	2,1
1991	75,3	6,9	15,7	2,1
1992	72,9	9,9	15,3	1,9
1993	68,0	10,2	19,9	1,9
1994	74,3	7,4	16,8	1,5
1995	74,6	7,0	16,6	1,8
1996	76,1	6,9	15,5	1,5
1997	81,7	5,6	11,4	1,3
1998	82,9	5,4	10,3	1,4

Työttömät

Vuosi	Työllinen	Työtön	Eläkkeellä	Muu
1988	12,0	28,7	52,7	6,6
1989	19,3	36,8	35,4	8,5
1990	21,0	41,4	29,2	8,4
1991	16,1	47,7	30,0	6,2
1992	9,0	54,3	32,5	4,2
1993	4,9	59,9	31,3	3,9
1994	4,9	63,3	28,4	3,4
1995	3,3	73,7	19,4	3,6
1996	2,9	72,6	20,9	3,6
1997	3,9	72,8	19,8	3,6
1998	3,8	69,8	21,6	4,8

Liitetaulukko 5 jatkuu**Perusastetta korkeamman tutkinnon suorittaneet
25-44-vuotiaat****Työlliset**

Vuosi	Työllinen	Työtön	Eläkkeellä	Muu
1988	94,7	1,7	0,2	3,4
1989	94,6	1,6	0,2	3,6
1990	93,4	2,6	0,2	3,8
1991	89,5	6,3	0,2	4,0
1992	88,6	7,7	0,2	3,5
1993	88,0	7,7	0,2	4,1
1994	91,4	5,0	0,2	3,4
1995	91,2	5,0	0,2	3,6
1996	90,8	4,9	0,1	4,2
1997	93,1	3,8	0,2	2,9
1998	92,8	3,8	0,1	3,4

Työttömät

Vuosi	Työllinen	Työtön	Eläkkeellä	Muu
1988	48,5	34,9	0,6	16,0
1989	52,3	30,3	0,6	16,8
1990	47,5	35,5	0,7	16,3
1991	38,5	47,3	0,6	13,6
1992	33,4	52,5	0,3	13,8
1993	26,9	59,7	0,2	13,2
1994	35,9	51,2	0,2	12,7
1995	34,5	51,1	0,2	14,2
1996	32,2	52,8	0,1	14,9
1997	37,3	47,7	0,3	14,8
1998	37,3	47,4	0,2	15,1

45-54-vuotiaat**Työlliset**

Vuosi	Työllinen	Työtön	Eläkkeellä	Muu
1988	96,1	1,4	1,1	1,4
1989	96,2	1,3	1,4	1,1
1990	95,3	2,0	1,3	1,4
1991	92,7	4,5	1,3	1,5
1992	91,8	5,6	1,2	1,4
1993	91,3	5,5	1,5	1,7
1994	93,8	3,7	1,2	1,3
1995	93,3	4,1	1,1	1,5
1996	93,5	4,3	0,9	1,3
1997	95,1	3,0	0,8	1,2
1998	94,8	3,2	0,7	1,4

Työttömät

Vuosi	Työllinen	Työtön	Eläkkeellä	Muu
1988	39,9	46,0	2,1	12,0
1989	44,8	39,2	2,3	13,7
1990	43,8	41,0	2,5	12,7
1991	35,4	53,0	2,0	9,6
1992	28,7	60,2	1,3	9,8
1993	21,3	68,2	1,0	9,5
1994	28,2	61,7	0,9	9,2
1995	25,9	63,6	0,7	9,8
1996	22,6	66,7	0,6	10,1
1997	27,3	60,9	0,9	10,8
1998	28,4	59,2	0,8	11,7

Yli 54-vuotiaat (vuosina 1997 ja 1998 55-64-vuotiaat)**Työlliset**

Vuosi	Työllinen	Työtön	Eläkkeellä	Muu
1988	84,1	1,6	12,6	1,7
1989	81,8	1,3	15,3	1,6
1990	80,2	1,6	16,6	1,6
1991	79,8	3,9	14,9	1,4
1992	78,2	6,2	14,3	1,3
1993	71,7	6,8	19,9	1,6
1994	79,4	4,5	14,9	1,2
1995	79,2	4,5	14,9	1,4
1996	81,0	4,4	13,2	1,4
1997	85,5	3,5	10,0	1,0
1998	86,2	3,6	9,1	1,2

Työttömät

Vuosi	Työllinen	Työtön	Eläkkeellä	Muu
1988	13,3	26,0	54,6	6,1
1989	23,5	35,2	33,5	7,8
1990	24,3	40,6	27,2	7,9
1991	18,5	48,0	27,9	5,6
1992	10,8	54,3	29,9	5,0
1993	6,2	62,6	27,3	3,9
1994	6,3	65,1	24,8	3,8
1995	4,6	74,7	17,2	3,5
1996	3,7	75,2	17,5	3,6
1997	4,9	74,6	16,8	3,7
1998	5,4	71,4	18,4	4,8

Liitetaulukko 6. Työttömät iän ja sukupuolen mukaan ammattiryhmittäin. Työministeriö, työnvälitystilasto.

Työttömien määrä vuonna 1999

	Miehet			Naiset		
	45-54	55-64	15-64	45-54	55-64	15-64
Tekninen, luonnont., yhteisk. työ	4160	4245	15765	2589	1652	11843
Terveystenhoito, sosiaali-alan työ	411	141	2776	6228	3340	30324
Hallinto- ja toimistotyö	2487	2666	9243	7534	7573	28648
Kaupallinen työ	2499	2477	9091	4503	5400	16657
Maa- ja metsätaloustyö, kalastusala	2922	1868	8893	1355	1115	4684
Kuljetus- ja liikennetyö	3011	2336	10471	586	1087	2422
Rakennustyö, kaivos- ja louhintatyö	8862	4812	27192	154	197	660
Teollinen työ	13892	9993	55470	5360	6075	21074
Palvelutyö	1907	1090	9721	8282	6508	32661
Muualla luokittelematon työ	1724	732	19949	2738	1768	19435
Yhteensä	41875	30360	168571	39329	34715	168408

Muutos (henkilöä) vuodesta 1998 vuoteen 1999

	Miehet			Naiset		
	45-54	55-64	15-64	45-54	55-64	15-64
Tekninen, luonnont., yhteisk. työ	-214	-74	-1275	13	65	-501
Terveystenhoito, sosiaali-alan työ	6	9	-103	208	158	-529
Hallinto- ja toimistotyö	-245	-17	-774	-630	-143	-3240
Kaupallinen työ	-261	-57	-1006	-402	-363	-1772
Maa- ja metsätaloustyö, kalastusala	-111	-138	-784	-35	-80	-246
Kuljetus- ja liikennetyö	-282	-76	-1112	-98	-128	-355
Rakennustyö, kaivos- ja louhintatyö	-783	-480	-3811	-22	-10	-75
Teollinen työ	-480	-480	-3522	-235	-470	-1346
Palvelutyö	-5	-13	-665	-419	-297	-2253
Muualla luokittelematon työ	0	43	-1108	-52	8	-939
Yhteensä	-2375	-1283	-14160	-1672	-1260	-11256

Muutos (%) vuodesta 1998 vuoteen 1999

	Miehet			Naiset		
	45-54	55-64	15-64	45-54	55-64	15-64
Tekninen, luonnont., yhteisk. työ	-5	-2	-7	1	4	-4
Terveystenhoito, sosiaali-alan työ	1	7	-4	3	5	-2
Hallinto- ja toimistotyö	-9	-1	-8	-8	-2	-10
Kaupallinen työ	-9	-2	-10	-8	-6	-10
Maa- ja metsätaloustyö, kalastusala	-4	-7	-8	-3	-7	-5
Kuljetus- ja liikennetyö	-9	-3	-10	-14	-11	-13
Rakennustyö, kaivos- ja louhintatyö	-8	-9	-12	-13	-5	-10
Teollinen työ	-3	-5	-6	-4	-7	-6
Palvelutyö	0	-1	-6	-5	-4	-6
Muualla luokittelematon työ	0	6	-5	-2	0	-5
Yhteensä	-5	-4	-8	-4	-4	-6